

Opetusministeriö

Undervisningsministeriet

Hallinto

ESR-hankkeet oppivan alueen toimintamallissa

Väliraportti I

Opetusministeriön julkaisuja 2003:7

Jari Ritsilä
Jukka Haukka

ESR-hankkeet oppivan alueen toimintamallissa

Väliraportti I

Opetusministeriön julkaisuja 2003:7

Jari Ritsilä

Jukka Haukka

Opetusministeriö • Talousyksikkö / EU-rakennerahastot • 2003

Undervisningsministeriet • Ekonomienheten / EU strukturfonder • 2003

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö

Taloussyksikkö / EU-rakennerahastot

Meritullinkatu 10, Helsinki

PL 29, 00023 VALTIONEUVOSTO

www.minedu.fi

Taitto: Multiprint Oy

Kannen kuva: Jukka Suonikko

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>

<http://www.jyu.fi/alueosaaja>

Multiprint Oy, Helsinki 2003

ISBN 952-442-181-X

ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja 2003: 7

Sisällysluettelo

Esipuhe	
Oppivan alueen kehittämishaasteet ja alueosaaja -hanke	5
Johdanto	9
Rakennerahastotoiminta ja alueellisen osaamisen kehittäminen	11
Oppivan alueen avainprosessit	11
Rakennerahastotoiminnan rooli oppivan alueen prosesseissa	12
Arviointiasetelma	14
Kokonaistutkimuksesta otokseen	14
Tietokantojen keskeisimmät sisältöerot arvioinnin näkökulmasta	14
Valmiiden luokitusten reliabiliteetti ja validiteetti tutkimuksen kannalta	15
Otoksen käyttämisen perusteet	15
Otoksen muodostaminen ja aineistokuvaus	16
Tutkimusasetelma ja arvioinnin avainkohteet	17
Empiiriset tulokset	20
Hankkeiden orientoituminen alueellisen osaamisen kehittämiseen	20
Osaamisen kehittämisen peruslähtökohdat	20
Alueellisen kehittämisen peruslähtökohdat	22
Osaamispääoman tuottaminen	24
Hankkeiden osaamisen kehittämisen väylät	24
Hankkeiden osaamisen kehittämisen kohtaanto	33
Hankkeiden integroituminen kansalliseen koulutus- ja kulttuuripolitiikkaan	38
Osaamispääoman välittäminen organisaatioiden välillä	41
Verkostoitumisen painottuminen hankkeissa	41
Osaamispääoman virrat organisaatioiden välillä	42
Osaamispääoman siirtäminen tuotantoon	43
Yhteenveto empiirisistä tuloksista	
Kansallinen taso	46
Keskeisimmät painotuserot ohjelmien välillä	48
Keskeisimmät painotuserot hallinnonalojen välillä	50
Keskeisimmät painotuserot läänien välillä	52

Johtopäätelmiä ja toimenpidesuosituksia	54
Toteutetun tarkastelun rajoitteet	54
Hankkeistuksen SWOT	55
Hankkeistuksen vahvuudet (Strengths)	55
Hankkeistuksen heikkoudet (Weaknesses)	56
Hankkeistuksen mahdollisuudet (Opportunities)	57
Hankkeistuksen uhat (Threats)	58
Evästyksiä hankkeistukseen	60
Kirjallisuus	64
Liitteet	66

Esipuhe

Oppivan alueen kehittämishaasteet ja alueosaaja -hanke

Oppivan alueen yleisinä tavoitteina voidaan pitää alueellisen kilpailukyvyn ja hyvinvoinnin kehittämistä ja kaikkien toimijoiden osaamistason nostamista sekä yhteistoimintajärjestelmien luomista. Tällaisen toiminnan tuloksena alueen uutta luova toiminta kehittyy toimijoiden välillä yhteiseksi ja alueen kilpailukykyä lisääväksi. ”Oppiva alue” on keskeisesti myös kehittämismalli, jossa kehittämisen tärkeimpiä keinoja ovat toimenpiteet, joilla lisätään alueen toimijoiden keskinäistä verkostoitumista ja verkostojen luomista alueen ulkopuolelle. Tällä hetkellä emme voi osoittaa todellisia esimerkkejä oppivasta alueesta, jossa edellä todetut piirteet kattavasti toteutuisivat, vaan se on käsitettävä ennen kaikkea tavoiteltavana. Tosin kokemusperäistä tietoa oppivan alueen opin käytännöistä on alkanut myös lisääntyvästi välittyä. Laajoja kokemusperäisiä seurantatutkimuksia aiheesta ei toistaiseksi kuitenkaan ole tehty.

Käsillä oleva väliraportti on ensimmäinen julkaisu laajemmasta toimintatutkimustyyppisestä ALUEOSA AJA -selvityksestä, jonka tavoitteena on arvioida rakennerahastohankkeiden vaikutusta alueellisen osaamisen ja kilpailukyvyn kehittymiseen sekä näiden vaikutusten realisoitumista oppivan alueen näkökulmasta. Selvityshanke on koko ohjelmakauden (2000–2006) kestävä ja siten varsin laaja käsittäen kansallisen ja alueellisen tason. On hyvin todennäköistä, että hankkeen kuluessa oppiva alue kehittämisaajatteluna ja mallina konkretisoituu ja hanke tuottaa myös uutta aluekehittämisen keinovalikoimaan ja siten vastaa osaltaan oppivan alueen kehittämisen haasteisiin.

Oppivan alueen kehittämisen haasteet liittyvät alueellisten kehittämisstrategioiden suuntaamiseen inhimillisten voimavarojen kehittämiseen toimintaympäristö- ja tarvelähtöisesti ja alueellisen kilpailukyvyn rakentamiseen vuorovaikutteista oppimista kehittämällä. Niinikään tarvitaan taloudellisen tehokkuuden vahvistamista tasa-arvopolitiikalla sekä alueellisen johtamis- ja ohjausjärjestelmän kehittämistä kansallista ja alueellista koulutuspolitiikkaa koordinoimalla.

Alueellisten kehittämisstrategioiden suuntaaminen inhimillisten voimavarojen kehittämiseen merkitsee mm. koulutustarpeiden systemaattista arviointia ja tulevaisuuden osaamistarpeiden ennakoimista. Niinikään se tarkoittaa koulutusresurssien koordinoivaa allokointia, panostusta tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä osallistumista oppivan alueen näkökulmasta kansallisiin ja kansainvälisiin hankkeisiin ja ohjelmiin.

Toimintaympäristö- ja tarvelähtöisessä panostuksessa inhimillisiin voimavaroihin korostuu koulutus- ja työorganisaatioiden avoin ja aktiivinen suhde alueelliseen toimintaympäristöön, työelämäkvalifikaatioiden arviointi ja niiden osuva tunnistaminen. Siihen kuuluu oleellisesti myös elinikäisen oppimisen edistäminen alueen tarpeiden pohjalta ja peruskoulutuksen moniammatillisuus useita työelämän ammattivaihtoehtoja tarjoavana. Tämä kaikki edellyttää kokoavan kansallisen ja alueellisen viitekehyksen jäsentämistä oppivan alueen kehittämiseksi.

Alueellisen kilpailukyvyyn rakentaminen sidosryhmäsuhteiden kehittämiseen merkitsee mm. monipuolista ja lisäarvoa tuottavaa yhteistyötä toisaalta koulutus- ja elinkeinoelämän organisaatioiden, toisaalta tutkimus- ja yritysorganisaatioiden sekä julkisten hallintoviranomaisten välillä. Niinikään se edellyttää tieto- ja teknologiakeskittymiä sekä osaamista vahvistavia kansainvälisiä yhteistyöverkostoja. Tämä edellyttää, että kaikki alueelliseen kehitykseen vaikuttajat ymmärtävät toistensa aseman ja niitä tekijöitä, jotka edistävät tai hidastavat osallistumista alueelliseen kehittämiseen.

Oppiva alue edistää tasa-arvoista aluekehittämistä. Oppivalla alueella tasa-arvon toteutuminen merkitsee mm. koulutusohjelmien laajaa saavutettavuutta elinikäisen oppimisen periaatteiden mukaisesti, mahdollisimman hajautettua oppilaitosverkostoa sekä yleissivistävän koulutustason vahvistamista. Tällä tavoin tasoitetaan koulutustasoeroja sekä vahvistetaan työllisyyttä alueellisesti kattavasti. Oppivan alueen tulee siten panostaa syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn. Tämä on oma prioriteettinsa myös rakennerahasto-ohjelmien toimeenpanossa. Koulutusorganisaatioilla onkin tärkeä asema etenkin maantieteellisesti perifeeristen alueiden kehittämisessä, mikäli ne pystyvät vähentämään tällaisten alueiden resurssien vähyyttä ja hajanaisuutta sekä aktivoimaan niiden vuorovaikutusverkkoa. Koulutusorganisaatioiden generoimilla kehittämishankkeilla voi olla tässä suhteessa erityisen tärkeä merkitys.

Koko alueellisen sivistystoiminnan kannalta tasa-arvo merkitsee myös laajaa kulttuuritietoisuutta ja –tarjontaa – ’kulttuuria kaikille’ – periaatteella. Kulttuurilla sinänsä on erityinen merkitys aluepolitiikassa. Oppivan alueen kannalta kulttuuri taas on keskeinen alueidentiteetin – alueyhteyksien – lähde. Oppivan alueen tulisi toimia myös henkisen pääoman ”imupumpuna”. Kulttuuritarjonnan monipuolisuus on tässä suhteessa tärkeä alueellinen vetovoimatekijä. Tähän panostetaan tavoitteellisesti myös rakennerahasto-ohjelmien toimeenpanossa.

Jonkin alueellisen organisaation on otettava koordinoitavuutta. Pelkkä itseohjautuvuus johtaa voimavarojen epätarkoituksenmukaiseen käyttöön. Alue tarvitsee myös kansallista refe-

renssiä voidakseen asemoida paikkansa muiden alueiden joukossa. Parhaiten referenssiä syntyy osallistumalla pilottihankkein kansallisen koulutuksen kehittämiseen. Tarvitaan myös kansallisia ja alueellisia arviointijärjestelmiä, jotka auttavat alueellisen tilanteen asemoinnissa. Osaltaan ALUEOSAAJA -hanke tukee tämäntyyppistä arviointia tuottaessaan kansallista arviointitietoa ja syventäessään sitä pilottimaakuntien tarkastelulla. Sen tuottama arviointitieto ei ole muun rakennerahasto-ohjelmien arvioinnin kanssa päällekkäistä, vaan sitä aluekehittämisen laajemmista lähtökohdista täydentävää. Kaiken tämän edellytyksenä on myös keskuhallinnon ja aluehallintoviranomaisten yhteistyön toimivuus. Näin aluekehitysvaikutuksen edistäminen on keskushallinnon ja aluehallinnon yhteinen asia.

Kansallista aluepolitiikkaa ohjaavan lain (laki alueidenkehittämisestä 602/2002) tavoitteena on edistää alueiden omaehtoista kehittämistä ja alueellisesti tasapainoista kehitystä luomalla edellytyksiä alueiden kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin takaavalle osaamiseen ja kestäväan kehitykseen perustuvalla taloudellisella kasvulla. Rakennerahasto-ohjelmien toimeenpano soveltamalla meneillään olevalla ohjelmakaudella oppivan alueen oppia on yksi todellinen mahdollisuus vastata osaltaan oppivien alueiden kehittymishaasteisiin ja aluekehittämistä ohjaavan lain tavoitteisiin. Erityisesti Euroopan sosiaalirahaston ohjelmasisällöt kohdentuvat inhimillisen ja sosiaalisen pääoman kehittämiseen alueiden kehittämisen näkökulmasta. Itseasiassa ohjelmasisältöjen taustaidea perustuu oppivan talouden periaatteisiin, joiden mukaan alueiden kilpailukyvyyn keskeisinä tavoitteina ovat juuri inhimillinen osaamis- ja sosiaalinen pääoma, jotka taas ovat innovaatioprosessien ja innovaatiojärjestelmien lähteitä. ALUEOSAAJA-hanke antaa aikanaan vastauksen siihen, miten rakennerahastotoiminta on pystynyt tuottamallaan prosesseilla jalostamaan edellä mainittuja pääomamuotoja. Kyseiset prosessit on yksilöity käsillä olevassa raportissa *osaamispääoman tuottamiseksi, osaamisen välittymiseksi ja osaamisen siirtämiseksi käytäntöön*.

ALUEOSAAJA -hanke käynnistyi Länsi-Suomen lääninhallituksen sivistysosaston aloitteesta keväällä 2001. Tarjouskilpailun voitti Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunnan tutkimuskeskus ja hanke käynnistyi 1.5.2001. Hankkeen päärahoittajana on opetusministeriö ja muina rahoittajina kaikki lääninhallitukset sekä pilottimaakuntien liitot. Hankkeen koordinoituvastuu on Länsi-Suomen lääninhallituksella. Länsi-Suomen lääninhallitus osallistuu myös hankkeen toteutukseen vastaamalla yhteydenpidosta rahoittajaviranomaisiin, osallistumalla tutkimusaineiston kokoamiseen ja vastaamalla hallintoviranomaisille tehtävästä tiedottamisesta. Hankkeen ohjausryhmässä ovat edustettuna opetusministeriö, pilottimaakun-

nat, TE-keskusten edustus, lääninhallitukset sekä työelämäjärjestöt (ohjausryhmän kokoonpano on esitetty liitteessä 4).

ALUEOSAAJA -hanke on lähtenyt rohkaisevasti liikkeelle. Käsillä oleva raportti on sen ensimmäinen konkreettinen tuotos. Se tarjoaa kehittämissuosituksillaan toivottua tukea rakennerahastohankkeiden ohjaukseen. Raportin anti kulminoituu siihen, miten arviointitietoon laaja-alaisesti arjen ohjaustyössä sitoudutaan ja miten oivaltavasti sen tarjoamaa tietoa kyetään hanke- ja aluetoimijoiden piirissä hyödyntämään.

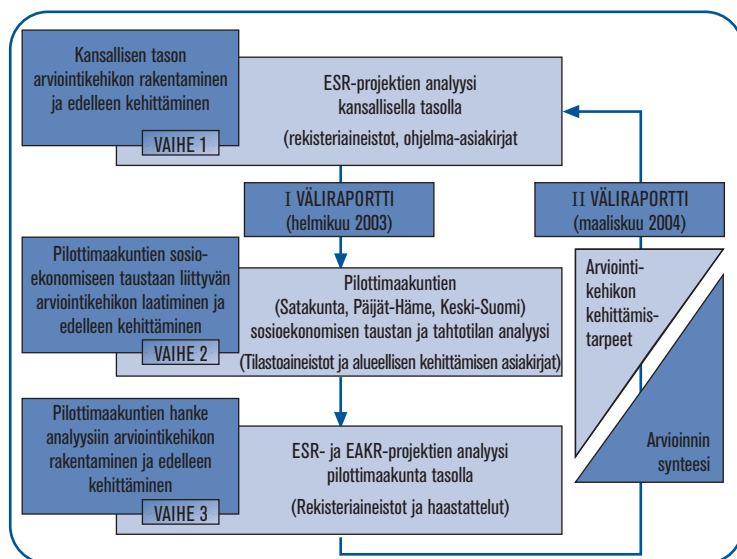
3.2.2003

Heikki K. Lyytinen
Lääninsivistysneuvos

ALUEOSAAJA -hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja

Johdanto

Käsillä oleva raportti on osa laajempaa selvitystä (Alueellisen osaamisen kehittäminen ja rakennerahastohankkeet/ALUEOSAAJA), jonka tavoitteena on arvioida, onko ESR-rahoitteisilla rakennerahastohankkeilla vaikutusta alueellisen osaamisen ja kilpailukyvyyn kehittämiseen sekä miten nämä vaikutukset realisoituvat. Selvityksen teoreettisena lähtökohtana toimii oppivan alueen viitekehys. Selvitys jakautuu kansallisen tason ja pilottimaakuntatason tarkasteluihin (kuvio 1). Pilottimaakuntavaiheen tarkasteluissa keskitytään Satakunnan, Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen analyysiin oppivan alueen viitekehyksessä.

Kuvio 1 ALUEOSAAJA-selvityksen rakenne kansallisesta tasosta pilottimaakuntiin

Tämän väliraportin tarkastelutaso on kansallinen, ja se painottuu hankkeistuksen kuvaukseen. Sen tavoitteena on tuottaa tietoa hankkeistamisen ja ohjelmien koordinoinnin tueksi, erityisesti alueellisen osaamisen kehittämisen ja Euroopan sosiaalirahaston näkökul-

masta. Raportissa tarkastellaan myös hankkeiden näkökulmasta ohjelmien ja hallinnon alojen täydentävyyteen liittyviä kysymyksiä.

Toteutettu tarkastelu perustuu ESR-hanketietokantojen (ESRA, IRIS, FIMOS) tuottamaan rekisteriaineistoon vuosina 2000 ja 2001 hyväksytyistä hankkeista (ks. liite 1). Tarkastelua varten rekisteriaineistosta poimittiin 500 hankkeen otos, joka vastaa noin 30 % kokonaisaineistosta tarkasteluajankohtana. Otos muodostettiin ositettuna satunnaisotoksena, jossa ositusta ohjaavina tekijöinä toimivat hallinnonala ja ohjelma.

Rekisteriaineiston analyysi suoritettiin heterogeenisestä kohderyhmästä ja monimutkaisesta sisällöstään huolimatta erikseen tarkastelua varten laadittuja luokitteluja hyödyntäen. Sovellettu luokittelun tavoitteena oli toisaalta mahdollistaa määrällisten tarkastelujen toteuttaminen ja toisaalta edesauttaa avaintekijöiden hahmottamisessa sekä osaltaan lisätä laadullisen ja melko subjektiivisen analyysin johdonmukaisuutta. Luokittelujen peruslähtökohtana on kartoittaa ESR-hanketoiminnan roolia oppivan alueen avainprosessien – osaamis pääoman tuottaminen, osaamisen välittäminen organisaatioiden välillä ja osaamisen siirtäminen käytäntöön – käynnistämisessä ja tukemisessa. Toteutettu kansallisen tason tarkastelu perustuu hankemääriin. Rahoitusmäärien mukaan ottaminen olisi tuonut selkeän lisäarvon tarkasteluun, mutta se ei ollut mahdollista käytettävissä olevan aineiston pohjalta. Tutkimuksen pilottimaakuntavaiheessa rahoitusmäärät huomioidaan ESR-hankkeisiin sidottu rahoitus.

Arvioinnin synteisivaiheessa pyrittiin empiiristen tulosten pohjalta SWOT-analyysiä hyödyntäen löytämään hankkeistuksen kannalta keskeiset johtopäätökset ja muodostamaan näihin perustuen toimenpide-

suositukset. Joiltakin osin kysymyksenasettelu ulottuu luonnollisesti myös hankkeistuksen ohi toimenpiteisiin, tuotoksiin, tuloksiin ja vaikutuksiin sekä näiden johdannaissuureisiin, mutta pääpaino on kuitenkin selvästi hankkeistuksessa jo käytetyn aineiston perusteella. Edellä mainitun lisäksi raportti nostaa esille joitakin arvioinnin kehittämisen kannalta keskeisiä seikkoja ja haasteita selvityksen tavoitteenasettelun mukaisesti.

Raportin sisältö koostuu seuraavasti. Aluksi luodaan silmäys oppivan alueen avainprosesseihin ja sitten hahmotellaan rakennerahastotoiminnan roolia näissä prosesseissa. Tämän jälkeen määritellään väliraportin arviointiasetelmia ja arviointikohteet. Seuraavaksi esitellään analyysin empiiriset tulokset ja näihin perustuvat johtopäätökset ja toimenpidesuositukset. Sekä johtopäätösten että toimenpidesuositusten osalta on pyritty löytämään hankkeistuksen kehittämisen kannalta olennaisimmat näkökulmat.

Rakennerahastotoiminta ja alueellisen osaamisen kehittäminen

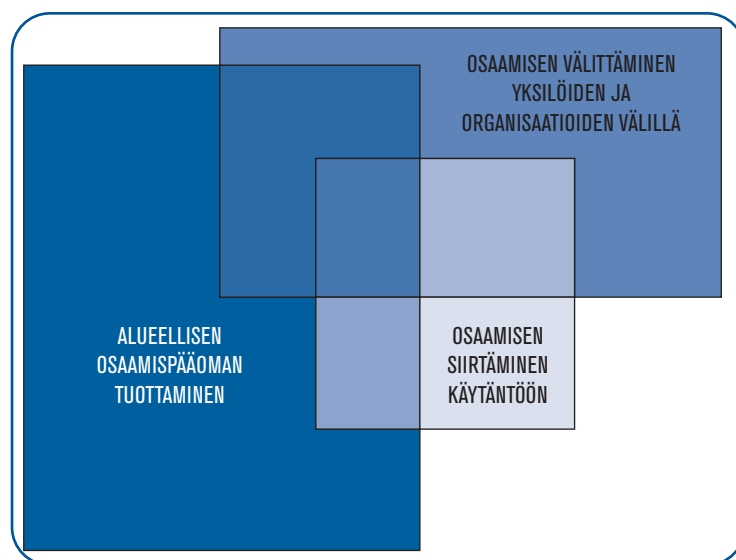
Tässä selvityksessä empiiristen tarkastelujen teoreettiseksi lähtökohdaksi on valittu oppivan alueen viitekehys. Oppivan alueen viitekehys edesauttaa arvioinnin kannalta keskeisten avainprosessien tunnistamisessa ja muodostaa osaltaan referenssin tulosten tulkinnalle ja toimenpidesuosituksen asettamiselle. Seuraavassa tarkastellaan oppivan alueen avainprosesseja sekä rakennerahastotoiminnan roolia niiden kehittämisessä ja tukemisessa.

Oppivan alueen avainprosessit

Oppivan alueen viitekehys pohjaa toisaalta oppivan organisaation tematiikkaan liittyviin tarkasteluihin sekä toisaalta alueellisen kehityksen kuvauksiin kuten innovatiivisen miljöön paradigmaan. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että oppivan alueen viitekehys on eräänlainen synteesi alueellisia ja organisaatioperusteisia määritelmiä, joissa korostuu oppimisprosessin merkitys. Oppivien organisaatioiden tarkasteluihin verrattuna alueellisen oppimisen hahmottamisen haastavuutta lisää se, että yksilöiden tai kiinteän organisaation kaltaista oppijaa ei alueellisessa oppimisessa voida määrittää, vaan oppijan muodostaa tavoitteiltaan ja toimintakulttuuriltaan hyvin heterogeeninen joukko toimijoita. Onkin perusteltua kysyä, voidaanko oppivaa aluetta ylipäätään määritellä samoista lähtökohdista kuin esim. yhteisen mission omaavan yrityksen.

Oppivan alueen avainprosessit voidaan jakaa kolmen pääluokan alle kuvion 2 mukaisesti. Alueellisen kehityksen ja kasvun perustekijänä voidaan pitää *osaamispääoman tuottamista*. Osaamispääoma muodostaa innovaatioprosessien ja innovaatiojärjestelmien selkärangan, ja sitä voidaan rakentaa yksilö-, organisaatio-

tai alueyhteisötasoilla. Tuotettu osaamispääoma voidaan luokitella edelleen inhimillisen pääoman (yksilön osaaminen), rakenteellisen pääoman (organisaation osaaminen) ja sosiaalisen pääoman (yhteisöllinen osaaminen) alle. Uuden osaamispääoman tuottamiseen liittyy kiinteästi oppimisprosessi, joka voi realisoitua uuden taitotiedon luomisen muodossa (esim. uudet tuotannolliset ja tieteelliset innovaatiot) tai olemassa olevan osaamisen soveltamisen, jakamisen ja omaksutumisen kautta. Osaamispääoman kasvun keskeisiä väyliä ovat mm. tutkimus- ja kehitystoiminta, koulutus, työssäoppiminen sekä elämän ja uran hallinnan kehittyminen. Alueellisen osaamispääoman muodostumisen kannalta keskeisiksi voivat muodostua myös osaamisvirrat alueelle tai sieltä pois esimerkiksi muuttoliikkeen ja yritysten sijaintiratkaisujen myötä.

Kuvio 2 Oppivan alueen avainprosessit

Toinen merkittävä alueellisen oppimisen avainprosessi on *osaamisen välittyminen* organisaatioiden sisällä ja niiden välillä. Osaamisen diffuusio voi konkretisoitua sekä formaalien että epäformaalien kanavien kautta. Edelleen, välitettävä osaaminen voi olla muodoltaan formaalia (formal knowledge) tai nk. hiljaista (tacit knowledge) osaamista. Organisaatioiden välillä tapahtuva osaamisen välittyminen liitetään usein agglomeraatiohyötyjen tavoitteluun: yhdistämällä useamman toimijan taitotieto pyritään saavuttamaan parempi tulos kuin yksin toimittaessa. Myös oppivan alueen viitekehyksessä em. muodostaa motivaation sille, miksi kannattaa pyrkiä oppimaan yhdessä – organisaatioiden tavoitteellisella yhteisellä oppimisella saavutetaan etuja, joita ei voitaisi ilman yhteistyötä saavuttaa. Osaamisen välittymisen keskeisiä väyliä ovat mm. horisontaalinen ja vertikaalinen verkostoituminen, prosessien ketjuttaminen, formaalit ja epäformaalit yhteistyösopimukset, tiedotustoiminta, vuorovaikutusmenetelmien kehittäminen sekä tutkimus-, koulutus- ja yrityssektorin kehittämisen integroiminen.

Kolmannen oppivan alueen ja alueellisen kehittämisen avainprosessin muodostaa *osaamisen siirtäminen käytäntöön*. Edellä mainitulla tarkoitetaan sitä prosessia, jossa osaamispääoma integroituu osaksi tavaroiden ja palveluiden tuotantoa. Taitotiedosta tulee näin panos tuotantoprosessiin, jonka tuloksena saadaan aineellisia tai aineettomia hyödykkeitä. Alueellisesta näkökulmasta aineelliset ja aineettomat hyödykkeet aggregoituvat mm. bruttokansantuotteeksi, palvelutuksiksi sekä uusiksi työpaikoiksi ja hyvinvoinnin lisäyksiä. Osaamisen käytäntöön siirtymisen keskeisiä väyliä ovat mm. organisaatioiden kehittäminen, tuotantoprosessien kehittäminen, laadun kehittämisjärjestelmät, henkilöstöhallinnon kehittäminen, tuotteistaminen sekä muu toimintojen kehittäminen.

Edellä mainitut oppivan alueen kolme avainprosessia ovat osin päällekkäisiä. Osaamispääoman tuottaminen sisältää useimmiten osaamisen välittämistä ja käytäntöön siirtämistä. Verkostoituminen tuottaa osaamispääomaa ja liittyy vahvasti myös osaamisen realisointiin. Vastaavasti osaamisen realisointi edellyttää lähes aina osaamispääoman tuottamista ja välittämistä. Toisaalta avainprosessit muodostavat kehitysprosessin, jossa edellinen on edellytys seuraavan toteutumiseksi. Tarvitaan riittävä alueellinen taitotiedon taso, jotta

alueellinen verkostoituminen olisi hyödyllistä.

Innovaatiojärjestelmien toiminta ja agglomeraatiohyötyjen tavoittelu edellyttää, että alueen toimijoilla on kilpailukykyistä osaamista, joka voidaan tuotteistaa kilpailukykyisiksi tuotteiksi. Edelleen, tehokas osaamispääoman käytäntöön siirtäminen edellyttää yhteistyötä, verkostoitumista sekä toimijoiden yhteistä tavoitteiden asettelua ja niihin pyrkimistä. Kilpailukykyinen tuotanto ja palvelurakenne mahdollistavat osaamispääoman edelleen kehittämisen. Prosessi muodostaa näin kumulatiivisen kausaation rakenteen. Vaikka edellä esitetty on hyvin karkea kuvaus oppivan alueen avainprosesseista, siitä käy selkeästi esille että alueen tasapainoinen ja kestävä kehitys vaatii kaikkiin avainalueisiin panostamista. Lisäksi oppivien alueiden tarkastelussa olisi tärkeää kiinnittää huomio dynamiisiin prosesseihin, koska muutosvalmiutta voidaan pitää oppimisen keskeisenä lähtökohtana. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että myös pienellä alueella on edellytys olla oppiva alue.

Rakennerahastotoiminnan rooli oppivan alueen prosesseissa

Alueellisen kehittämisen näkökulmasta hanketoiminnassa keskeistä on erityisesti se, miten hankkeistus ja toimeenpano sitoutuvat alueiden yleisiin kehittämistarpeisiin/-tavoitteisiin sekä se, miten toteutetut interventiot tukevat muita alueellisia kehittämistoimenpiteitä. Kyse on siis hanketoiminnan *alueellisesta kysyntälähtöisyydestä ja täydentävyydestä*. Kysyntälähtöisyys ja täydentävyys määrittelevät pitkälti hankkeiden aluevaikuttavuuden mahdollisuudet. Toisaalta hanketoimintaa ohjaavat sekä rakennerahastotoimintaan että kansallisiin strategioihin liittyvät intressit. Osalla rakennerahastohankkeista on selkeä alueellinen missio, ja ne tavoittelevat nimenomaan alueellista vaikuttavuutta. Osa hankkeista puolestaan omaa selviä alueellisia vaikutuksia, vaikka ne eivät niihin varsinaisesti pyrkisikään. Itse asiassa hyvin harvasta rakennerahastohankkeesta voidaan todeta, ettei niillä ole alueellisesti lainkaan merkitystä.

Rakennerahastotoiminnalla voi olla onnistuessaan oma tärkeä rooli oppivan alueen avainprosessien toteutumisessa. Hanketoiminnan ensisijainen rooli voidaan tiivistää yhteen ajatukseen: *avaintoimintojen*

käynnistämiseen ja kehittämiseen. Hanketoiminnalla voidaan siten katsoa olevan enemmänkin sytytystulpan kuin polttoaineen merkitys. Sen tehtävänä on näin ollen mahdollistaa uusien toimintamallien ja käytänteiden kehittäminen, testaus ja käynnistäminen, mutta varsinainen toiminta tulisi pyrkiä rahoittamaan muuta kautta. Edellä mainittua asetelmaa puoltavat rakennerahastotoiminnalle asetetut vaatimukset mm. lisäarvon, instrumenttivaikutuksen ja jatkuvuuden suhteen.

Kuten edellä todettiin, liittyy rakennerahastotoiminnan rooli oppivien alueiden edistämässä ensisijaisesti avaintoimintojen käynnistämiseen ja kehittämiseen. Prosessit, joihin pyritään vaikuttamaan, voidaan luokitella kolmen aiemmin mainitun oppivan alueen avainprosessin alle: *osaamispääoman tuottamiseen, osaamisen jakamiseen ja osaamisen siirtämiseen tuotantoon.* Prosesseihin vaikuttaminen voidaan edelleen jakaa *välittömiin ja välillisiin vaikutuksiin tähtääviin* toimenpiteisiin. Esimerkkeinä em. kolmen avainprosessin alla tapahtuvasta välittömästä vaikuttamisesta voidaan mainita koulutushankkeet, alihankintaprosessien käynnistäminen ja laatujärjestelmien käyttöönotot. Välillisen vaikuttamisen toimenpiteitä voisivat puolestaan olla mm. opetusmenetelmien kehittäminen, verkostotutkimus ja osaamisen käytäntöön siirtämistä tukevien menetelmien tai järjestelmien kehittäminen (esim. konsultointimenetelmät, tietojärjestelmät).

Rakennerahastotoiminnalla on aluekehittämisen näkökulmasta toisaalta myös eriperustaisia tavoitteita. Perusasetelmana voidaan pitää sitä, että ESR-hanke-

toimintaa ohjaavat sekä *taloudelliseen kilpailukykyyn* että *sosiaaliseen tasa-arvoon* liittyvät tekijät. Hankkeistuksessa ja toimenpiteitä valittaessa yleensä joudutaan painottamaan näistä toista toisen kustannuksella. Oppivan alueen kehittymisen kannalta on kuitenkin tärkeää, että sosiaaliset ja taloudelliset näkökulmat tulevat tasapainoisesti huomioitua. Sosiaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen (social inclusion) luo mahdollisuuden kestäväen taloudellisen kilpailukykyyn (economic competitiveness) tuottamiseen. Euroopan sosiaalirahaston hanketoiminnan osalta sosiaalisen näkökulman voidaan olettaa jopa olevan korostetusti esillä. Sosiaalirahaston peruspilarit, työttömyyden ehkäiseminen/torjuminen ja inhimillisten voimavarojen kehittäminen, nähdään sosiaalirahastoasetuksessa samanarvoisina. Ehkäpä perinteisestä asetelmasta poiketen, em. tekijät määrittellään rekursiivisen suhteen omaaviksi. Siten relevantit koulutuspoliittiset (osaamisen kehittämisen) ratkaisut toimivat työttömyyden ehkäisemiseksi, mutta simultaanisesti työmarkkinoiden rakenteelliset muutokset luovat uusia osaamisen kehittämisen tarpeita.

Parhaimmillaan rakennerahastotoiminnan roolia oppivan alueen prosesseissa voidaan kuvata adjektiiveillä kysyntälähtöinen, alueelliseen kehittämiseen integroitunut, avaintoimintoja käynnistävä, oppivan alueen kehittymistä välittömästi ja/tai välillisesti tukeva sekä kestävä aluetaloudellista kehitystä edesauttava. Edellä mainittu kuvaus voidaan nähdä eräänlaisena tahtotilana alueellisen kehittämisen näkökulmasta.

Arviointiasetelma

Kokonaistutkimuksesta otokseen

Selvityksen alkuperäisenä lähtökohtana oli toteuttaa kansallisen tason tarkastelu hankerekisterien tuottamia valmiita luokituksia hyödyntäen. Kansallisen tason arviointikehikkoa laadittaessa esiin tuli kuitenkin useita informaatiopohjaan liittyviä ongelmia, joiden seurauksena tutkimusasetelmaa oli relevanttia päivittää.

Vuoden 2001 loppupuolella ESR-hankkeiden rekisteröintiä ja seurantatietojen keräystä toteutettiin kolmen erillisen tietokannan alla, jotka määrittyivät hallinnonaloittain (FIMOS-tietokanta: sisäministeriö, ESRA-tietokanta: työministeriö¹ ja IRIS-tietokanta: opetusministeriö). Jatkossa kaikkien ESR-hankkeiden on tarkoitus löytyä ESRA-tietokannasta. Usean tietokannan hyödyntämiseen arvioinnissa, kuten myös niiden yhdistämiseen ESRA-tietokannan alle, liittyy lukuisia ongelmia. Perusongelma on se, että vaikka on kyse saman rahaston hankkeista, niistä kerätään varsin erilaista tietoa.

ESRA-tietokannan tulisi muodostaa perustietokannana myös hallinnonaloittaisten seurantatietokantojen lähtökohdan, mutta eri tietokantojen sovellukset poikkeavat toisistaan selvästi sekä sisällöllisesti että käyttöliittymän suhteen. FIMOS-tietokannassa hankkeet on raportoitu lyhyen kaavan mukaan EAKR:n kaksisivuisen lomakkeen muodossa. Tämä lomake käsittää perustiedot hankkeesta ja vaihtelevan mittaisen vapaamuotoisen hankekuvauksen. Lomakkeen sisältö on kuitenkin merkittävästi suppeampi kuin varsinaisessa ESR-lomakkeessa. IRIS-tietokannan sisältö puolestaan mukailee ESRA-tietokannan tuottamaa informaatiota hankkeista, mutta on eräiltä osin suppeampi ja sisäl-

löltään erilainen. Kuten edellä jo mainittiin, myös tietojärjestelmien käyttöön ja ominaisuuksiin liittyy selkeitä eroavaisuuksia.

Tietokantojen keskeisimmät sisältöerot arvioinnin näkökulmasta

FIMOS-tietokannan sisältö asettaa käytännössä rajat eri hallinnonalojen ja eri ohjelmien väliselle vertailulle. Tämä johtuu siitä, että osaamisen kehittämiseen liittyvät valmiit luokittelut puuttuvat lähes kokonaan FIMOS-tietokannasta. Lisäksi myös FIMOS-tietokannan hankkeiden suppeammat vapaamuotoiset kuvaukset (ESRA- ja IRIS -tietokantojen hankekuvaukseen voidaan lukea myös lomakkeen muut avoimet täydentävät kohdat) asettavat tiettyjä rajoituksia.

Toisaalta, myös ESRA- ja IRIS -tietokantojen välillä on merkittäviä eroja, jotka vaikeuttavat hankkeiden vertailua. Esimerkiksi opetusministeriön soveltamassa ESR-lomakkeistossa on jätetty käyttämättä vapaaehtoinen B1-osa, jonka tehtävänä on osaltaan määrittää hankkeiden kysyntälähtöisyyttä. Kysyntälähtöisyyden kartoittaminen on tärkeää mm. pullonkaula-aloihin, aluesitoutuneisuuteen ja ennakointiin liittyvien tarkastelujen yhteydessä. Edellä mainittu lomakkeiden erilaisuus hankaloittaa huomattavasti tarkasteluja, jos halutaan tehdä vertailuja opetusministeriön ja muiden hallinnonalojen hanketoiminnasta. Tulokseksi saataisiin helposti se, että esim. työministeriön hankkeet ovat selvästi aluelähtöisempiä kuin opetusministeriön hankkeet. Tämä saattaisi johtua kuitenkin lähinnä siitä, että hankkeiden kysyntälähtöisyyttä on erikseen kartoitettu työministeriön lomakkeistossa. Olisikin

¹ Tietokanta käsitti tarkasteluajankohtana myös KTM:n ja STM:n hankkeet ja se toimii ESR -hankkeiden päätietokannana. TM:n ja KTM:n ESR-hankkeita hallinnoidaan lisäksi hallinnonalojen sisäisten järjestelmien alla (TEPA, KEPA).

suotavaa, että B1-osa otettaisiin käyttöön myös opetusministeriön hallinnonalalla tietojen yhdenmukaistamiseksi. Lisäksi se tuottaisi arvioinnin ja seurannan kannalta olennaista tietoa alueohjelmien näkökulmasta.

Myös lomakkeiden valmiit hanketyypittelyt ovat vertailun kannalta ongelmallisia. ESRA- ja IRIS-tietokannoissa hanketyypittelyjen käyttö on ymmärretty eri tavalla. Tämä johtaa väistämättä virheellisiin tulkitointeihin. Esimerkiksi ESRA-tietokannassa ESR-hanketyypit ja ohjelmakohtaiset hanketyypit muodostavat kaksi eri muuttujaa siten, että kaikista ESR-hankkeista löytyvät molemmat. IRIS-tietokannassa hanketyypittely on eräänlainen yhdistelmä edellisistä. IRIS-tietokannan osalta ESR-hanketyypit löytyy siten käytännössä vain tavoite 3-ohjelman osalta, ja muutoin hankkeet luokituvat alueohjelmakohtaisten (1- ja 2-ohjelma) määrittelyjen mukaisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että luokittelujen osalta vertailua tai edes relevanttia IRIS-tietokantaan kohdistuvaa tarkastelua ei ole mahdollista toteuttaa. Epäselvyyksien välttämiseksi hanketyypien tulkinta tulisi saattaa yhteneväiseksi mahdollisimman pian.

Myös eräiden muiden muuttujien osalta tietokantojen toisistaan poikkeava koodaus tai esitystapa vaikeuttaa tarkastelujen toteuttamista. Osa muuttujista on koodattu toisessa tietokannassa sanalliseksi ja toisessa puolestaan numeeriseksi. Lisäksi numeeristen muuttujien osalta luokkien tietosisältö on osittain poikkeava. Tarkasteluja näiltä osin helpottaisi huomattavasti, jos käytössä olisi edes selkeät kuvaukset tietokantojen sisällöstä ja muuttujien sisällöllisestä määrittelystä.

Valmiiden luokitusten reliabiliteetti ja validiteetti tutkimuksen kannalta

ALUEOSAAJA-selvityksessä toteutettujen monipuolisen tarkastelujen ja testauksen tuloksena voidaan todeta, että tietokannoissa esitettyihin valmiisiin luokitteluihin ja tyyppittelyihin sisältyy merkittäviä reliabiliteetti- ja validiteettiongelmia tämän tutkimuksen tarpeet huomioiden. Peruskartoituksen myötä havaittiin selviä puutteita mm. luokittelujen määrittelyssä ja lomakkeiden täytön ohjeistuksessa. Esimerkiksi hankkeiden luokittelua mm. tietoyhteiskuntasidosten suhteen eri luokkiin voidaan pitää kaiken kaikkiaan vaativana tehtävänä, mutta jos luokkia ei ole määritelty

riittävän tarkasti luokittelijoille, muodostuu tehtävä todennäköisesti mahdottomaksi ja valitut luokat siten sattumanvaraisiksi. Toinen valmiiden luokittelujen ongelma koskee poissulkevuutta. Voidaankin helposti todeta, että useat hankkeet painottuvat selkeästi esim. hanketyypittelyjen osalta useampaan kuin yhteenluokkaan, vaikka valittavana on ainoastaan yksi heikosti määritelty ja täsmennetty luokka. Edellä mainittu johtaa jälleen helposti tilanteeseen, jossa valittu luokka voi olla hyvinkin sattumanvarainen.

Toisaalta selvityksen näkökulmasta ongelmaksi muodostuu myös tietokannoissa tarjolla olevien luokittelujen tai tyyppittelyjen validiteetti tutkimusongelman kannalta. Mikään valmiista luokitteluista tai edes niiden mahdollistamista yhdistelmistä ei kuvaa johdonmukaisesti selvityksen avaintekijöitä – alueellista kehittämistä tai osaamisen kehittämistä. Tietokannoissa esitetyt luokitukset tuottavat lähinnä toimintalinjoja ja toimenpidekokonaisuuksia täydentävää informaatiota hankkeistuksen painopisteistä, mikä seurantatietokannan perustehtävän kannalta onkin oleellista. Rekisterien valmiit luokittelut ja tyyppittelyt palvelevat kuitenkin melko huonosti tämän selvityksen tarpeita.

Otoksen käyttämisen perusteet

Edellä esitettyjen ongelmien vuoksi kansallisen tason tarkasteluissa päädyttiin analysoimaan hankkeita hakeuslomakkeiden koko sisällön perusteella valmiiden luokitusten sijaan. Luopuminen valmiiden luokittelujen käytöstä aiheutti kuitenkin sen, että käytännön syiden vuoksi jouduttiin siirtymään otokseen kokonaistutkimuksen sijaan. Otoksen käyttämistä tarkasteluissa voidaan kuitenkin perustella mm. seuraavista syistä:

- Rekisteriaineistossa esitetyt valmiit luokitukset eivät tuke-neet riittävästi selvityksen tarkasteluja.
- Arvioinnin tulokset halutaan käyttöön nopeasti ja arvioinnin aikataulullisista syistä johtuen kokonaistutkimuksen toteuttaminen ei ollut mahdollista.
- Tutkimuksen perusjoukko on hyvin suuri, eikä sitä olisi ollut tarkoituksenmukaista tarkastella sitä kokonaisuudessaan jo pelkästään kustannustehokkuuden näkökulmasta.
- Tarkasteltava ilmiö on erittäin kompleksinen, ja sen relevantti tarkastelu vaatii syvällisempää otetta kuin kokonaistutkimuksessa olisi ollut mahdollista.

- Riittävän suurella otoksella saadaan edustava pienoiskuva perusjoukosta.

Seuraavassa esitellään otoksen muodostamista ja kuvaillaan lyhyesti poimitun otoksen ominaisuuksia.

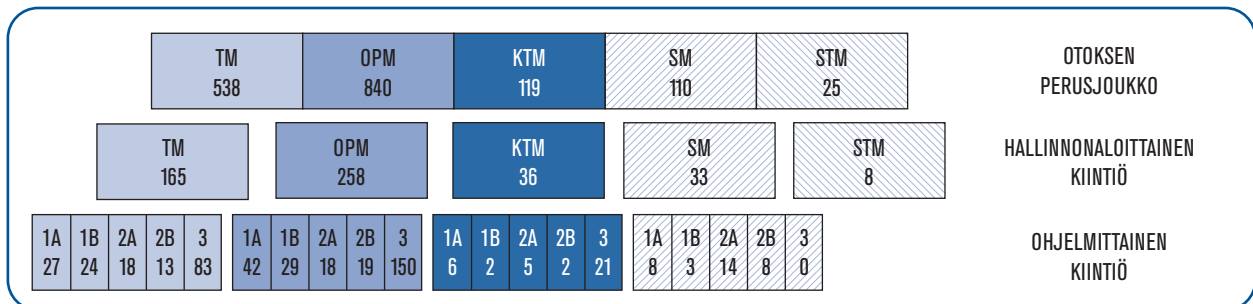
Otoksen muodostaminen ja aineistokuvaus

Tutkimuksen perusjoukon muodostavat vuosina 2000 ja 2001 (marraskuun loppuun mennessä) hyväksytyt ja seurantatietokantoihin (ESRA, IRIS JA FIMOS) rekisteröidyt ESR-hankkeet. Hankkeiden kokonaismäärä oli tarkasteluajankohtana 1 793 hanketta. Näistä poistettiin tarkastelun kannalta epärelevantit teknisen tuen 161 hanketta, ja siten jäljelle jäi otoksen kohteena ollut perusjoukko 1 632 hanketta.

Tutkimuksessa käytetty otos poimittiin 500 hankkeen (30,6 %) osittettuna satunnaisotoksena. Ositettu otanta suoritettiin suhteellista kiintiöintiä käyttäen ja kiintiöinnin perustana toimivat hallinnon ala ja ohjel-

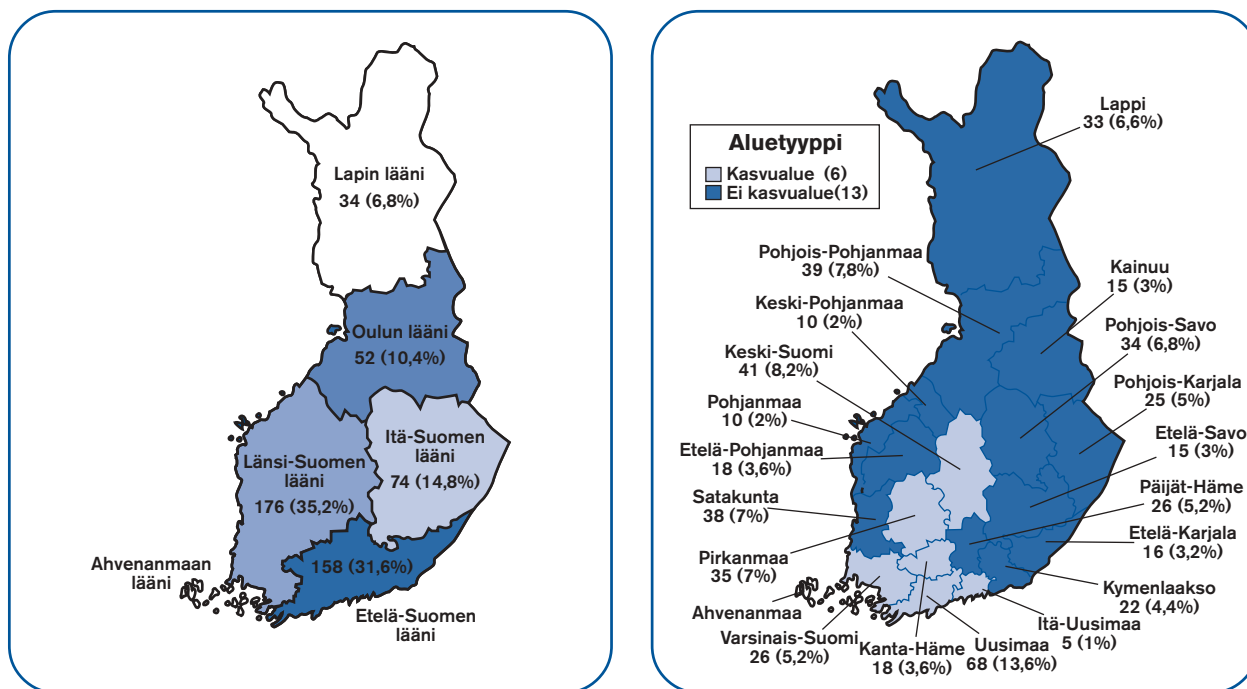
ma². Tilastoyksiköiden poiminnassa käytettiin suhteellista kiintiöintiä. Kiintiöinnin perusteella tarkasteltavat hankkeet jakautuivat hallinnonaloittain seuraavasti: opetusministeriö (258), työministeriö (165), kauppa- ja teollisuusministeriö (36), sisäministeriö (33) ja sosiaali- ja terveysministeriö (8). Tavoiteohjelmittain hankkeet jakautuvat seuraavasti: Itä-Suomen tavoite 1-ohjelma (84), Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelma (59), Länsi-Suomen tavoite 2-ohjelma (56), Etelä-Suomi tavoite 2-ohjelma (42), tavoite 3-ohjelma (259). Otoksen muodostamista on esitetty kuviossa 3.

Otoksen hankkeiden alueellinen kohdistuminen on esitetty kuviossa 4. Lääneistä hankemäärältään suurin oli Länsi-Suomi ja maakunnista Uusimaa. Kuuteen väestön suhteen kasvavaan maakuntaan kohdistui otoksesta 193 hanketta (38,6%). *Valitettavasti, kansallisen tarkastelun toteutuksen ajankohtana ei rahoitustietoja ollut käytettävissä ja resurssien kohdentamisesta voidaan muodostaa näin vain hankkeiden lukumäärään liittyvä kuvaus.*

Kuvio 3 Otoksen muodostaminen (STM:n osalta ei toteutettu ohjelmittaista kiintiöintiä hankkeiden vähäisen lukumäärän vuoksi)

² Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan osalta ei ollut tarkoituksen mukaista käyttää ohjelmaa kiintiöinnin perustana, koska hallinnonalan hankkeiden kokonaismäärä oli ainoastaan 25 ja hallinnonaloittainen kiintiö 8.

Kuvio 4 Otoksen hankkeiden alueellinen jakauma lääneittäin, maakunnittain ja kasvualueittain³ (N=494)

Tutkimusasetelma ja arvioinnin avainkohteet

Tutkimuksen perusidean mukaisesti myös kansallisella tasolla tarkastelun ensisijaisena kohteena ovat alueelliseen osaamisen kehittämiseen liittyvät kysymykset. Kansallisesta näkökulmasta johtuen tässä väliraportissa esitettävä analyysi painottuu kuitenkin enemmän yleiseen osaamisen ja alueellisen kehittämisen tematiikkaan kuin esim. hankkeiden alueellisen kysyntälähtöisyyden tai alueelliseen kehittämiseen integroituvuuden selvittämiseen syvällisemmin. Näihin aihealueisiin perehdytään varsinaisesti vasta pilottimaakuntiin kohdistuvien tarkastelujen yhteydessä, kun osaamisen kehittäminen sidotaan vahvemmin muuhun alueelliseen kehittämiseen. Lisäksi, kuten jo aiemmin mainittiin, tämän osaraportin painopiste on vahvasti hankkeistuksen arvioinnissa tulosten ja vaikuttavuuden arvioinnin sijaan.

Tutkimusta varten muodostettiin oma temaattinen arviointikehikko. Edellä esitetyt oppivan alueen avainprosessit – osaamispääoman tuottaminen, osaamisen välittäminen organisaatioiden välillä ja osaamisen siirtäminen käytäntöön – muodostavat kansallisen tason arviointikehikon peruslähtökohdat. Näiden avainprosessien alle on pyritty valitsemaan keskeiset teemat ja indikaattorit käytettävissä olevan rekisteriaineiston rajoitteet huomioiden. *Tarkastelun pohjana olleen rekisteriaineiston sisällöstä johtuen analysointi painottuu tässä vaiheessa vahvasti osaamispääoman tuottamisen lohkkoon.* Taulukossa 1 (kts. myös liite 2) esitetään kansallisen tason arviointikehikko lyhyesti tarkasteltavien arviointikohteiden, keskeisten indikaattoreiden ja niiden profiloinnin muodossa. On tärkeää huomata, että esitetty arviointikehikko toimii kansallisen tason tarkastelun *työvälineenä* ja sen tuottama luokittelu ei yksinäänsä muodosta arvioinnin sisältöä.

³ Maakunnat, joiden nettomuuttoaste oli positiivinen vuonna 1999. Hankkeen lääni ja maakunta on määritelty pääasiallisen toiminta-alueen perusteella. Otoksessa oli 6 kansallista hanketta joita ei ole kohdistettu alueille.

Taulukko 1 Kansallisen tason arviointikehikko (ks. myös liite 2)

A Hankkeiden orientoituminen alueellisen osaamisen kehittämiseen		
Arvioinnin kohde	Indikaattori	Indikaattorin profilointi
Hankkeiden orientoituminen osaamisen kehittämiseen	1) Tavoitellun osaamisen kehittämisen sosio-ekonominen ulottuvuus	<ul style="list-style-type: none"> • ei osaamisen kehittämistä • sosiaalinen inklusio • taloudellinen kilpailukyky
Hankkeiden orientoituminen alueelliseen kehittämiseen	2) Tavoitellun toiminnan sitoutuneisuus aluekehittämiseen	<ul style="list-style-type: none"> • ei aluevaikutuksia omaava • vaikutuksia omaava • alueelliset tavoitteet omaava
B Hankkeiden orientoituminen oppivan alueen avainprosesseihin		
B1 Osaamispääoman tuottaminen		
Arvioinnin kohde	Indikaattori	Indikaattorin profilointi
Hankkeiden osaamisen kehittämisen väylät	3) Osaamisen kehittämisen pääluokka	<ul style="list-style-type: none"> • työpajahankkeet • työvoimakoulutus • työssäoppimisen kehittäminen • oppilaitosten toiminnan kehittäminen • yritystoiminnan kehittäminen • julkisen sektorin kehittäminen • tutkimus- ja kehittämistoiminta • kulttuurihankkeet
	4) Kehittämisorientoituneisuus	<ul style="list-style-type: none"> • olemassa olevan osaamisen jakaminen tai omaksuminen • käytännön läheisen uuden osaamisen tuottaminen • uuden tuotannollisen tai tieteellisen osaamisen tuottaminen
	5) Hankkeiden teknologiasidonnaisuus	<ul style="list-style-type: none"> • ei varsinaisesti teknologiaa edistävät • teknologiaa hyödyntämistä edistävät • teknologiaa kehittävät
	6) IT-osaamisen kehittäminen hankkeissa	<ul style="list-style-type: none"> • yleisiä IT-valmiuksia kehittävät hankkeet • ammatillisia IT-valmiuksia edistävät hankkeet (ei IT-ala) • IT-alan tutkintoon johtava koulutus tai sen kehittäminen • tietoverkkojen hyödyntämisen edistäminen • hardware- ja software -osaamisen kehittäminen • sisältötuotannon kehittäminen • IT -alaa palvelevan matematiikan ja luonnon-tieteiden opetuksen ja tutkimuksen kehittäminen
Hankkeiden osaamisen kehittämisen kohtaanto	7) Osaamisen kehittämisen kohdentuminen eri sektoreille	<ul style="list-style-type: none"> • Yksilöt • Osaamisympäristö • Yritykset • Opetustoimen ulkopuolinen julkinen sektori • Kolmassektori
	8) Osaamisen kehittämisen nivelyminen koulutussektoreihin	<ul style="list-style-type: none"> • Vertikaalinen koulutussektori (esiopetus, peruskoulu, taiteen perusopetus, lukio, ammatillinen koulutus, ammattikorkeakoulu, yliopisto, aikuiskoulutus, muu)
Hankkeiden nivelyminen kansallisiin koulutus- ja kulttuuripoliittisiin strategioihin	9) Opetusministeriön rakennerahasto-toiminnan toiminta-alueet kansallisessa koulutus- ja kulttuuripoliittisessa strategioissa.	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutuksen ja työelämäyhteistyön kehittäminen • Elinikäinen oppiminen • Tieto- ja viestintätekniikka opetuksessa • Elektroniikka- ja tietotekniikka tutkintojen lisääminen • Kansallisten innovaatiojärjestelmien toimintaa tukevan tutkimuksen tukeminen • Kansallisten kulttuuri-identiteetin sekä henkisten ja fyysisten kulttuuripalvelujen turvaaminen • Kulttuurisen tietoyhteiskunnan edistäminen

B2 Osaamispääoman välittäminen organisaatioiden välillä		
Arvioinnin kohde	Indikaattori	Indikaattorin profilointi
Osaamispääoman välittäminen hankkeissa	10) Verkostoitumisen painottaminen osaamisen kehittämisen väylänä	<ul style="list-style-type: none"> • Ei verkostoitumista toiminnassaan painottavat hankkeet • Verkostoitumista toiminnassaan painottavat hankkeet
	11) Pääasiallinen osaamispääoman virta eri talouden sektoreiden välillä	<ul style="list-style-type: none"> • Yksilöt • Oppilaitokset • Työvoimahallinto • Yritykset • Muu edellä mainitsematon julkinen sektori • Kolmas sektori
B3 Osaamispääoman siirtäminen tavaroiden ja palveluiden tuotantoon		
Arvioinnin kohde	Indikaattori	Indikaattorin profilointi
Hankkeiden rooli osaamisen käytäntöön siirtämisen edistäjänä	12) Tavoitellut toimenpiteet ja niiden merkitys osaamispääoman realisoinnin edistämiseksi	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutus • Neuvonta • Kehittämistyö • Konsultointi • Tutkimus

Arviointikehikon muodostamisessa hyödynnettiin OECD:n oppiviin alueisiin liittyvää raporttia *Cities and regions in the new learning economy* (2001), ESR-asetusta (1999), opetusministeriön koulutus ja tutkimus vuosina 1999-2004 kehittämissuunnitelmaa (1999), opetusministeriön strategisia linjauksia EU:n rakennerahasto-ohjelmatyölle 2000-2001 (1999) sekä Tilastokeskuksen julkaisua *Tiedolla tietoyhteiskuntaan II* (1999). Lähteitä hyödynnettiin luokittelujen muodostamisen apuvälineinä. Luokittelut 8 ja 9 sitä vastoin perustuvat suoraan opetusministeriön julkaisuisa esitettyyn sektorijakoon ja strategioihin.

Luokittelut ovat osittain päällekkäisiä, mutta tarkastelun eri dimensioiden selvittämiseksi tämä on väistämätöntä. Esimerkiksi hankkeiden teknologiasidonnaisuuden ja IT-osaamisen luokitukset ovat selvästi limittyneet, mutta IT-alan osaamisen kehittäminen on pyritty kartoittamaan erikseen vahvan tietoyhteiskunta sidoksensa vuoksi. Edellä esitettyjen arviointikohteiden lisäksi kiinnitetään erityistä huomiota hankkeiden käynnistämisen toiminnan jatkuvuuspotentiaaliin ja tavoiteohjelmien sekä hallinnonalojen täydentävyyteen.

Empiiriset tulokset

Hankkeiden orientoituminen alueellisen osaamisen kehittämiseen

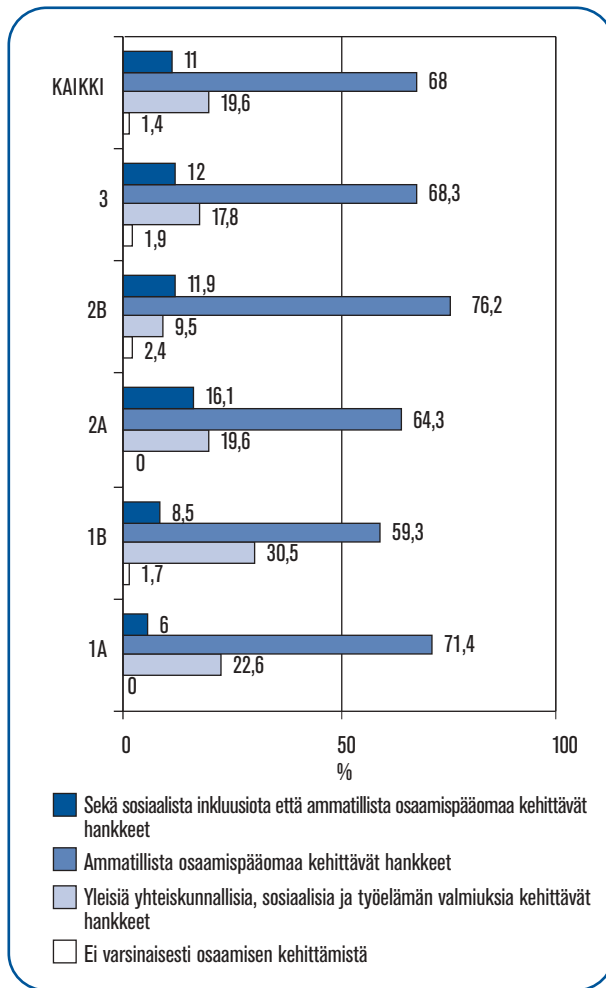
Tarkastelemme aluksi, kuinka otoksen hankkeet asemoituvat karkeasti jaotellen osaamisen kehittämisen ja alueellisen kehittämisen perusdimensioihin. ESR -viitekehityksen mukaisesti sosiaalirahaston toimenpiteillä pyritään ensisijaisesti inhimillisten voimavarojen kehittämiseen. Inhimillisten voimavarojen kehittäminen kohdistuu erityisesti työllisyyteen, yleissivistävään koulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen liittyvien prosessien ja toimintojen kehittämiseen. Osaamispääoman kehittäminen ja työllisyys korostuvat ESR-hanketoiminnan kahtena peruselementtinä, jotka nähdään rekursiivisiksi tavoitteiksi toisilleen niin, että relevantit koulutuspoliittiset valinnat toimivat työllisyyden edistämiseksi, mutta samalla työllisyyden rakenteelliset muutokset luovat uusia koulutuksellisia tarpeita ja tavoitteita.

Osaamisen kehittämisen peruslähtökohdat

ESR-viitekehityksen tavoitteenasetteluun on selkeästi määritelty se, ettei panostamista ainoastaan taloudellisen kilpailukyvyn kannalta tärkeään huippuosaamiseen nähdä kokonaisuhyvinvoinnin ja kestäväen taloudellisen kehityksen kannalta järkeväksi vaihtoehdoksi. Sen sijaan huippuosaamisen edistämisen kanssa yhtä tärkeäksi nähdään kaikkien väestöryhmien henkisen ja aineellisen hyvinvoinnin edistäminen sekä sosiaalinen integrointi yhteiskuntaan sosiaalista tasa-arvoa edistämiseksi. Edellä mainitun perusteella onkin relevanttia tarkastella ESR-hanketoiminnan kytkeytymistä osaamisen kehittämiseen sekä sosiaalisen integroinnin että ta-

loudellisen kilpailukyvyn edistämisen näkökulmista. ESR-hankkeet voidaan edellisen perusteella jakaa kolmeen karkeaan luokkaan: (1) hankkeisiin joilla ei ole varsinaista osaamisen kehittämisen funktiota, (2) hankkeisiin joissa kehitetään pääasiassa yleisiä sosiaalisia, yhteiskunnallisia ja työelämän valmiuksia (sosiaalinen inkluusio), (3) hankkeisiin joissa pääpaino on ammatillisen osaamispääoman tuottamisessa (taloudellinen kilpailukyky).

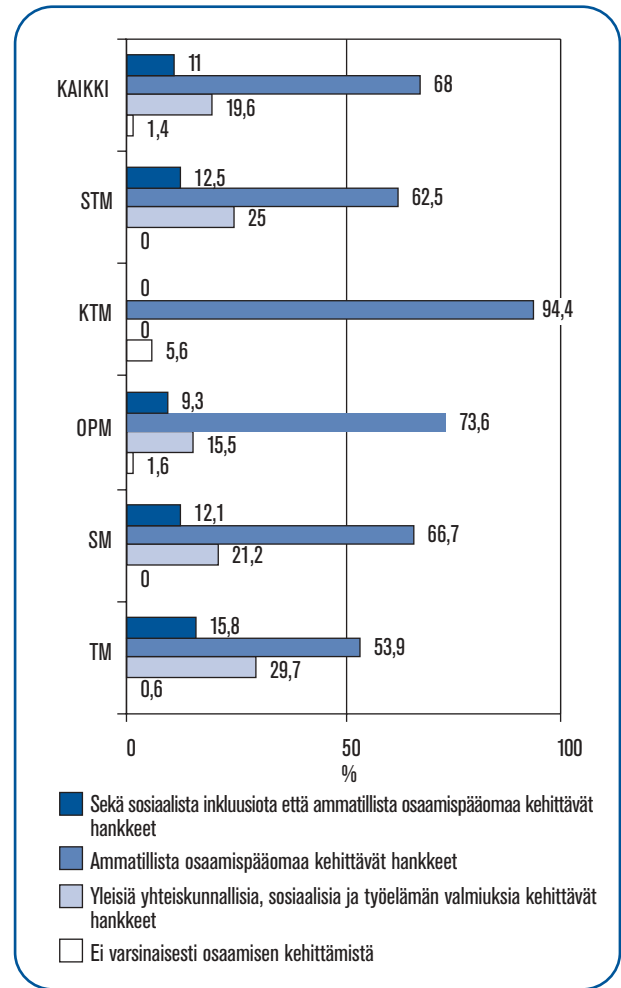
Otoksen hankkeista vain 1,4% voidaan lukea sellaisiksi, jotka eivät kohdistu varsinaisesti osaamispääoman kehittämiseen. Näitä hankkeita ovat mm. erilaiset tiedotushankkeet. Valtaosa hankkeista siis sitoutuu selvästi ESR-viitekehityksen mukaiseen osaamispääoman kehittämisen tavoitteisiin. Noin viidennes (19,6 %) hankkeista voidaan lukea sosiaalisen inkluusion hankkeiksi, joiden painopiste on yleisten sosiaalisten, yhteiskunnallisten ja työelämävalmiuksien kehittämisessä. Näiden hankkeiden yhteinen tavoite on työttömyyden ja syrjäytymisen ehkäisy ja hoito. Suurin osa (68 %) hankkeista pyrkii ammatillisen osaamispääoman kehittämiseen. Tavoitteena näissä hankkeissa on ammatillisen perus- ja täydennyskoulutuksen kehittäminen tai toteuttaminen. Runsaassa kymmenesosassa (11 %) hankkeista edellä mainitut ammatillisen osaamisen ja sosiaalisen inkluusion tavoitteet yhdistyvät, eli ne pyrkivät simultaanisesti vastaamaan sekä syrjäytymisen ehkäisemisen että ammatillisen pätevytyksen haasteisiin. Näistä hankkeista voidaan esimerkkinä mainita ammatillisen koulutuksen ”oppimispajat” keskeyttämisen ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että hankkeistus niveltyy varsin hyvin ESR-viitekehityksessä asetettujen osaamispääoman ja työllistämisen kehittämistavoitelinjauksiin.

Kuvio 5 Osaamisen kehittämisen peruslähtökohdat hankkeissa ohjelmittain (N=500, poissulkeva)
 1A = Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelma
 1B = Pohjois-Suomen tavoite 1 -ohjelma
 2A = Länsi-Suomen tavoite 2 -ohjelma
 2B = Etelä-Suomen tavoite 2 -ohjelma
 3 = Tavoite 3 -ohjelma

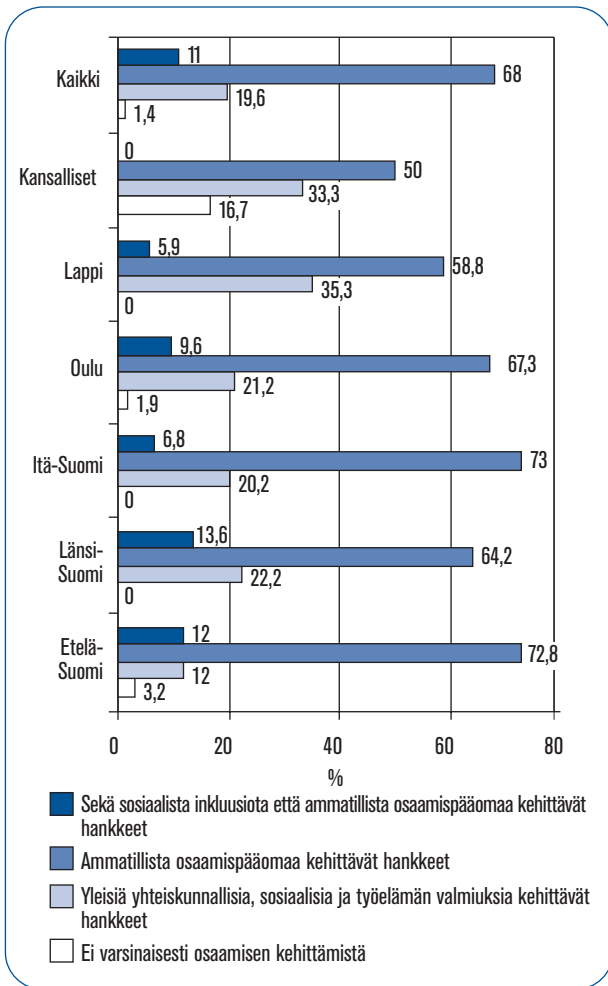
Osaamisen kehittämisen peruslähtökohtien osalta on havaittavissa tiettyjä painotuseroja ohjelmittain. Tavoite 3-ohjelma noudattaa likimain kaikkien hankkeiden jakaumaprofiilia⁴. Sosiaalisen inklusion (syrjäytymisen ehkäisemisen) merkitys painottuu erityisesti Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeissa. Ammatillisen osaamispääoman kehittäminen korostuu puolestaan Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelman ja Itä-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeistuksessa. Tulos heijastelee todennäköisesti osaltaan rakennerahastotoimintaan liittyvää alueiden yleistä tarve- ja resurssirakennetta.

⁴ Tavoite 3-ohjelmalla on suuri merkitys keskiarvon muodostumisessa, koska yli puolet (51,8%) tarkastelluista hankkeista toteutetaan tavoite 3-ohjelman kautta. Tämä on tärkeää huomioida myös jatkotarkastelujen osalta.

Kuvio 6 Osaamisen kehittämisen peruslähtökohdat hankkeissa hallinnonaloittain (N=500, poissulkeva)

Hankkeistuksen peruslinjaukset osaamisen kehittämisen suhteen eri hallinnonaloilla noudattavat samankaltaisia jakaumia. Kaikilla hallinnonaloilla suurimman osuuden muodostavat ammatillista osaamispääomaa kehittävät hankkeet. Joitakin hallinnonalojen välisiä sävyeroja on kuitenkin havaittavissa. Kauppa- ja teollisuusministeriön sekä opetusministeriön hallinnonaloilla ammatillisen osaamispääoman kehittäminen korostuu keskimääräistä suuremmalla hankeosuudella. Yleisten yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja työelämävalmiuksien merkitys hankkeistuksessa painottuu puolestaan työministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonaloilla. Tulos on hallinnonalojen perustehtävien mukainen.

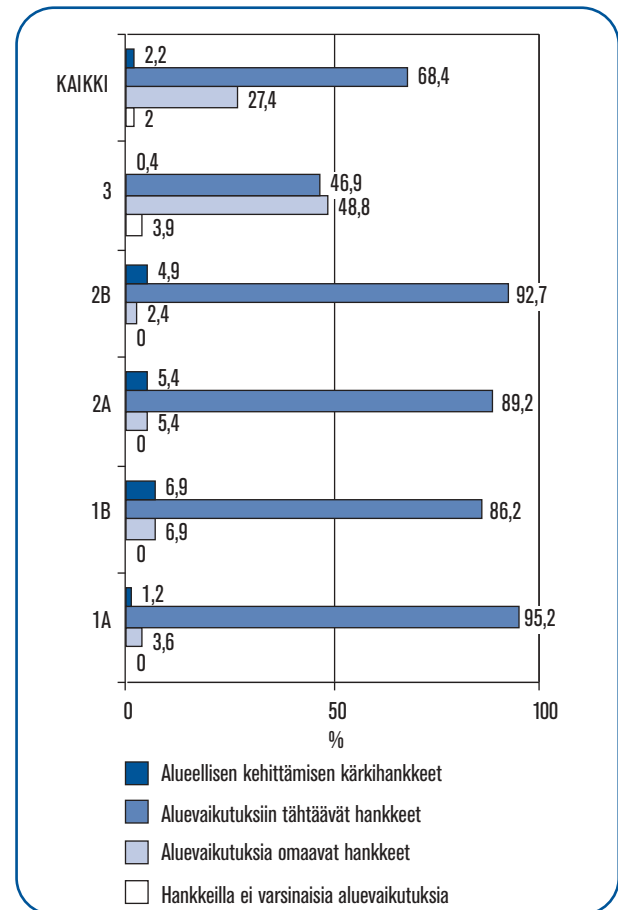
Kuvio 7 Osaamisen kehittämisen peruslähtökohdat hankkeissa lääneittäin (N=500, poissulkeva)

Lääneittäin tarkasteltuna jakauma noudattelee samaa perusrakennetta kuin ohjelmien ja hallinnonalojen kohdalla – ammatillisen osaamisen kehittäminen painottuu. Syrjäytymisen ehkäisy painottuu selvästi keskimääräistä vahvempana Lapin läänissä. Ammatillinen osaamis pääoma korostuu puolestaan erityisesti Itä- ja Etelä-Suomen läänien hankkeistuksen osalta.

Kansalliset hankkeet (7) painottuvat keskimääräistä enemmän ei varsinaisen osaamisen kehittämisen ja sosiaalisen inklusion luokkiin. Tulosta selittää osaltaan näiden hankkeiden suuntautuminen tiedotukseen ym. vastaaviin toimenpiteisiin.

Alueellisen kehittämisen peruslähtökohdat

Hankkeiden yleinen orientoituminen alueelliseen kehittämiseen muodostaa toisen peruslähtökohdan alueellisen osaamisen kehittämisen tarkasteluille. Tarkasteltavat ESR-hankkeet voidaan jakaa alueellisen orientoitumisen suhteen hankkeisiin, joilla ei ole varsinaisia aluevaikutuksia (esim. kansalliset tiedotushankkeet), aluevaikutuksia omaaviin (omaavat ei tavoitteellisia aluevaikutuksia vähintään sivuvaikutusten muodossa), aluevaikutuksiin tähtääviin (esim. alueelliset koulutuksen kehittämishankkeet) ja alueellisen kehittämisen kärkihankkeisiin (esim. alueellisten sateenvarjohankkeiden runkohankkeet).

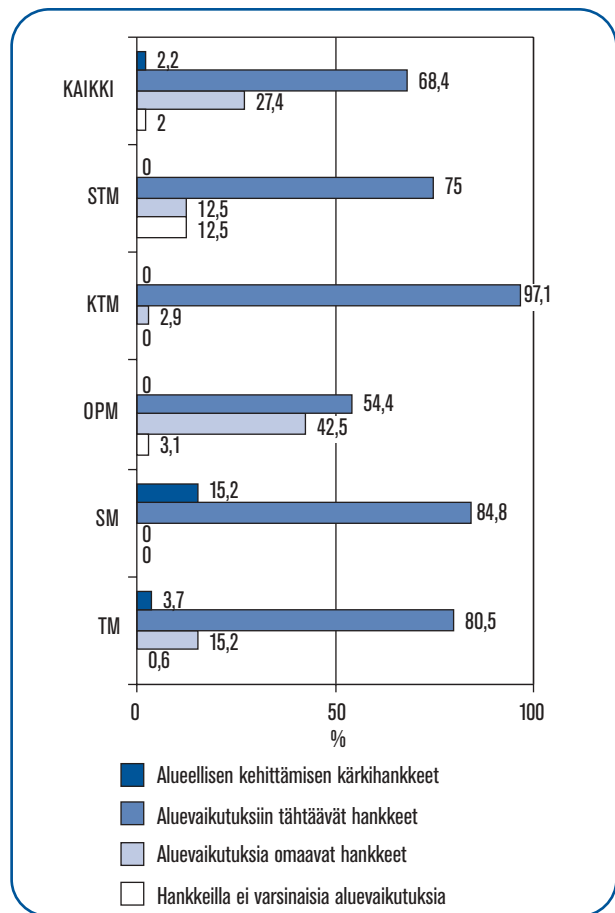

Kuvio 8 Hankkeiden alueellinen orientoituminen ohjelmittain (N=493, poissulkeva)

Odotetusti tavoitteellinen aluekehittäminen painottuu erityisesti alueohjelmien hankkeissa, mutta toisaalta myös horisontaalisen tavoite 3-ohjelman hankkeista lähes puolet asettavat selkeitä alueellisia tavoitteita.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että lähes kaikilla tarkastelluista ESR-hankkeista on alueellisia vaikutuksia vähintään sivuvaikutusten muodossa.

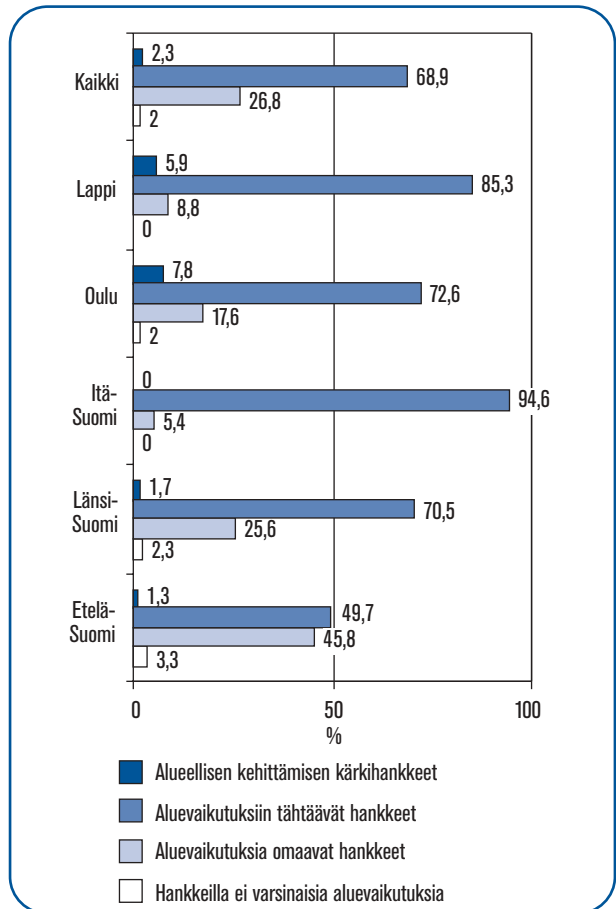
Hallinnonaloittain tarkasteltuna alueellisen kehittämisen tavoitteet painottuvat voimakkaimmin kauppa- ja teollisuusministeriön sekä sisäministeriön hallinnonaloilla. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan hankkeet ovat tyypillisesti tietyn alueen yritystoiminnan kehittämiseen tähtäviä hankkeita ja sisäministeriön hallinnonalan tehtäväkentässä korostuvat puolestaan alueellisen kehittämisen yleiset toimenpiteet mm. alueellisten kärkihankkeiden muodossa.

Kuvio 9 Hankkeiden alueellinen orientoituminen hallinnonaloittain (N=493, poissulkeva)

Hankkeiden alueellisessa orientoitumisessa on havaittavissa tiettyjä eroja myös lääneittäin. Alueellisen kehittämisen näkökulma korostuu erityisesti Itä-Suomen ja Lapin läänin hankkeissa. Ilmiötä voi osaltaan selittää se, että alueet kuuluvat suurelta osin ainoastaan alueellisten ohjelmien piiriin ja 3-ohjelman teemalli-

nen orientoituminen ei vaikuta näillä alueilla, kuten esim. Etelä-Suomen läänin alueella. Toisaalta tulokseen voi vaikuttaa myös heikommassa asemassa olevien alueiden syvät paikalliset ongelmat, joihin hankkeistuksella pyritään vastaamaan alueellista kysyntälähtöisyyttä ja tavoitteenasettelua korostaen.

Kuvio 10 Hankkeiden alueellinen orientoituminen lääneittäin (N=493, poissulkeva)

HUOMAUTUS: Jatkotarkasteluissa alueellisen osaamisen kehittämisen suhteen ovat mukana vain hankkeet, joilla on selvä alueellinen rooli ja osaamisen kehittämisen funktio. Tarkastelujoukoksi määräytyy em. ehdoin 478 hanketta.

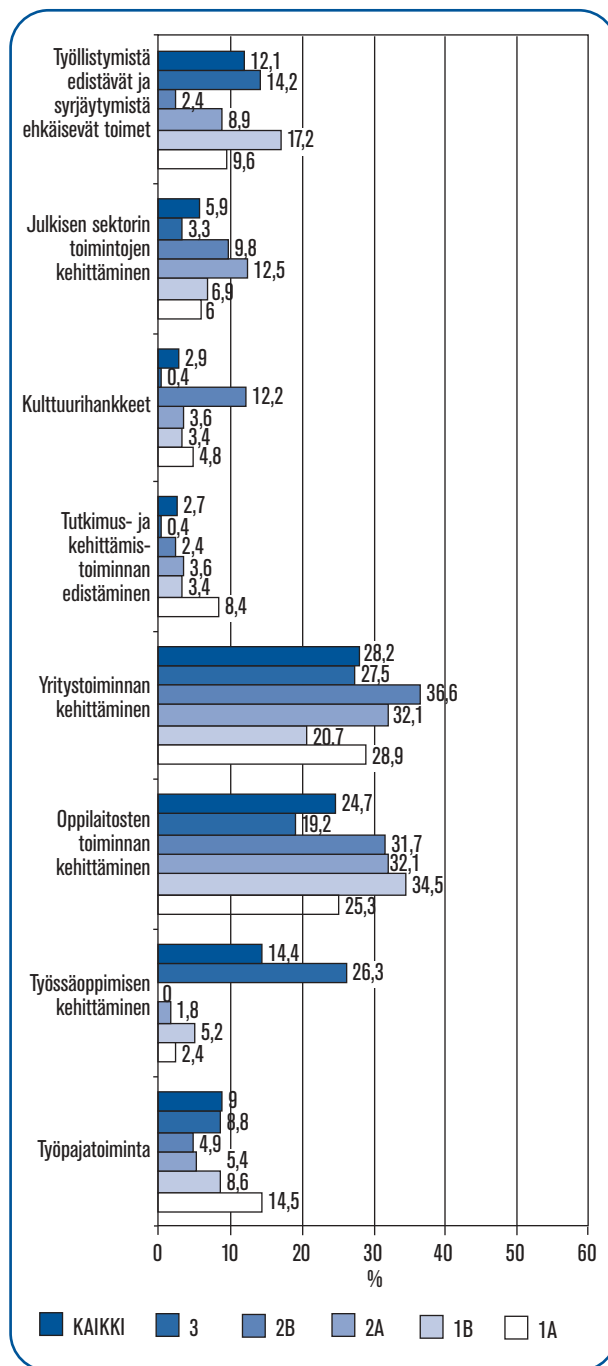
Osaamispääoman tuottaminen

Kuten aiemmin mainittiin, raportin empiirinen tarkastelu pyrkii havainnoimaan ESR-hankkeiden roolia alueellisen osaamisen kehittämisessä oppivan alueen kolmen perusprosessin näkökulmasta. Aluksi kartoitamme hankkeiden funktiota alueellisen osaamispääoman tuottamisessa. Tarkastelemme hankkeiden hyödyntämiä osaamispääoman kehittämisen väyliä, osaamisen kehittämisen kohtaantoa ja toteutetun kehittämisen niveltymistä koulutus- ja kulttuuripoliittiseen strategiaan.

Hankkeiden osaamisen kehittämisen väylät

Hanketyyppi. Otoksen hankkeet voidaan jakaa kahdeksan karkean hanketyypin alle painotustensa mukaisesti kuvion 11 esittämällä tavalla. Käytetty luokitus poikkeaa mm. ESR-asetuksessa esitetyistä luokituista (2. ja 3. artiklan mukainen luokitus on esitetty liitteessä 3) soveltamisalan ja tukikelpoisten toimien suhteen, koska tavoitteena on tuoda esille hanketyyppi erityisesti osaamisen kehittämisen näkökulmasta. Tätä kautta ESR-viitekehyksen peruspilarit, osaamispääoman kehittäminen ja työllisyyden edistäminen, ohjaavat vahvasti hankkeiden ryhmittymistä eri luokkiin. Kansallisesti suurimman yksittäisen luokan (28,2 %) muodostavat yritystoiminnan kehittämiseen tähtäävät hankkeet. Tähän ryhmään kuuluvat sekä uusien yritysten perustamisen edistämiseen että toimivien yritysten kehittämiseen tähtäävät hankkeet.

Toiseksi suurimman ryhmän (24,7 %) muodostavat oppilaitosten toiminnan kehittämiseen tähtäävät hankkeet. Nämä hankkeet kohdistuvat mm. oppilaitosten organisaation kehittämiseen, opetusmenetelmien ja -sisältöjen kehittämiseen sekä uusien koulutusohjelmien käynnistämiseen. Työssäoppimisen kehittämistä tarkastellaan erillisenä kokonaisuutena laajan hankepohjansa ja teemallisen kokonaisuutensa vuoksi. Valtakunnallisen työssäoppimisjärjestelmän kehittämiseen kohdistui tarkasteltavista hankkeista 14,4 %. Työssäoppimisjärjestelmän kehittämiseen on tässä yhteydessä laskettu lähinnä työpaikkaohjaajien koulutus, opettajien työelämäjaksot sekä näyttöjen kehittäminen.

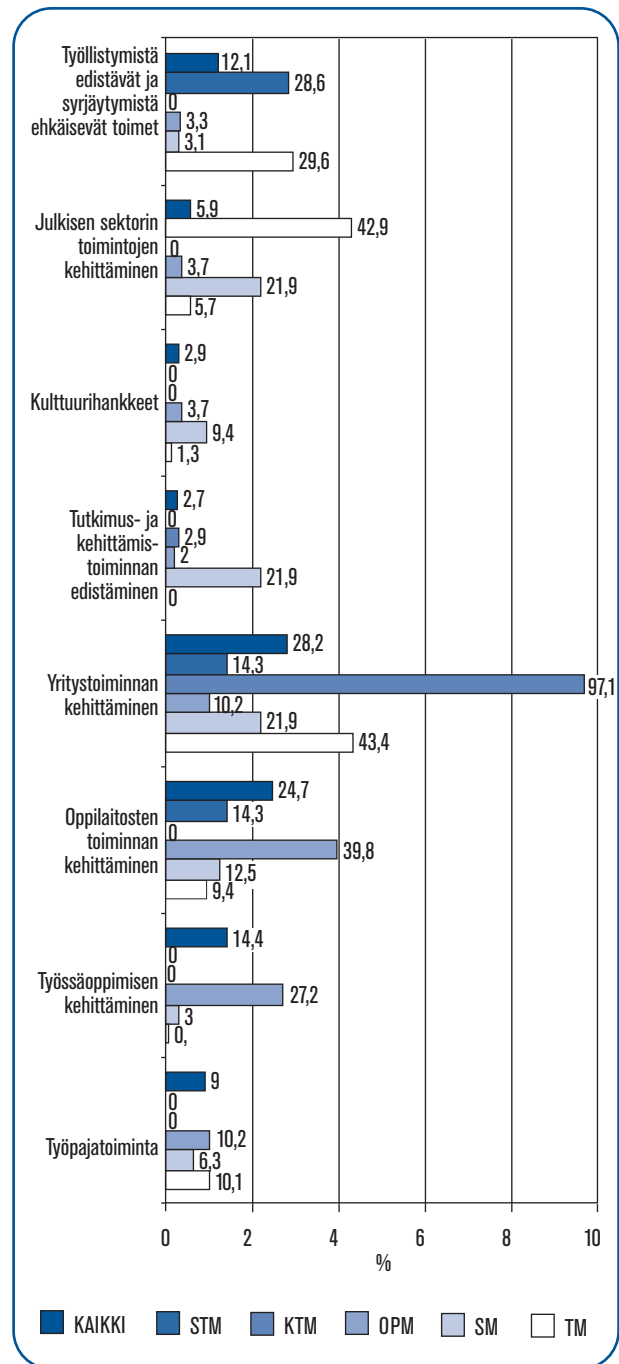
Kuvio 11 Hankkeet tyypeittäin ohjelmatasolla (N=478, poissulkeva)

Sosiaalisen inklusion hankkeet sijoittuvat esitetystä tyypittelyssä lähinnä työllistymistä edistävien ja syrjäytymistä ehkäisevien toimien sekä työpajatoiminnan luokkiin. Työpajatoiminta on erotettu omaksi luokakseen teemallisen kokonaisuutensa vuoksi. Työpajatoiminnan alle on tässä yhteydessä laskettu kuuluvaksi

sekä työpajatoiminnan kehittäminen että varsinainen työpajatoiminta. Työpajatoiminnan osuus tarkastelluista hankkeista on 9 %. Sosiaalisen inklusion toisen osajoukon, työllistymistä edistävän ja syrjäytymistä ehkäisevien toimien luokkaan sijoittuu 12,1 % hankkeista. Nämä hankkeet käsittivät lähinnä työvoimakoulutusta sekä muita työttömiin ja erityisryhmiin kohdistettuja syrjäytymisen ehkäisemiseen liittyviä toimenpiteitä.

Suuruusluokaltaan pienempiä, mutta selkeästi omaksi hanketyypikseen muodostuvia kokonaisuuksia ovat julkisen sektorin toiminnan kehittämiseen, kulttuurin edistämiseen sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen tähtäävät hankkeet. Muiden luokkien ulkopuolisen julkisen sektorin kehittämistä tavoiteltiin hankkeissa mm. henkilöstökoulutuksen sekä tieto- ja arkistointijärjestelmien kehittämisen muodossa. Kulttuurin edistämiseen tähtäävät hankkeet pitävät sisällään lähinnä kulttuuripalveluiden turvaamiseen ja kehittämiseen tähtäviä toimia sekä tietoyhteiskunnan laajentamiseen tähtäävää sisältötuotantoa. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan luokka koostuu lähinnä uusien tutkimusyksiköiden käynnistämiseen liittyvistä hankkeista.

Hankkeiden sijoittumisessa määriteltujen hanketyyppien alle on havaittavissa eroja tavoiteohjelmien välillä, mutta yritysten ja oppilaitosten toiminnan kehittäminen painottuvat selkeästi kaikissa ohjelmissa mukaan lukien tavoite 3-ohjelma. Selkein eroavaisuus alueellisten ohjelmien ja horisontaalisen tavoite 3-ohjelman välillä ilmenee työssäoppimisen kehittämisen osalta. Työssäoppimisen kehittäminen korostuu kansalliseen tasoon nähden selkeästi tavoite 3-ohjelman alla. Tuloksia tulkitessa on hyvä muistaa, että työssäoppimisen kehittämistä tapahtuu tavoite 2-ohjelman alueilla myös tavoite 3-ohjelman kautta, mutta tavoite 1-ohjelman alueilla horisontaalista tavoite 3-ohjelmaa ei toteuteta. Edellä mainittu huomioiden näyttäisi siltä, että työssäoppimisen kehittäminen on lähtenyt tavoite 1-ohjelman alueilla varsin heikosti liikkeelle kansallisiin ESR-hankkeistuksen painotuksiin nähden hankkeiden lukumäärällä mitattuna. Rahallisesti mitattuna toiminnasta muodostuva kuva voi tosin olla erilainen: 1-alueilla toteutettavat työssäoppimiseen liittyvät hankkeet saattavat olla volyymiltaan keskimääräistä suurempia.

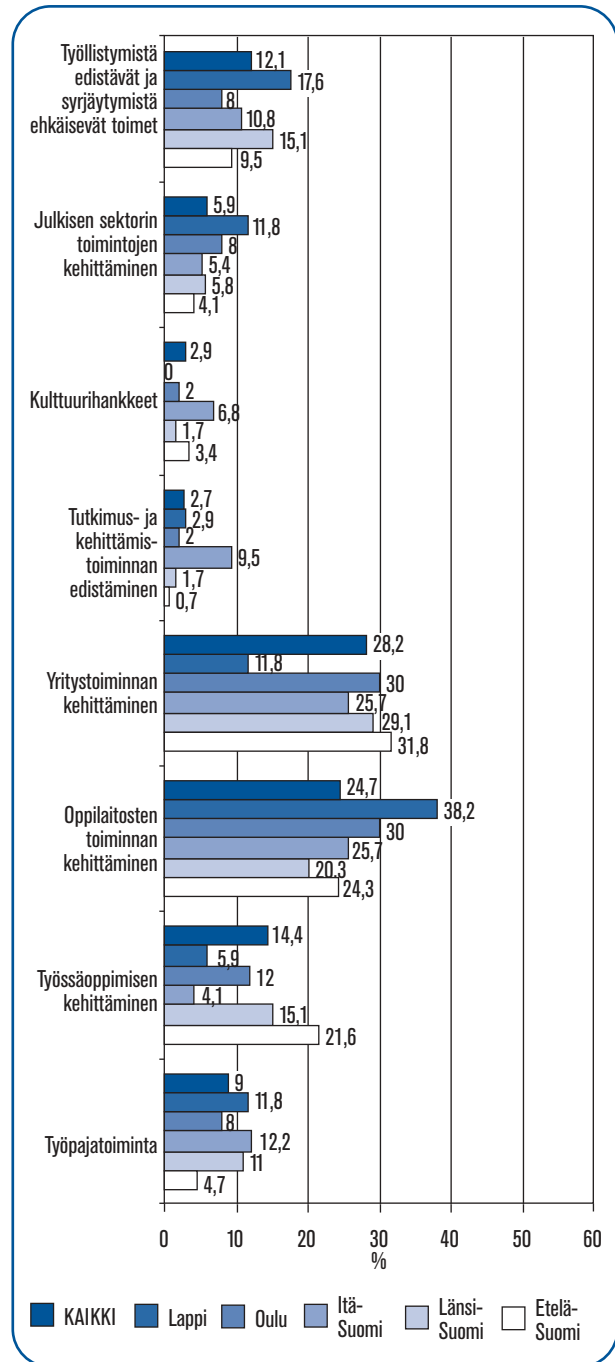

Kuvio 12 Hankkeet tyypeittäin hallinnonalatasolla (N=478, poissulkeva)

Muita selkeitä eroavaisuuksia tavoite ohjelmien välillä ovat Itä-Suomen tavoite 1-ohjelman keskimääräistä suurempi tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämisen osuus, Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelman keskimääräistä suurempi kulttuurin edistämisen osuus sekä Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelman keskimääräistä

suurempi työllistymistä edistävien ja syrjäytymistä ehkäisevien hankkeiden osuus.

Hallinnonaloitteiset erot hankkeistuksessa noudattelevat niiden perustehtävänjakoa sekä myös edelliseen perustuvaa ohjelmahierarkian mukaista resurssien jakoa. Opetusministeriön hallinnonalalla painottuvat selkeästi oppilaitosten toiminnan ja työssäoppimisen kehittäminen. Työministeriön hallinnonalalla painottuvat puolestaan työllistymistä ja sosiaalista inklusiota edistävät toimet sekä ehkäpä hieman yllättäen yritystoiminnan kehittämiseen liittyvät hankkeet 43,4 % osuudella. Tätä selittää osaltaan vahvistunut pyrkimys työllistämiseen liittyvien toimenpiteiden integroimiseksi yrityssektorin kehittämiseen. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala sitoo hanketoimintansa hyvin vahvasti yritystoiminnan kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan pienessä hankemäärässä korostuivat julkisen sektorin toiminnan kehittämiseen sekä työllisyyden edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäävät hankkeet.

Kuvio 13 Hankkeet tyyteittäin läänitasolla (N=478, poissulkeva)

Myös lääneittäin tarkasteltuna hankkeistuksessa on hanketyyppien osalta painotuseroja. Etelä-Suomen läänissä painottuvat työssäoppimisen ja yritystoiminnan kehittäminen keskimääräistä suuremmilla hankesuuksilla. Länsi-Suomen lääni pysyttelee kaikkien hanketyyppien osalta lähellä kansallista keskiarvoa.

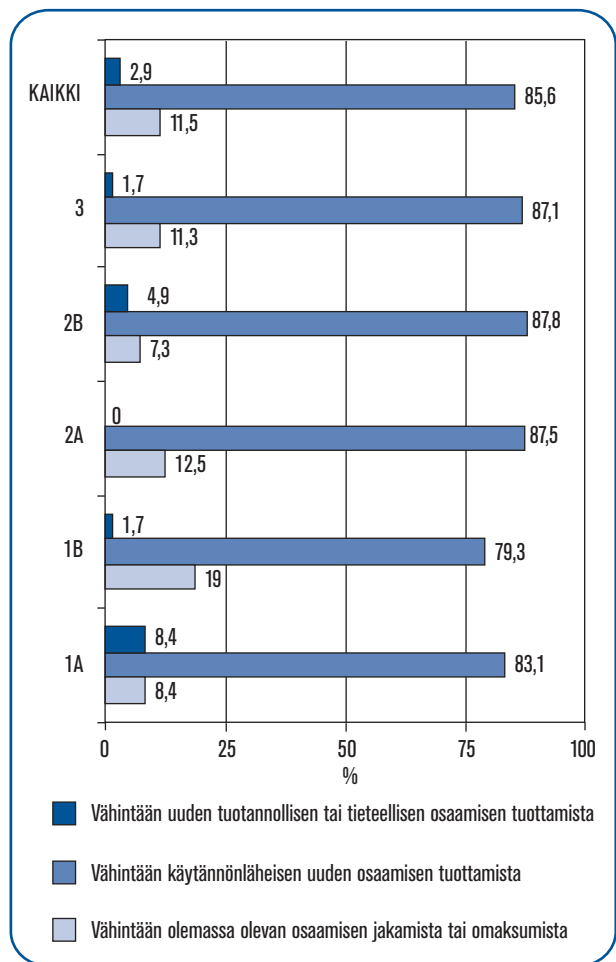
Itä-Suomen läänin osalta painottuu, kuten jo tavoite ohjelmien osalta havaittiin, tutkimus- ja kehittämis-toiminnan suuri hankeisuus. Myös kulttuurihankkeiden osuus oli alueella keskiarvoa selvästi suurempi. Toisaalta, työssäoppimisen kehittämisen hankkeiden osuus on alueella huomattavasti kansallista tasoa pienempi.

Oulun lääni erottuu joukosta lähinnä keskimääräistä suuremmalla oppilaitosten kehittämisen tähtävien hankkeiden osuudella. Lapin läänin osalta hankkeistuksessa painottuvat oppilaitosten toiminnan kehittäminen, muu julkisen sektorin toiminnan kehittäminen sekä sosiaalisen inklusion hankkeet keskimääräistä suuremmilla osuuksilla. Yritystoiminnan ja työssäoppimisen kehittämisen hankeosuudet ovat Lapin läänin alueella selvästi keskimääräistä pienemmät.

Hankkeiden kehittämisorientoituminen. Kehittämistoiminnan laajuus tuli esille jo hanketyyppien osalta niin yritysten kuin oppilaitosten kehittämisen suurina osuuksina (yhteensä 52,9 %). Tämän lisäksi kehittämistoiminnan merkitys voi olla suuri myös muiden hanketyyppien kohdalla. Seuraavaksi tarkastelemme tarkemmin hankkeiden yleistä kehittämisorientoituneisuutta. Kuviossa 14 hankkeet jaotellaan kolmeen luokkaan kehittämisorientoituneisuutensa mukaisesti. Ensimmäinen luokka koostuu hankkeista, joissa osaamispääoman lisäämiseen pyritään lähinnä olemassa olevaa osaamista jakamalla tai omaksumalla eli kyse on aggregaatti-/aluenäkökulmasta lähinnä osaamis-pohjan määrällisestä laajentamisesta. Edellä mainittuja hankkeita ovat mm. koulutushankkeet ja työssäoppi-minen. Toisen luokan muodostavat hankkeet, jotka pyrkivät uuden käytännönläheisen osaamisen tuottamiseen. Tähän ryhmään kuuluvat lähinnä varsinaiset kehittämishankkeet sekä hankkeet, joissa esim. menetelmien tai prosessien kehittäminen on keskeinen osa hankekokonaisuutta. Kolmannen luokan muodostavat hankkeet, joiden tavoitteena on uuden tuotannollisen tai tieteellisen osaamisen tuottaminen. Tämän ryhmän hankkeet liittyvät lähinnä tieteelliseen tutkimukseen tai tuotannollisten (tuote- ja prosessi)innovaatioiden tuottamiseen.

Tarkastelluissa ESR-hankkeissa olemassa olevan osaamisen jakaminen tai omaksuminen ilman varsinaista kehittämistoimintaa oli noin joka kymmenen hankkeen osaamisen kehittämisen väylä. Kuten jo

aiemmin esitetyn perusteella voidaan olettaa hankkeet, jotka yltyvät vähintään käytännönläheisen uuden osaamisen tuottamiseen, muodostavat suurimman ryhmän. Ryhmän hankkeet sisältävät usein myös olemassa olevan osaamisen jakamista tai omaksumista esimerkiksi koulutuksen muodossa. Kehittämisorientoitumisen korkeimman tason hankkeita – johon kuuluvat uutta tuotannollista tai tieteellistä osaamista tuottavat hankkeet – on tarkasteltavassa hankejoukossa n. 3 %.

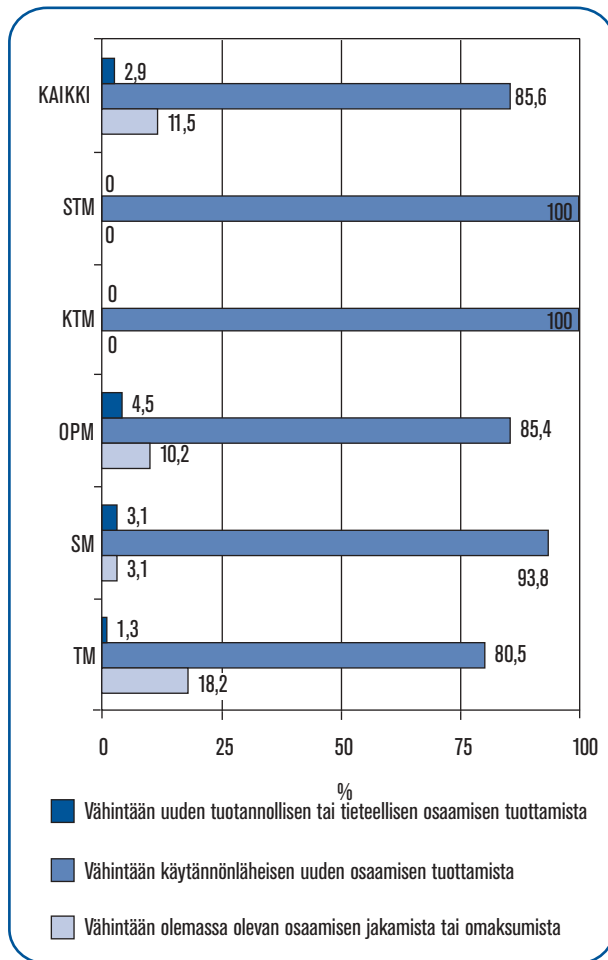

Kuvio 14 Hankkeiden kehittämisorientoituneisuus ohjelmittain (N=478, poissulkeva)

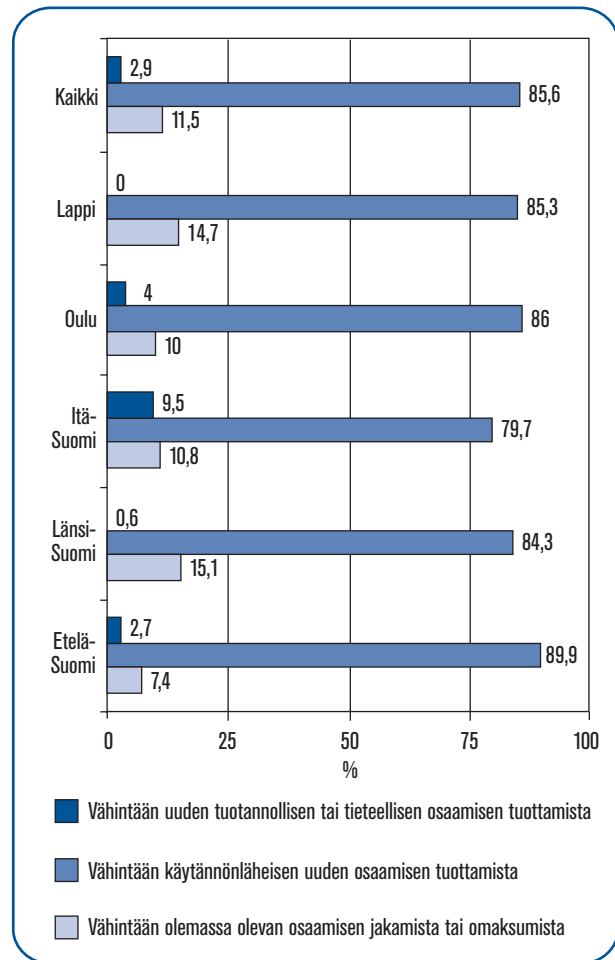
Jakauma pysyttelee lähes samana ohjelmittain. Selvimät eroavaisuudet löytyvät lähinnä Itä-Suomen tavoite 1-ohjelman suuresta uuden tuotannollisen tai tieteellisen osaamispääoman tuottamisen osuudesta sekä Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelman olemassa olevan osaamisen jakamisen tai hyödyntämisen selvästi keski-

arvoa suuremmasta osuudesta. Edellä mainittujen lisäksi Länsi-Suomen tavoite 2-ohjelman hankkeista yksikään ei sijoittunut uuden tuotannollisen tai tieteellisen osaamisen tuottamisen luokkaan. On kuitenkin tärkeää huomata, että uutta tieteellistä tai tuotannollista osaamista tuottavien hankkeiden ryhmä on otoksessa kokonaisuudessaan pieni (14 hanketta), ja tämä voi osaltaan aiheuttaa harhaa ohjelma-, hallinnonala- ja läänitason tarkastelujen osalta.

esimerkiksi em. toimenpiteiden vahva kohdentuminen oppilaitoksiin ESR-hankkeiden osalta. Lisäksi kauppa- ja teollisuusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan hankkeet sijoittuvat kokonaisuudessaan vähintään käytännönläheisen uuden osaamisen tuottamisen luokkaan.

Kuvio 15 Hankkeiden kehittämisorientoituneisuus hallinnonaloittain (N=478, poissulkeva)

Kuvio 16 Hankkeiden kehittämisorientoituneisuus lääneittäin (N=478, poissulkeva)

Jakaumat muodostuvat perusprofiililtaan melko samankaltaisiksi myös hallinnonaloittain. Sävyeroina voidaan kuitenkin mainita olemassa olevan osaamisen jakamisen ja omaksumisen painottuminen työministeriön hallinnonalalla sekä uuden tuotannollisen ja tieteellisen osaamisen tuottamisen painottuminen opetusministeriön hallinnonalalla. Tätä selittää osaltaan

Myös läänitasoilla tarkasteltuna kehittämisorientoitumisen jakaumat noudattelevat keskimääräistä profiilia. Joitakin sävyeroja on kuitenkin havaittavissa. Länsi-Suomen läänissä olemassa olevan tiedon jakamisen tai omaksumisen luokka on hieman keskimääräistä suurempi ja toisaalta uuden tuotannollisen tai tieteellisen osaamisen tuottamisen luokka keskimääräis-

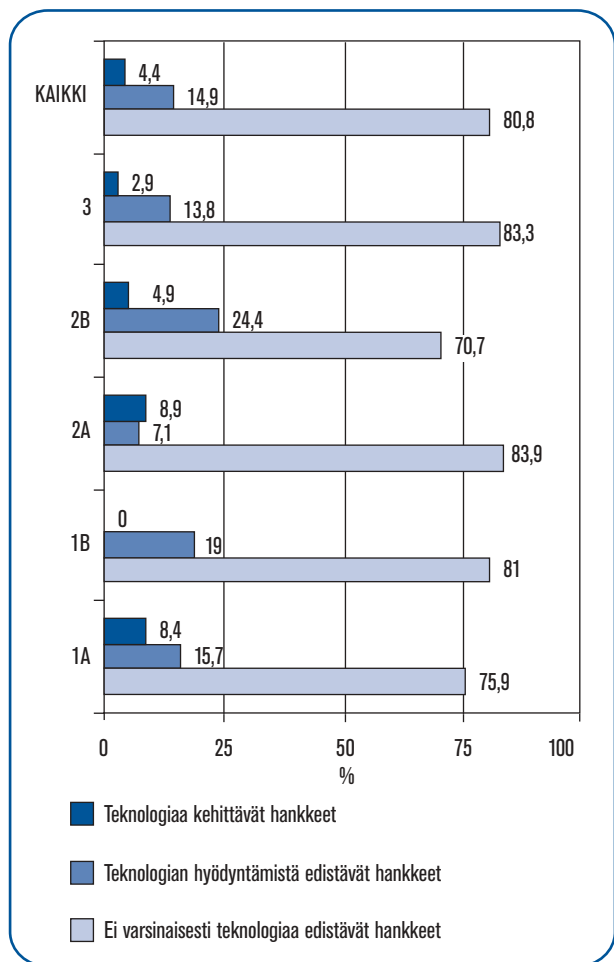
tä pienempi. Itä-Suomen läänissä korostuu keskimääräistä suurempi uuden tieteellisen tai tuotannollisen osaamisen tuottamisen luokka. Sama on havaittavissa myös Oulun läänin kohdalla, mutta ei niin voimakkaana. Lapin läänin osalta eroina keskimääräiseen voidaan todeta uuden tieteellisen tai tuotannollisen osaamisen tuottamisen luokan nolla havainto ja keskimääräistä suurempi olemassa olevan tiedon jakamisen tai omaksumisen luokka. Kuten edellä jo mainittiin, uuden tieteellisen ja tuotannollisen osaamisen tuottamisen luokka on kokonaisuudessaan varsin pieni, ja otoksessa voi esiintyä tältä osin lievää harhaa.

Hankkeiden teknologiaprofiili. Seuraavaksi kartoitamme tarkasteltavien hankkeiden teknologiaprofiileja. Hankkeet on luokiteltu seuraavassa *pääpainopisteen* mukaisesti seuraaviin ryhmiin: ei varsinaisesti teknologiaa edistäviin hankkeisiin, teknologian hyödyntämistä edistäviin hankkeisiin ja teknologiaa kehittäviin hankkeisiin.

Hankkeisiin sovellettu teknologiaprofiilia kartoittava luokitus laadittiin ESR-hanketoiminnan ominaispiirteet huomioiden. Ei varsinaisesti teknologiaa edistäviin hankkeisiin luetaan kaikki ne hankkeet, joiden tavoitteissa ja sisällössä ei painotu selvästi teknologian hyödyntämisen edistäminen tai teknologian kehittäminen, vaikka hankkeilla olisikin heikkoja sidoksia teknologiaan. Ei teknologiaa kehittäviä hankkeita ovat mm. ei teknologia-alojen perus- ja jatkokoulutus, ei teknologinen yritysconsultointi, ei teknologisiin aloihin liittyvien internet-foorumien rakentaminen sekä elämänhallintaan liittyvä koulutus. Teknologian hyödyntämistä edistäviä hankkeita ovat mm. teknologia-alojen peruskoulutus, sovellusohjelmiin liittyvä käyttökoulutus sekä uusien teknisten työvälineiden käyttöönottoon liittyvä koulutus ja konsultointi. Varsinaisia teknologiaa kehittäviä hankkeita ovat esim. korkeakoulujen teknologia-alojen jatkokoulutus, kehittämishankkeet uusien käytännönläheisten teknologisten ratkaisujen etsimiseksi, teknologinen tutkimustoiminta ja teknologiset yhteistyöhankkeet.

Teknologian hyödyntämistä edistäviä hankkeita on tarkastelujoukossa 14,9 % ja varsinaisia teknologiaa kehittäviä hankkeita 4,4 %. Teknologiaprofiili muodostuu hyvin samankaltaiseksi eri tavoiteohjelmien välillä. Merkittävimpiä eroja ohjelmien välillä ovat Itä-Suomen tavoite 1-ohjelman ja Länsi-Suomen tavoite 2-ohjelman

hankkeiden keskimääräistä voimakkaampi painottuminen teknologiaa kehittävien hankkeiden luokkaan sekä teknologiaa kehittävien hankkeiden puuttuminen kokonaan Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelman hankejoukosta. Toisaalta Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeissa painottuu teknologian hyödyntämisen edistäminen keskimääräistä suuremmalla suhteellisella hankesuudella. Näin ollen Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeistuksessa painottuu teknologian soveltamisen kehittämisen sijaan sen edistäminen. Tämä toteutuu myös Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelman alueella toteutetuissa hankkeissa.

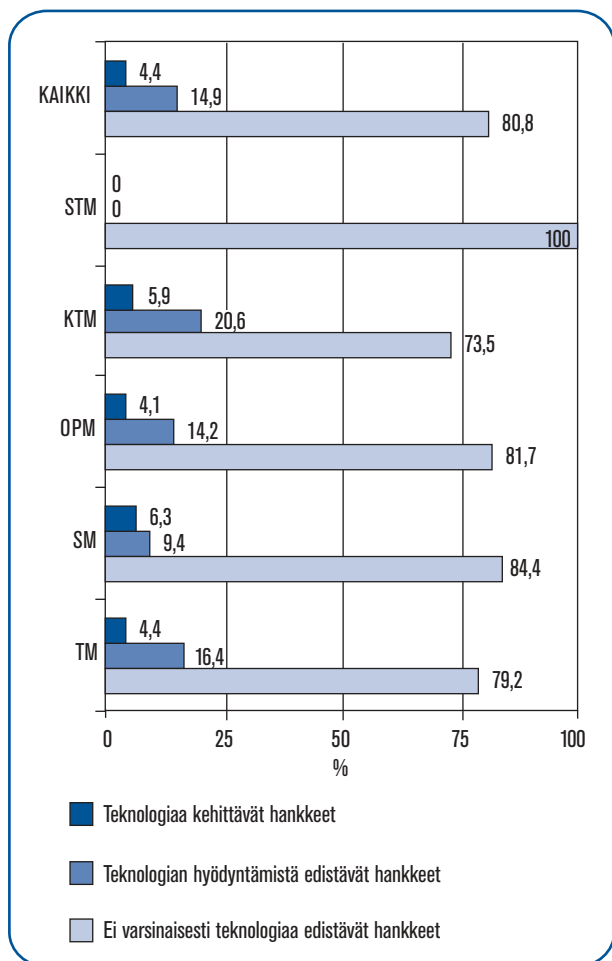
Kuvio 17 Hankkeiden teknologiaprofiili ohjelmittain (N=478, poissulkeva)

Myös hallinnonaloittain tarkasteltuna teknologiaprofiili on perusasetelmaltaan varsin samankaltainen. Selvin eroavaisuus on sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan hankkeiden kohdalla. Hallinnonalan

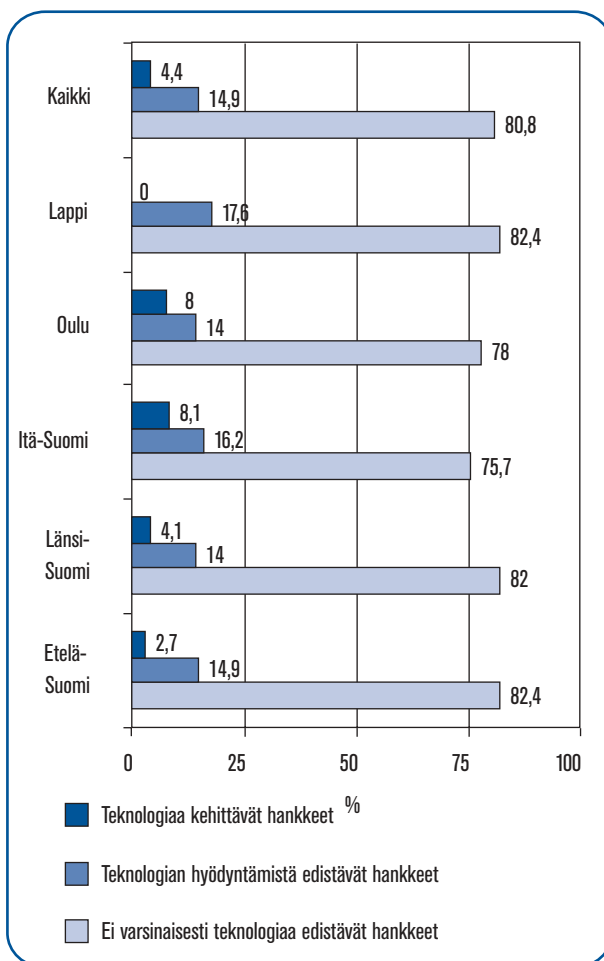
hankkeissa ei teknologian edistäminen esiinny lainkaan. Tulos on osittain odotetun kaltainen, ja lisäksi hallinnonalan pieni hankemäärä voi osaltaan kärjistä tuloksia.

Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan hankkeissa painottuvat keskimääräistä vahvemmin sekä teknologian hyödyntämisen edistäminen että varsinainen teknologian kehittäminen. Tämä on varsin looginen tulos hallinnonalan tehtäväkenttä huomioon. Myös sisäministeriön hallinnonalan hankkeissa teknologian kehittäminen painottuu keskimääräistä suuremmalla osuudella. Opetusministeriön hallinnonalan hankkeissa sekä teknologian hyödyntämisen edistäminen että teknologian kehittäminen jäävät hieman keskimääräistä pienemmälle painotukselle.

Lääneittäin tarkasteltuna hankkeiden teknologiaprofiilin selvimmät eroavaisuudet löytyvät Itä-Suomen läänin hankkeiden keskimääräistä vahvemmassa painottumisesta teknologian hyödyntämisen edistämiseen ja teknologian kehittämiseen sekä Lapin läänin teknologiaa kehittävien hankkeiden puuttumisesta. Toisaalta Lapin läänin alueella teknologian hyödyntämiseen tähtävien hankkeiden osuus on keskimääräistä suurempi. Tämä viittaa siihen, että hankkeistuksen painotus on Lapin läänissä ollut teknologian soveltamisessa uuden kehittämisen sijaan. Oulun läänin hankkeiden joukossa on keskimääräistä enemmän teknologiaa kehittäviä hankkeita. On kuitenkin tärkeää huomioida, että teknologisen kehittämisen luokka on varsin pieni (21 hanketta) ja tarkasteluissa voi siltä osin esiintyä lievää harhaa.

Kuvio 18 Hankkeiden teknologiaprofiili hallinnonaloittain (N=478, poissulkeva)

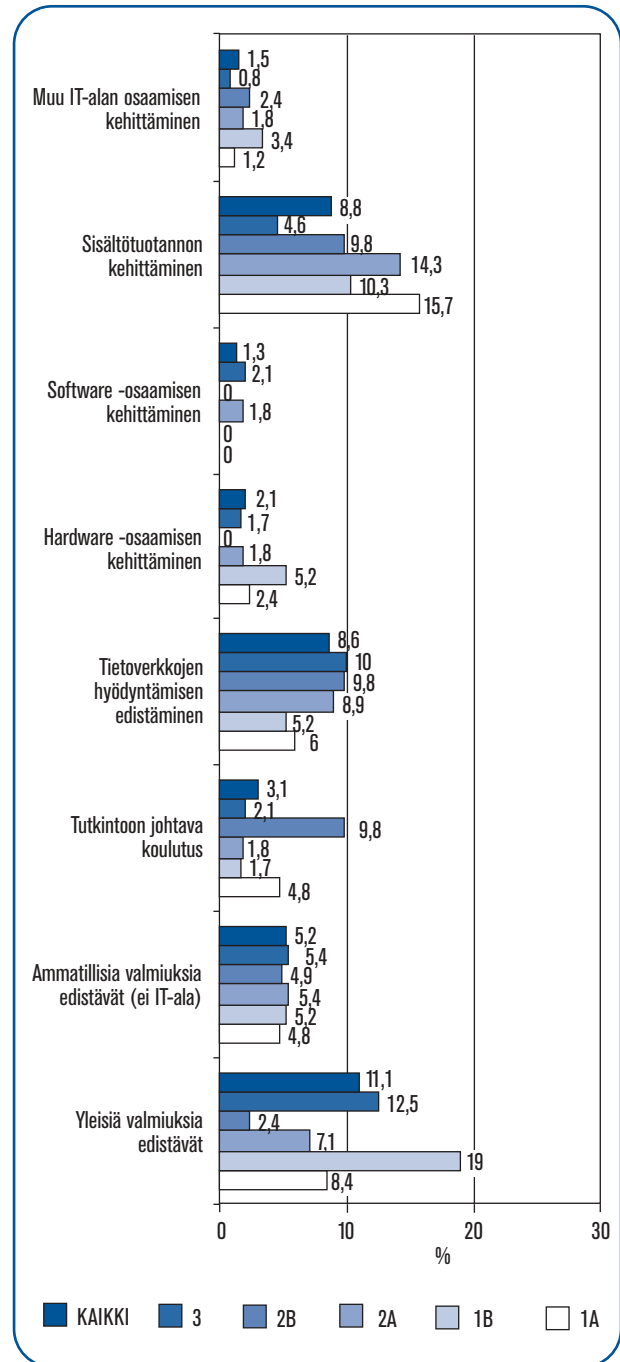

Kuvio 19 Hankkeiden teknologiaprofiili lääneittäin (N=478, poissulkeva)

IT-osaamisen kehittäminen. Osaamispääoman kehittämisen väylien tarkastelun lopuksi kartoitimme sitä, millaista informaatioteknologiaan liittyvää osaamisen kehittämistä hankkeisiin sisältyy. IT-alaan liittyvä osaamisen kehittäminen on haluttu kartoittaa erikseen sen vahvan tietoyhteiskunta sidoksensa vuoksi. IT-osaamisen kehittäminen jaotellaan seuraavassa tarkastelussa kahdeksaan luokkaan: yleisiä IT-valmiuksia kehittävät hankkeet, ammatillisia (ei IT-alaan) IT-valmiuksia edistävät hankkeet, IT-alaan tutkintoon johtava koulutus tai sen kehittäminen, tietoverkkojen hyödyntämisen edistäminen, hardware-osaamisen kehittäminen, software-osaamisen kehittäminen, sisältötuotannon kehittäminen sekä muu edellä mainitsematon IT-osaamisen kehittäminen. Suuressa osassa hankkeita IT-osaamisen kehittäminen ei painotu tavoitteenasettelussa päätavoitteiden joukossa vaan ilmenee eräänlaisena lisä- tai sivutavoitteena, eikä siten näy siten edellä mainitussa teknologiaprofiiliin perustuvassa luokittelussa⁵.

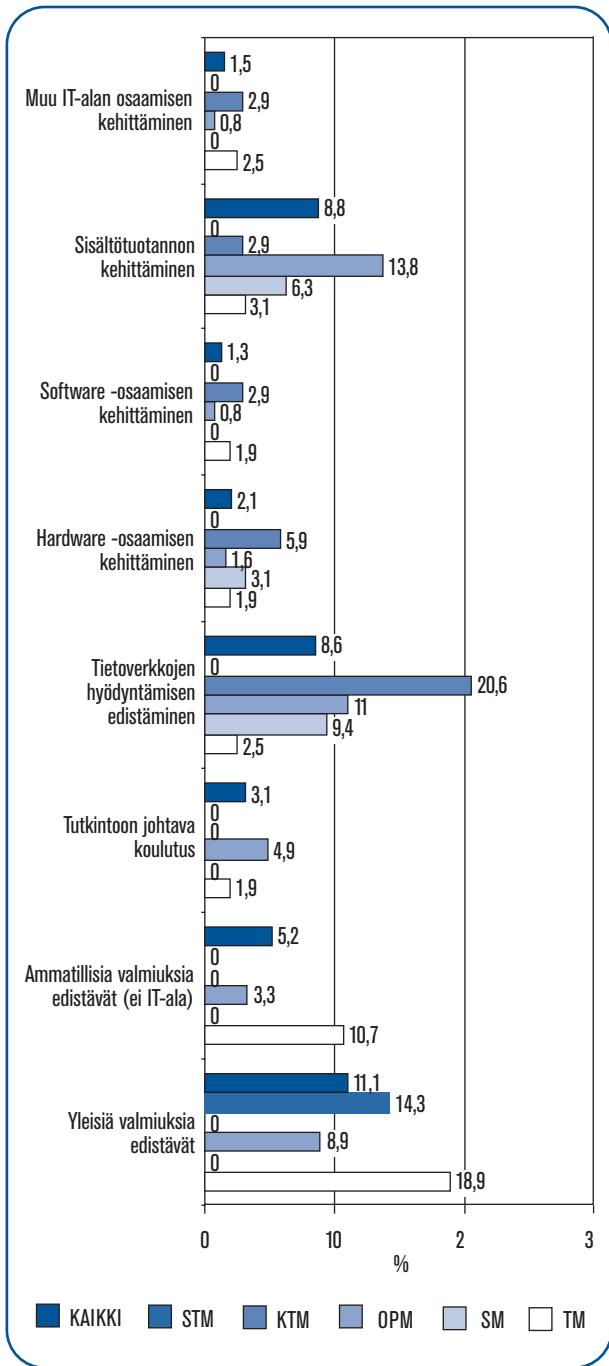
Kokonaisuudessaan reilusti yli kolmanneksen hankkeista sisältyi IT-osaamisen kehittämiseen tähtäviä toimenpiteitä. Yleisimmät osa-alueet kansallisella tasolla olivat yleisten informaatioteknologian valmiuksien kehittäminen, sisältötuotannon kehittäminen sekä tietoverkkojen hyödyntämisen edistäminen. Edellä mainitut kolme osa-aluetta korostuivat myös miltei kaikissa tavoiteohjelmissa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Yleisten IT-valmiuksien kehittämistä sisältyy Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeisiin selkeästi keskimääräistä useammin. Toisaalta Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelman hankkeissa kyseinen aihealue ei juurikaan esiinny tarkastelluissa hankkeissa. Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelman alueella painottuu puolestaan IT-sektorin tutkintoon johtava koulutus selvästi keskimääräistä vahvemmin. Sisältötuotantoon liittyviä toimenpiteitä esiinny Itä-Suomen tavoite 1-ohjelman ja Länsi-Suomen tavoite 2-ohjelman hankkeissa selvästi keskimääräistä useammin. Tavoite 3-ohjelman hankkeissa sisältötuotantoon liittyvät toimenpiteet eivät painotu kovin vahvasti. Kokonaisuudessaan IT-osaamisen kehittämiseen liittyvät toimenpiteet ovat yleisimpiä Pohjois-Suomen

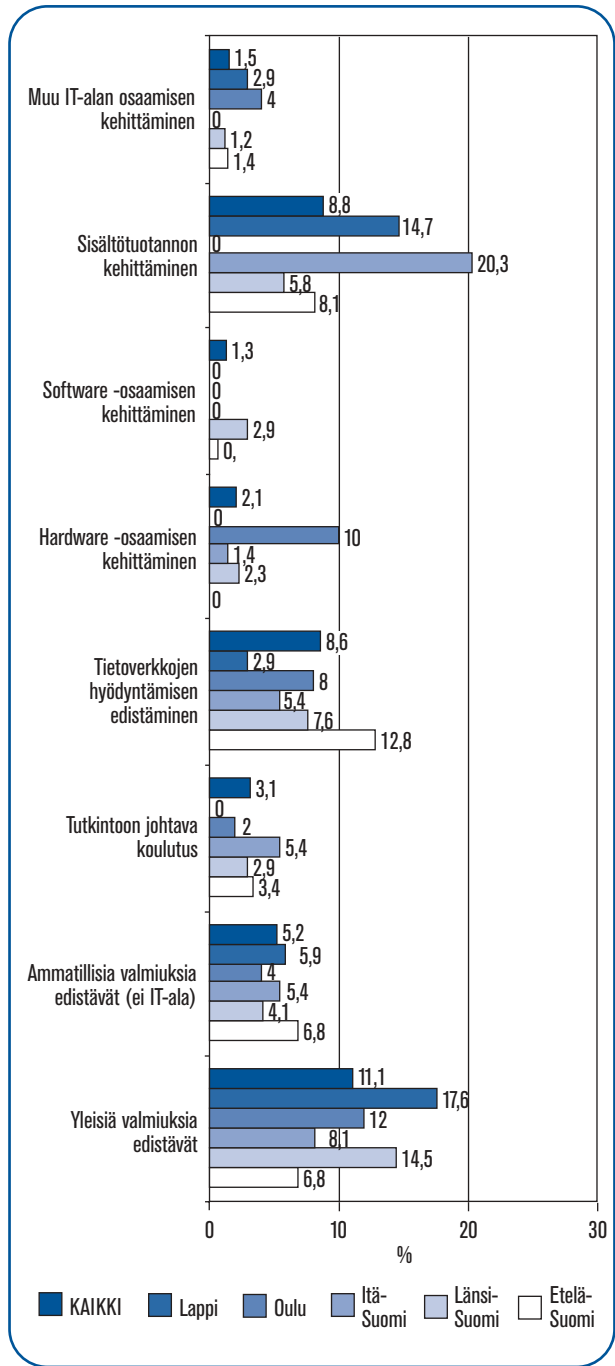

Kuvio 20 IT-osaamisen kehittäminen ohjelmittain (N=478, ei poissulkeva)

⁵ Edellä esitetyn hankkeiden teknologiaprofiiliin perustuvan luokituksen osalta on tärkeää muistaa, että hankkeet luokiteltiin niiden pääpainon mukaisesti. Kokonaisuudessaan teknologian kehittämistä ja hyödyntämisen edistämistä sisältyy todennäköisesti paljon suurempaan määrään hankkeita.

Kuvio 21 IT-osaamisen kehittäminen hallinnonaloittain (N=478, ei poissulkeva)

Kuvio 22 IT-osaamisen kehittäminen lääneittäin (N=478, ei poissulkeva)

tavoite 1-ohjelman alueella ja mm. hardware-osaamisen kehittäminen oli alueen hankkeissa huomattavasti yleisempää kuin muiden tavoiteohjelmien hankkeissa.

Hallinnonaloittain tarkasteltuna IT-osaamisen kehittämisessä esiintyy merkittäviä eroja, jotka noudattelevat pitkälti hallinnonalojen yleisiä rooleja osaamisen kehittämisessä. Työministeriön osalta korostuvat erityisesti yleisten ja ammatillisten IT-valmiuksien edistäminen. Sisäministeriön hankkeissa keskeisimmät IT-osaamisen kehittämisen toiminnot liittyvät tietoverkkojen hyödyntämiseen. Opetusministeriön hallinnonalalla yleisimpiä ovat sisältötuotantoon ja tietoverkkojen hyödyntämiseen liittyvät toimenpiteet. Myös IT-alan tutkintoon johtava koulutus on odotetusti muita hallinnonaloja yleisempää opetusministeriön hankkeissa. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan hankkeissa yleisin IT-osaamisen kehittämisen alue on tietoverkkojen hyödyntämisen edistäminen. Toisaalta myös hardware – ja software osaamisen kehittämiseen tähtäävät toimenpiteet olivat keskimääräistä yleisempiä kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalalla. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla IT-osaamisen kehittäminen liittyi ainoastaan yleisten IT-valmiuksien kehittämiseen. Kokonaisuudessaan IT-osaamisen kehittäminen oli yleisintä opetusministeriön hallinnonalalla ja vähäisintä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla.

Painotuseroja IT-osaamisen kehittämisen suhteen on havaittavissa myös läänien välillä. Etelä-Suomen läänissä tietoverkkojen hyödyntämisen edistäminen on keskimääräistä yleisempää. Länsi-Suomen läänin alueella korostuu keskimääräistä vahvemmin lähinnä yleisten IT-valmiuksien kehittäminen. Itä-Suomen läänin hankkeissa IT-osaamisen kehittäminen on kokonaisuudessaan yleisintä. Selvästi keskimääräistä yleisemmin alueen hankkeisiin sisältyi sisältötuotannon osaamisen kehittämistä sekä IT-alan tutkintoon johtavaa koulutusta ja sen kehittämistä. Oulun läänissä korostuu erona muihin lääneihin erityisesti hardware-osaamisen kehittämisen suuri osuus. Lapin läänin hankkeissa IT-osaamisen kehittäminen on toiseksi yleisintä. Lapin läänissä yleisimpiä IT-osaamisen kehittämiseen liittyviä aihealueita ovat sisältötuotannon kehittäminen ja yleisten IT-valmiuksien kehittäminen, jotka ylittävät myös selvästi keskimääräiset osuudet hankkeissa.

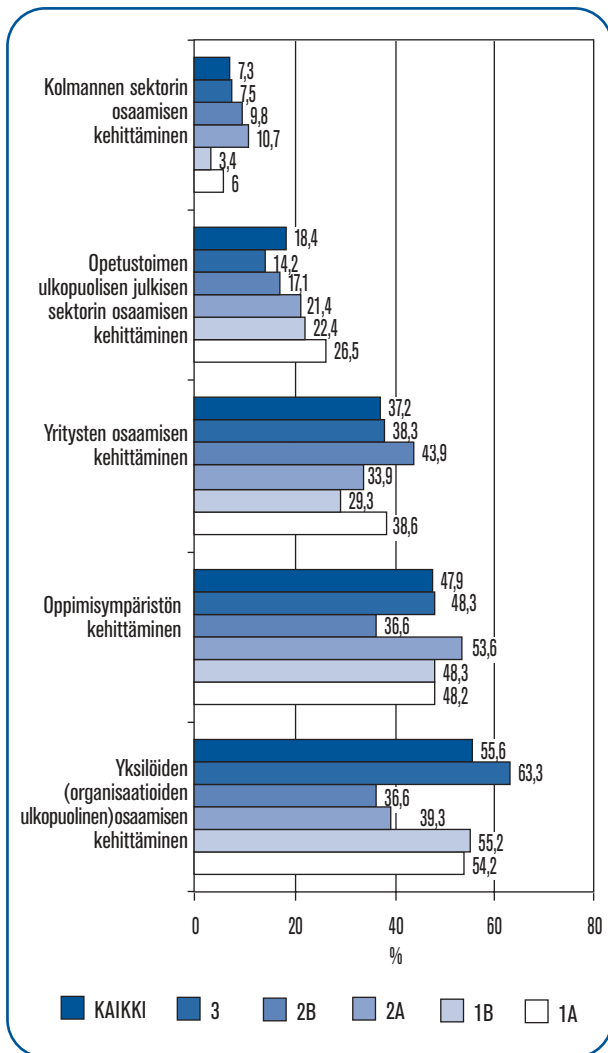
Hankkeiden osaamisen kehittämisen kohtaanto

Hankkeiden osaamisen kehittämisen kohtaantoa tarkastellaan tässä yhteydessä kahden indikaattorin avulla. Ensimmäinen indikaattori kuvaa osaamisen kehittämisen kohdistumista eri talouden sektoreille. Kohdesektorit määrittyvät hankkeiden keskeisimpien kohderyhmien mukaisesti. Toinen kohtaannon indikaattori kartoittaa osaamisen kehittämisen niveltymistä vertikaalisille koulutussektoreille. Koulutussektoreihin liittyvä tarkastelu perustuu hankkeen toteuttajan ja asiakkaan näkökulmiin.

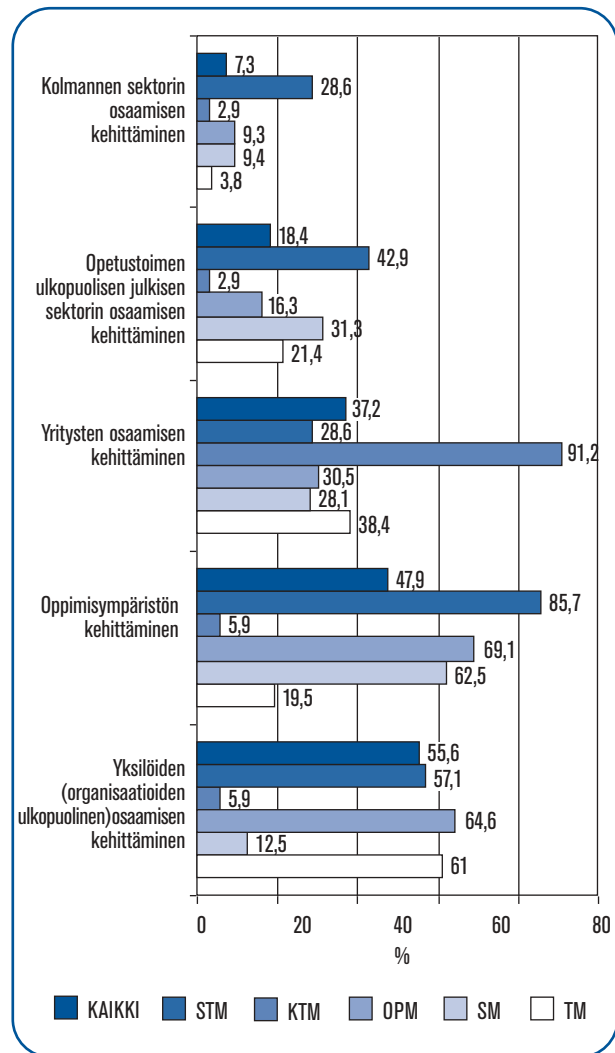
Osaamisen kehittämisen kohdesektori. Tarkastelun lähtökohtana on kartoittaa potentiaaliset osaamispääoman kartuttajat. Kohdesektoreita on käytetyssä luokituksessa viisi. Ensimmäisen kohdesektorin muodostavat yksilöt, joiden osaamisen kehittyminen tapahtuu organisaatioiden (esim. yritykset) ulkopuolella. Tyypillisiä esimerkkejä edellä mainitusta ovat oppilaitosopetus ja työpajatoiminta. Toinen kohdesektori on oppimisympäristö, joka käsittää lähinnä oppilaitokset ym. koulutuksen järjestäjät. Kolmannen sektorin muodostavat yritykset ja niiden henkilöstö. Neljäs kohdesektori sisältää opetustoimen ulkopuolisen julkisen sektorin eli lähinnä julkisten palveluiden tuottajat ja julkishallinnon. Viides ryhmä kattaa kolmannen sektorin, johon katsotaan tässä yhteydessä kuuluvan lähinnä yleishyödylliset yhdistykset.

Kokonaisuudessaan merkittävimmäksi osaamispääoman potentiaalisiksi kartuttajaksi nousevat yksilöt ja oppilaitokset. Selitys tälle löytyy osittain siitä, että merkittävä osa tarkastelluista ESR-hankkeista on koulutuksen kehittämiseen tähtäviä oppilaitosten hankkeita, joihin sisältyy sekä opiskelijoille annettavaa koulutusta että oman oppilaitoksen toiminnan kehittämistä. Myös yritysten osaamisen kehittäminen oli keskeisessä asemassa miltei neljässä hankkeesta kymmenestä.

Ohjelmittain tarkasteltuna yksilöiden osaamisen kehittäminen ja oppimisympäristön kehittäminen säilyvät edelleen Länsi-Suomen tavoite 2-ohjelmaa lukuun ottamatta tärkeimpinä kohderyhminä. Länsi-Suomen tavoite 2-ohjelmassa keskeisin kohderyhmä on yrityssektori. Merkille pantavaa on myös se, että tavoite 3-ohjelmassa yksilöiden osaamisen kehittäminen on merkittävä osa hankkeiden sisältöä selvästi keskimääräistä useammin.

Kuvio 23 Osaamisen kehittämisen kohdesektorit ohjelmittain (N=478, ei poissulkeva)

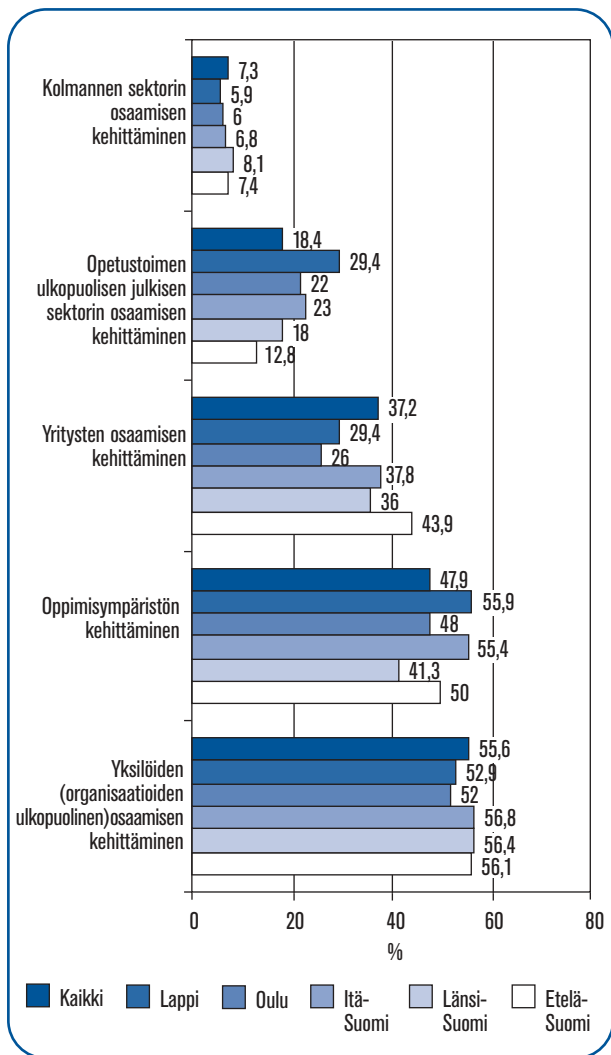

Kuvio 24 Osaamisen kehittämisen kohdesektorit hallinnonaloittain (N=478, ei poissulkeva)

Hallinnonaloittain tarkasteltuna erot kohdesektorien suhteen ovat suurempia kuin ohjelmien välillä ja yhte-näistä perusjakaumaa ei ole selkeästi havaittavissa. Tulos on luonnollinen, kun huomioidaan eri hallinnonalojen vastuualueet. Työministeriön hallinnonalan osalta painotuu työmarkkinalähtöinen yksilöiden ja yritysten osaamisen kehittäminen. Sisäministeriön hallinnonalan hankkeissa oppimisympäristön kehittäminen ja opetustoimen ulkopuolisen julkisen sektorin kehittäminen painottuvat, kuten alueellisen kehittämisen vastuuviranomaisen kohdalla on odotettavissa. Opetusministeriön hallinnonalan keskeiset tehtävät, oppilaitosten toiminnan kehittäminen ja yksilöiden koulutus, tulevat selkeästi esille myös ESR-hanketoiminnan osalta. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan hankkeissa painottuu puolestaan erittäin

selkeästi sen perustehtävän mukainen yrityssektorin osaamisen kehittäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan hankkeissa osaamisen kehittäminen kohdistui yleisimmin oppimisympäristön kehittämiseen. Myös opetustoimen ulkopuolisen julkisen sektorin ja kolmannen sektorin osaamisen kehittäminen oli huomattavasti keskimääräistä yleisempää hallinnonalan hankkeissa.

Lääneittäin tarkasteltuna osaamisen kehittämisen kohdesektorit ovat kansallisen perusjakauman mukaisia. Yksilöiden osaamisen kehittäminen ja oppimisympäristön kehittäminen painottuvat suurimpina kohderyhminä kaikissa lääneissä. Suurimmat poikkeamat keskimääräisestä löytyvät Oulun ja Lapin läänin hankkeistuksesta, joissa yritysten osaamisen kehittämisen osuus jää selvästi alle keskiarvon.

Kuvio 25 Osaamisen kehittämisen kohdesektori lääneittäin (N=478, ei poissulkeva)

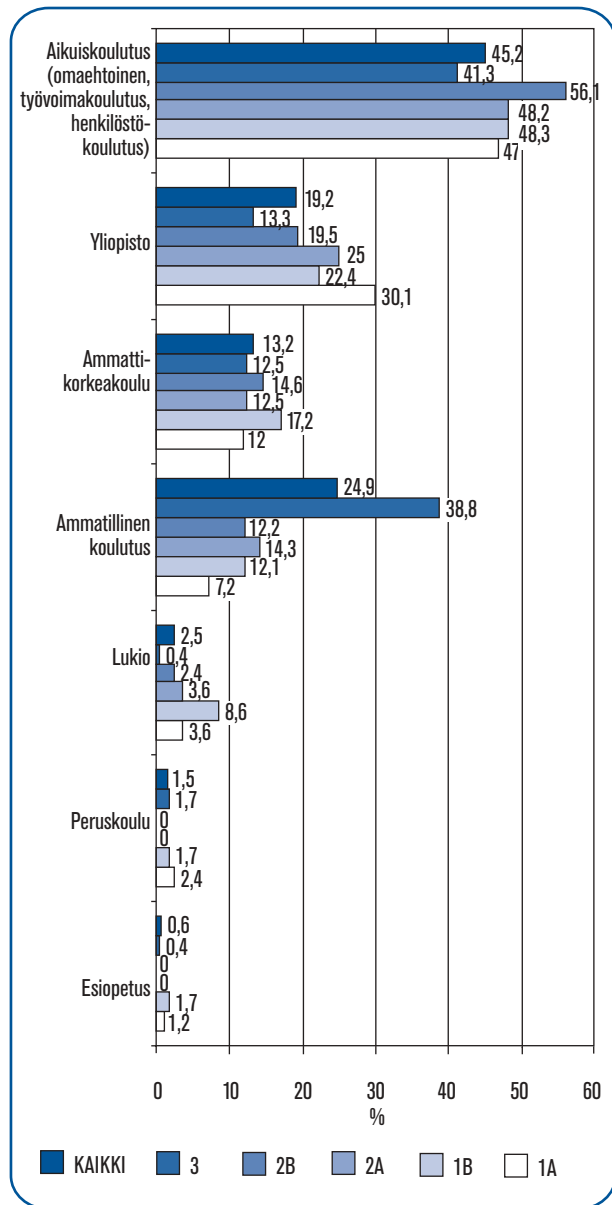
Osaamisen kehittämisen nivelyminen vertikaalisiin koulutussektoreihin. Hankkeisiin liittyvän osaamisen kehittämisen kannalta on olennaista myös se, kuinka ne integroituvat osaamispääoman kehittämisen kivijalan, koulutusjärjestelmän toimintaan. Tätä kartoitetaan seuraavassa tarkastelemalla hankkeiden nivelymistä vertikaalisiin koulutussektoreihin. Tarkastelun lähtökohtana toimii hankkeen toteuttajan ja asiakkaan näkökulma. Toisin sanoen, hankkeen katsotaan niveltävän tiettyyn koulutussektoriin, jos hankkeen toteuttaja tai asiakas kuuluu siihen.

Miltei puolet (45,2 %) tarkastelluista ESR-hankkeista integroituu aikuiskoulutuksen sektoriin muodostaen suurimman luokan kansallisella tasolla. Tulos kertoo osaltaan ESR-toiminnan vahvasta sitoutumisesta elinikäiseen oppimiseen. Seuraavaksi suurimman luokan muodostavat ammatilliseen koulutukseen niveltävät hankkeet. Luokan suuri koko selittyy osaltaan mittavalla panostuksella työssäoppimisen kehittämiseen ammatillisessa koulutuksessa. Merkittävä määrä hankkeista niveltyy myös yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen toimintaan. Esiopetus, peruskoulu ja lukio ovat sitä vastoin selvästi vähemmän edustettuna ESR-hankkeiden toteuttajina ja asiakkaina ESR-asetuksen määrittelemien painopisteiden mukaisesti.

Aikuiskoulutus muodostaa suurimman koulutuksen vertikaalisen sektorin myös kaikissa ohjelmissa. Vertikaalisten koulutussektoreiden jakauma on likipitään samantyyppinen eri ohjelmissa. Selvimmin poikkeuksen muodostaa horisontaalinen tavoite 3-ohjelma, jossa hankkeiden nivelyminen ammatillisen koulutuksen sektoriin on huomattavasti keskimääräistä yleisempää ja integroituminen yliopistojen ja lukioiden toimintaan selvästi keskimääräistä vähäisempää.

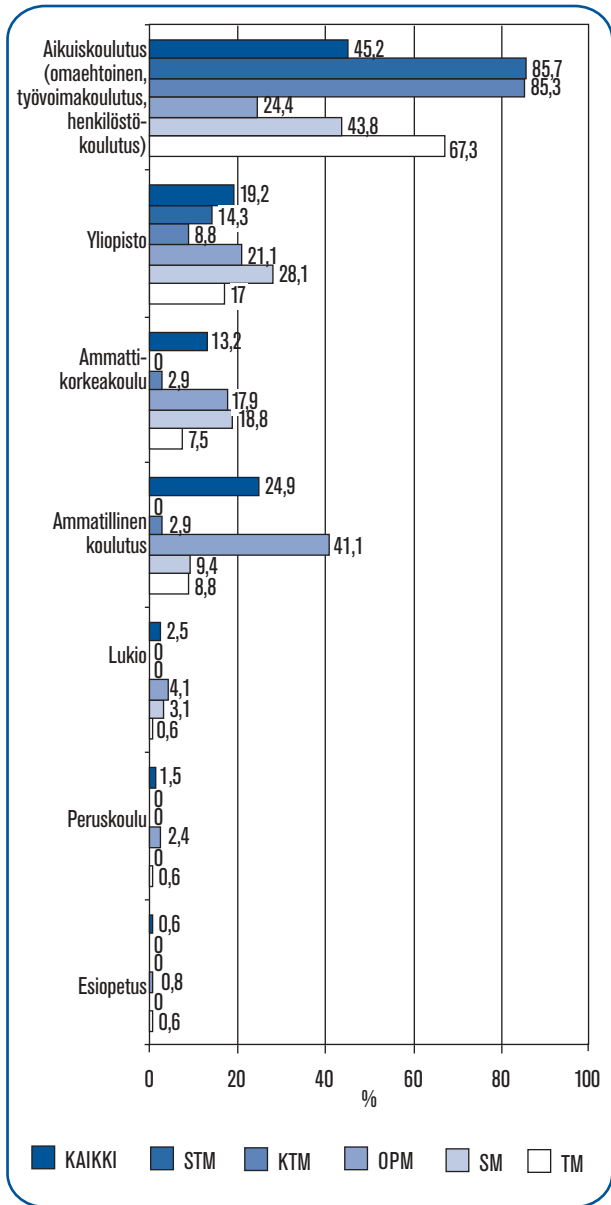
Alueellisten ohjelmien osalta merkittäviä poikkeuksia kansallisesta tasosta ovat Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeiden keskimääräistä voimakkaampi nivelyminen lukioiden toimintaan ja toisaalta keskimääräistä heikompi nivelyminen ammatillisen koulutuksen sektoriin. Vastaavasti Itä-Suomen tavoite 1-ohjelman ESR-hankkeet integroituvat selvästi keskimääräistä vahvemmin yliopistosektoriin ja keskimääräistä heikommin ammatillisen koulutuksen sektoriin.

ESR-hankkeiden nivelymisessä vertikaalisiin koulutussektoreihin on myös selviä hallinnonaloittaisia eroja. Nämä erot selittyvät paljolti aiemmin esille tuodun

Kuvio 26 Osaamisen kehittämisen vertikaaliset koulutussektorit ohjelmittain (N=478, ei poissulkeva)

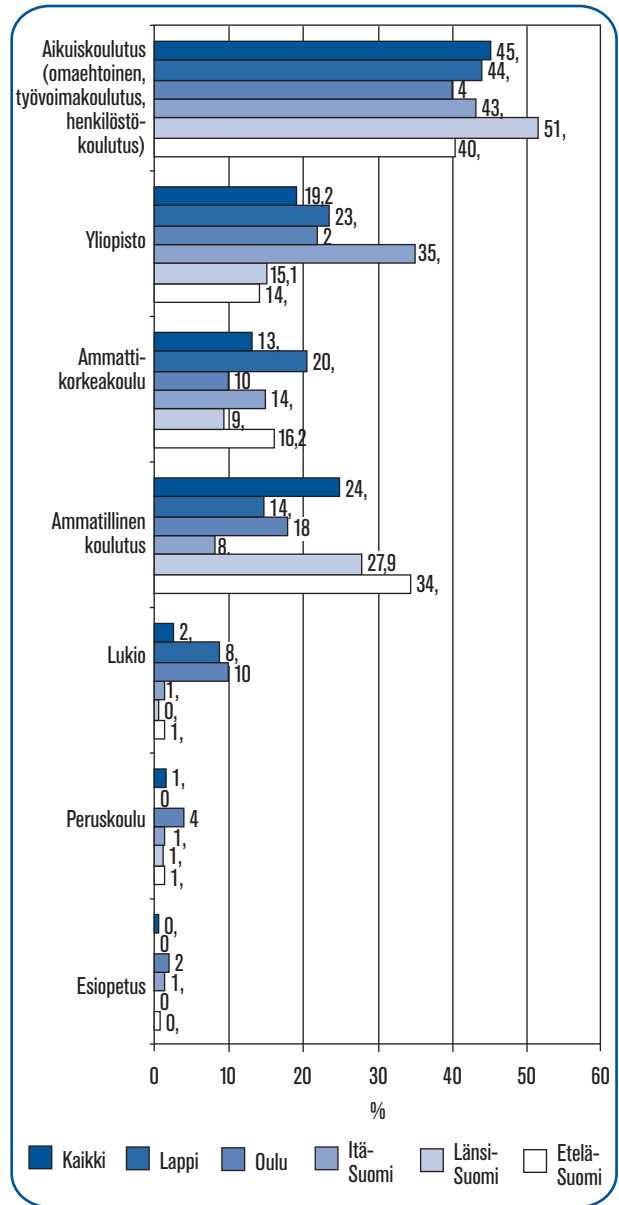
hallinnonaloittaisen tehtäväjaon perusteella. Työministeriön ESR-hankkeet niveltävät vahvasti aikuiskoulutuksen sektoriin jo pelkästään työvoimakoulutuksen kautta. Sisäministeriön ESR-hankkeet poikkeavat selvästi muista vahvan yliopistosidonnaisuutensa vuoksi. Yliopistot nähdään ilmeisesti maakuntien osaamisen kehittämisen kärkinä, ja niihin panostetaan aluekehittämisen päävastuu hallinnonalalla voimakkaasti. Opetusministeriön hallinnonalan ESR-hankkeissa painotus on selkeästi ammatillisen koulutuksen sektorilla. Mittava työssäoppimisen kehittämiseen liittyvä työpaikkaohjaa-

Kuvio 27 Osaamisen kehittämisen vertikaaliset koulutussectorit hallinnonaloittain (N=478, ei poissulkeva)

ijen koulutus, opettajien työelämäjaksojen järjestäminen ja näyttöjen kehittäminen ammatillisen koulutuksen sektorilla selittää osaltaan tuloksen. Kauppa- ja teollisuusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalojen hankkeet nivELYvät selvästi keskimääräistä voimakkaammin aikuiskoulutuksen sektoriin. Tulos kertoo osaltaan hallinnonalojen hankkeiden vahvasta sidoksesta työelämään.

Myös kaikissa lääneissä tarkastellut ESR-hankkeet nivELYivät vahvimmin aikuiskoulutuksen sektoriin. Erityisen vahvaa nivELYminen on Länsi-Suomen lää-

Kuvio 28 Osaamisen kehittämisen vertikaaliset koulutussectorit lääneittäin (N=478, ei poissulkeva)

nissä. Myös hankkeiden nivELYminen yliopisto, ammattikorkeakoulu ja ammatillisen koulutuksen sektoreihin on suhteellisen laajaa kaikissa lääneissä, mutta läänien välillä esiintyy kuitenkin joitakin eroja. Yliopistoihin nivELYvät hankkeet ovat selvästi keskimääräistä yleisimpiä Itä-Suomen läänissä. Ammattikorkeakouluihin nivELYviä hankkeita on suhteellisesti eniten Lapin läänissä. Etelä-Suomen läänissä ja Länsi-Suomen läänissä painottuvat selvästi keskimääräistä vahvemmin puolestaan ammatilliseen koulutukseen nivELYvät ESR-hankkeet. Lukioiden toimintaan nivELYvät

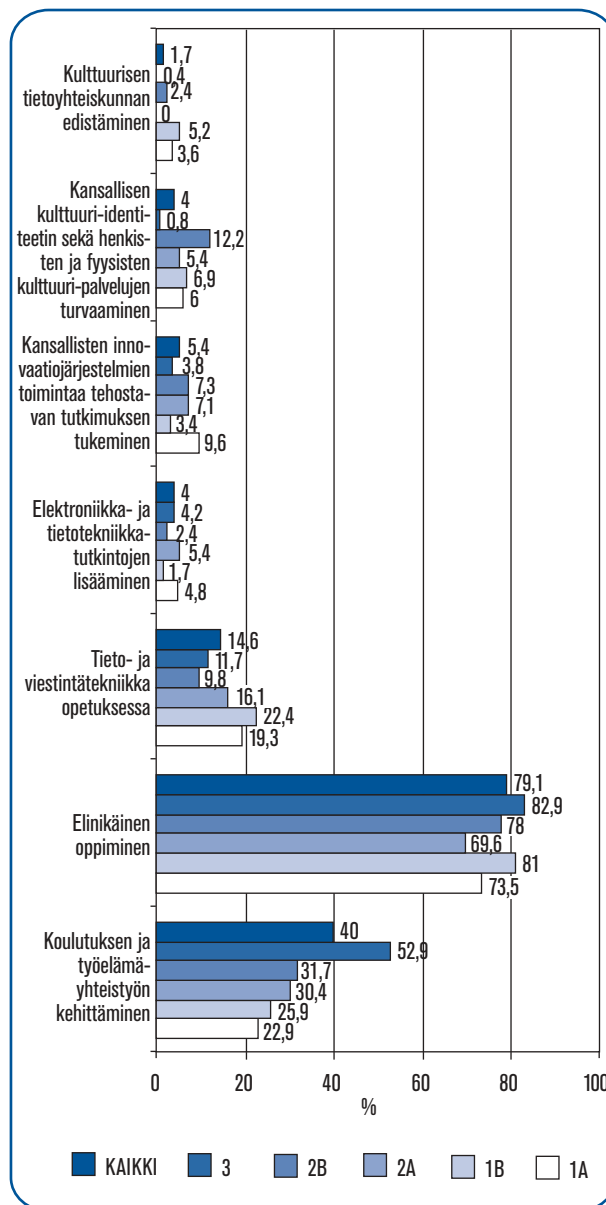
hankkeet olivat selvästi keskimääräistä yleisempiä Oulun-läänissä ja Lapin-läänissä. Tulosta selittää lähinnä alueiden panostaminen virtuaalisten etälukioiden kehittämiseen.

Hankkeiden integroituminen kansalliseen koulutus- ja kulttuuripolitiikkaan

Seuraavassa kartoitetaan otoksen ESR-hankkeiden integroitumista kansalliseen koulutus- ja kulttuuripolitiiseen strategiaan. Opetusministeriön tehtävänä on valtioneuvoston osana johtaa Suomen opetus-, tiede-, kulttuuri- sekä liikunta- ja nuorisoalan toimintapolitiikkaa sekä luoda edellytykset näiden alojen kehitykselle, toiminnalle ja arvioinnille. Opetusministeriön rakennerahastostrategia on osa opetusministeriön koulutus- ja kulttuuripoliittista strategiaa, ja opetusministeriön rakennerahastotoimenpiteet ovat mukana seuraavissa koulutus- ja kulttuuripoliittisissa strategioissa:

- Koulutuksen- ja työelämäyhteistyön kehittäminen (ESR ja EAKR)
- Elinikäinen oppiminen (ESR)
- Tieto- ja viestintäteknikka opetuksessa (ESR ja EAKR)
- Elektroniikan ja tietotekniikan tutkinnon suorittaneiden määrän saattaminen työelämäkysyntää vastaavaksi (ESR)
- Tutkimuksen voimavarojen suuntaaminen kansallisten innovaatiojärjestelmiä tukevaan tutkimukseen (ESR ja EAKR)
- Kansallisen kulttuuri-identiteetin sekä henkisen ja fyysisen kulttuuriperuspalveluiden turvaaminen (EAKR)
- Kulttuurisen tietoyhteiskunnan tukeminen (EAKR)

Seuraavassa hahmotellaan ESR-hankkeiden integroitumista edellä mainittuihin linjauksiin myös muiden hallinnonalojen ja EAKR:n linjausten osalta.

Kuvio 29 Hankkeiden nivELYminen opetusministeriön rakennerahastostrategiaan, ohjelmatasoa (N=478, ei poissulkeva)

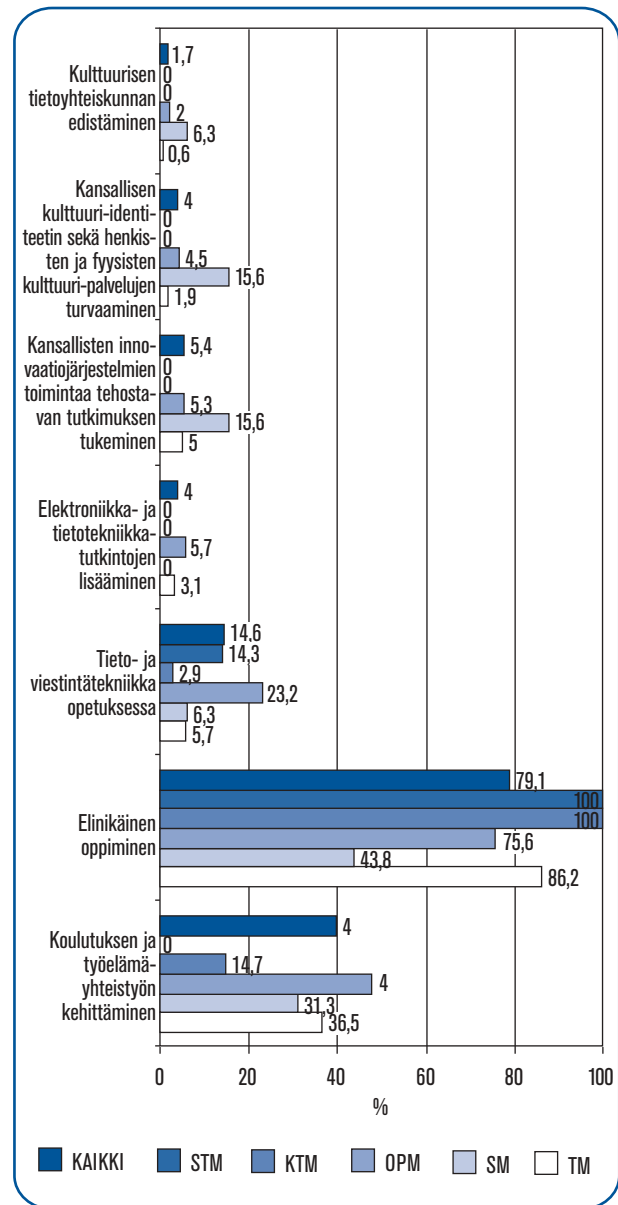
Elinikäisen oppimisen strateginen linjaus nousee koko otoksen osalta keskeisimmäksi painopisteeksi. Osaamisvaatimusten kasvu ja nopea sisällöllinen uusiutuminen luo kysynnän elinikäisen oppimisen toteuttamiselle ja kehittämiselle. Tämän johdosta on luonnollista, että juuri elinikäisen oppimisen linjaus korostuu osaamis pääoman kasvattamiseen tähtäävissä ESR-hankkeissa. Toisaalta elinikäinen oppiminen jää koulutus- ja kulttuuripolitiikan strategioista kaikkein epämääräisimmäksi, ja siihen voidaan lukea kuuluvaksi

laaja kirjo erilaisia toimenpiteitä. Hankkeissa ilmenevää elinikäisen oppimisen asiasisältöä ovat mm. lasten ja nuorten oppimistaitojen ja työelämävalmiuksien kehittäminen, vapaan sivistystyön ja omaehtoisen aikuis-koulutuksen kehittäminen, ammatillinen täydennys-koulutus, muuntokoulutus sekä vuorottelu- ja rotaatiomallien kehittäminen. Myös koulutuksen ja työelämän yhteistyön kehittäminen on keskeisessä asemassa tarkastelluissa hankkeissa. Edellä mainittuun linjaukseen integroituminen ilmenee hankkeissa mm. työssä-oppimisen ja näyttötutkintojen kehittämisenä, työharjoittelun ja työelämälähtöisten opinnäytetöiden tukemisena, yritys- ja koulutusorganisaatioiden yhteisinä kehittämishankkeina sekä oppilaitosten yrityshautomoina.

Kolmanneksi suurimman ryhmän muodostavat tieto- ja viestintätekniiikan opetussovellutuksia hyödyntävät ja kehittävät hankkeet. Nämä hankkeet liittyvät lähinnä virtuaaliopetuksen infrastruktuurin ja sisältötuotannon kehittämiseen.

Kaksi viimeistä ESR-linjausta, elektroniikka- ja viestintätekniiikan tutkintojen lisääminen sekä kansallisten innovaatiojärjestelmien toimintaa tehostavan tutkimuksen tukeminen, saavat hankkeiden määrällä mitattuna pienemmän painoarvon ESR-hankkeistuksessa. Tämä on linjassa sen kanssa, että kyseiset painopistealueet ovat kohderyhmiltään suppeampia kuin aiemmin mainitut. Todennäköisesti rahallisesti tarkasteltuna yksittäiset hankkeet näiden teemojen alla ovat keskimääräistä suurempia. Kohtuullisen usea ESR-hanke (4 % ja 1,7 %) niveltyy myös kulttuurisisällön omaaviin EAKR-toiminnalle asetettuihin painopiste-alueisiin, joissa tuetaan kulttuuri-identiteetin kehittämistä ja edistetään kulttuuripalveluiden turvaamista.

Tavoiteohjelmittain tarkasteltuna hankkeet integroituvat asetettuihin linjauksiin samalla tavoin: elinikäinen oppiminen, koulutus- ja työelämäyhteistyön kehittäminen sekä tieto- ja viestintätekniiikka opetuksessa painottuvat vahvimmin miltei kaikissa tavoiteohjelmissa. Tavoite 3-ohjelmassa elinikäisen oppimisen sekä koulutus- ja työelämäyhteistyön kehittäminen painottuvat vielä selvästi keskimääräistä voimakkaammin. Tieto- ja viestintätekniiikan hyödyntäminen opetuksessa painottuu Itä-Suomen ja Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeissa merkittävästi keskimääräistä voimakkaammin. Merkillepantavaa on myös

Kuvio 30 Hankkeiden niveltyminen opetusministeriön rakennerahastostrategiaan, hallinnonalatase (N=478, ei poissulkeva)

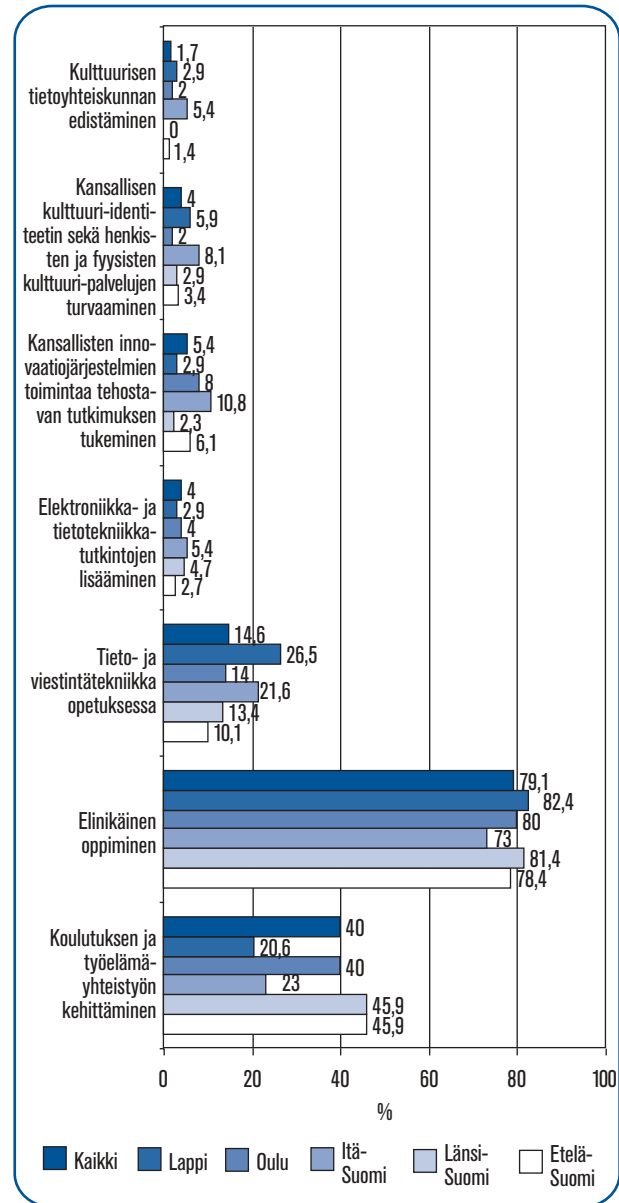
Itä-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeiden selkeästi keskimääräistä vahvempi painottuminen tutkimuksen tukemiseen, ja Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelman kulttuuripalvelujen turvaamiseen tähtäävien hankkeiden yli 10 % osuus.

Hallinnonaloittaiset erot hankkeiden integroitumisessa strategiaan linjauksiin ovat vahvasti sidoksissa perusasetelmaan. Strategisten linjausten varsinaisen (eksplisiittisen) kohderyhmän eli opetusministeriön hankkeiden osalta voidaan todeta, että ne integroituvat lin-

jauksiin varsin vahvasti. Tulos osoittaa osaltaan hallinnonalan alueellisten vastuuviranomaisten sitoutumista opetusministeriön kansallisiin strategialinjauksiin. Odotusten mukaisesti muiden hallinnonalojen hankkeistuksen painopisteet sitoutuvat esitettyihin opetusministeriön strategisiin linjauksiin opetusministeriötä heikommin. Joidenkin strategisten painopisteiden suhteen ei varsinaisten (implisiittisten) hallinnonalojen sitoutuminen on kuitenkin varsin merkittävää.

Elinikäisen oppimisen osalta on luonnollista, että se korostuu nimenomaan täydennyskoulutukseen panostavien kauppa- ja teollisuusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalojen osalta. Näiden lisäksi myös työministeriön hallinnonalan hankkeissa niveltymisen elinikäiseen oppimiseen tematiikkaan on vahvaa mm. työvoimakoulutuksen ja työelämävalmiuksien kehittämisen kautta. Merkillepantavaa ei varsinaisten hallinnonalojen osalta on lisäksi sisäministeriön vahva integroituminen kansallisten innovaatiojärjestelmien toimintaa tehostavan tutkimuksen tukemiseen ja kulttuurin edistämiseen. Tämä näkyy mm. alueellisten tutkimusyksiköiden käynnistämiseen liittyvissä toimissa ja paikallisten kulttuurihankkeiden edistämiseen tähtäävissä toimissa.

Läänitasolla hankkeet integroituvat vahvimmin elinikäisen oppimisen, koulutus- ja työelämäyhteistyön kehittämisen sekä tieto- ja viestintäteknikan opetuskäytön edistämisen strategisiin linjauksiin. Selkeimpiä eroja läänien välillä ovat Itä-Suomen läänin ja Lapin läänin hankkeiden keskimääräistä alhaisempi integroitumisaste koulutuksen ja työelämäyhteistyön strategisiin linjauksiin sekä vastaavasti näiden alueiden hankkeiden keskimääräistä vahvempi niveltymisen tieto- ja viestintäteknikan hyödyntämistä opetuksessa painottavaan linjaukseen.

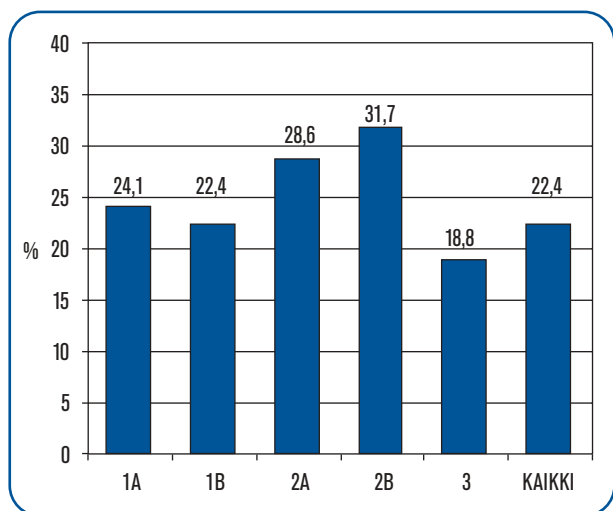
Kuvio 31 Hankkeiden niveltymisen opetusministeriön rakennerahastostrategiaan, läänitaso (N=478, ei poissulkeva)

Osaamispääoman välittäminen organisaatioiden välillä

Alueellisen osaamisen kehittämisen kannalta alueellisten toimijoiden verkostoituminen sisäisesti ja ulkoisesti on erittäin tärkeää. Oppivan alueen viitekehyksessä määritelty perusedellytys suotuisan kehitysuran saavuttamiseksi on alueellisten toimijoiden yhteinen tavoitteiden asettelu, joka jo sinänsä vaatii syvällisten verkostosuhteiden muodostumista. Tässä alaluvussa kartoitamme otoksen hankkeiden roolia osaamispääoman välittämisessä organisaatioiden välillä. Tarkastelun kohteena ovat verkostoitumisen painottuminen hankkeissa sekä hankkeissa tapahtuva osaamispääoman virtaus eri sektoreiden välillä.

Verkostoitumisen painottuminen hankkeissa

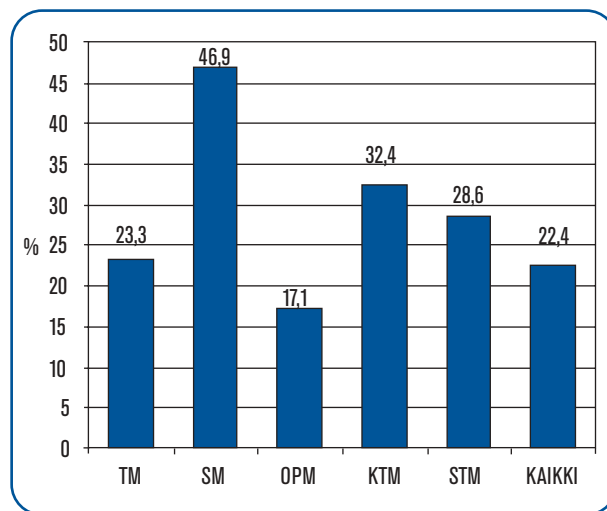
Seuraavassa tarkastellaan verkostoitumisen painottumista hankkeiden tavoitteiden ja toimenpiteiden asettelussa. Verkostoituminen nähdään tässä yhteydessä tavoitteellisena ja toiminnallisena tapahtumana osaamispääoman välittämisessä organisaatioiden välillä.

Kuvio 32 Verkostoitumisen painottuminen toimenpiteenä hankkeissa, ohjelmataso (N=478, poissulkeva)

Kansallisesti tarkastellen runsas viidennes (22,4 %) tarkastelluista ESR-hankkeista painotti hankeasiakirjoissa verkostoitumista toiminnassaan. Tulosta voidaan pitää varsin hyvänä, koska tässä yhteydessä pelkkää

yhteistyökumppaneiden mainitsemista ei nähty riittäväksi perusteeksi. Tullakseen luokitelluksi em. ryhmään, hankkeen täytyi erityisesti painottaa verkostoitumisen merkitystä tavoitteissaan ja/tai toimenpiteissään. Ohjelmatasolla verkostoitumisen painottaminen oli yleisintä Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelman hankkeissa ja harvalukuisinta tavoite 3-ohjelman hankkeissa.

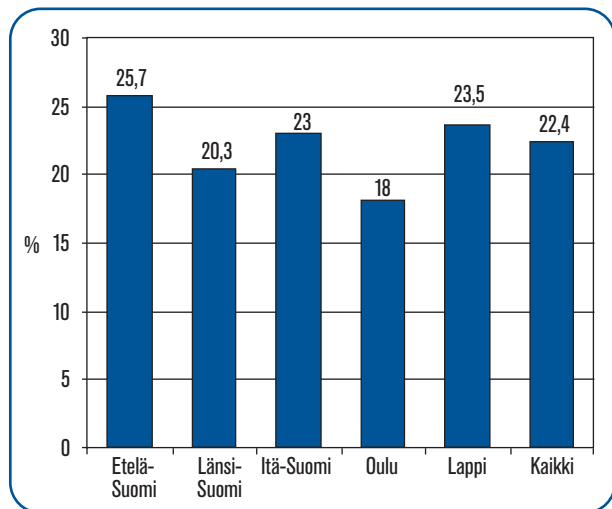
Kuvio 33 Verkostoitumisen painottuminen toimenpiteenä hankkeissa, hallinnonalatso (N=478, poissulkeva)

Hallinnonaloittain tarkasteltuna verkostoitumisen painottuminen hankkeiden tavoitteiden asettelussa ja toimenpiteissä oli selvästi yleisintä sisäministeriön hallinnonalalla. Paikallisten toimijoiden verkostoitumiseen perustuvat ja alueelliseen kehittämiseen tähtäävät toimenpiteet ovat hyvin keskeisiä sisäministeriön hallinnonalan ESR-hankkeistuksessa. Myös kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalalla verkostoituminen on varsin yleistä. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalalla yritystoiminnan verkostoitumiseen perustuvia hankkeita on runsaasti, ja tämä selittää suurelta osin tuloksen.

Opetusministeriön hallinnonalalla verkostoitumisen painottuminen on vähäisintä. Syynä tulokseen on osaltaan se, että hallinnonalan hankkeistusta hallitsee oppilaitosten aineettoman infrastruktuurin kehittämiseen tähtäävät hankkeet, jotka ovat tyypillisesti organisaation sisäistä pikemminkin kuin organisaatioiden välistä vuorovaikutusta painottavia. Nämä eivät tässä yhteydessä nouse esiin osaamispääoman välittämisenä,

vaikka ovatkin ensiarvoisen tärkeitä mm. osaamispääoman realisoinnin kannalta. Lisäksi koulutus- ja kuntayhtymien kautta oppilaitokset ovat jo jossain määrin verkottuneet.

Läänitasolla verkostoituminen painottuu osaamisen kehittämisen väylänä kaikissa lääneissä yli viidenneksessä hankkeita Oulun lääniä lukuun ottamatta. Verkostoitumisen rooli osaamisen kehittämisen väylänä on vahvin Etelä-Suomen läänin ESR-hankkeissa.

Kuvio 34 Verkostoitumisen painottuminen toimenpiteenä hankkeissa, läänitaso (N=478, poissulkeva)

Osaamispääoman virrat organisaatioiden välillä

Seuraavaksi tarkastelemme, missä määrin eri sektorit toimivat taitotiedon välittäjinä ja vastaanottajina otoksen ESR-hankkeissa. Tarkastelun yksinkertaistamiseksi analyysin kohteena on ainoastaan pääasiallinen osaamisen välittymisen virta, vaikka useissa hankkeissa osaamispääoman kehittäminen onkin luonteeltaan vuorovaikutteista ja useamman toimijan yhteistyön tulos. Tämän indikaattorin osalta tulokset esitetään ainoastaan kansallisella tasolla, koska luokkakohtaiset havaintojen määrät ohjelmittain, hallinnonaloittain tai lääneittäin toteutetuissa tarkasteluissa muodostuisivat liian pieniksi tulosten tulkinnan kannalta.

	VASTAANOTTAJA					
	Oppilaitos	Yritys	Julkinen sektori	Kolmas sektori	Yksilö	Välittäjä yhteensä
V						
Ä						
L						
I						
T						
Ä						
J						
Ä						
Vastaanottaja yhteensä	7,60 %	31,3 %	5 %	0,4 %	39,7 %	

Taulukko 2 Osaamispääoman välittymisen pääasialliset virrat sektoreiden välillä (N=478)

Selvästi merkittävimmät hankkeissa toteutuneet osaamispääoman virrat muodostuivat oppilaitoksista yksilöihin ja yrityksiin. Oppilaitokset muodostavat kokonaisuudessaan suurimman osaamisen välittäjäsektorin hankkeissa, mikä on varsin luonnollista. Oppilaitoksista yksilöihin kohdistunut osaamispääoman virta kattaa tässä yhteydessä lähinnä työelämän ulkopuolella tapahtuvan yksilöihin kohdistuvan koulutuksen. Oppilaitoksista yrityksiin kohdistuva taitotiedon siirto koostuu puolestaan lähinnä yritysten henkilöstön koulutuksesta sekä konsultointi-, kehittämis- ja neuvontapalveluista.

Oppilaitosten ulkopuolinen julkinen sektori muodostaa toiseksi suurimman osaamisen välittäjäluokan. Tähän luokkaan kuuluvat lähinnä erilaiset julkisen sektorin hallinnoimat yritys- ja julkisen sektorin toiminnan kehittämiseen tähtäävät hankkeet sekä työvoim-

maorganisaatioiden työllistämiseen tähtäävät yksilöiden sosiaalisia, yhteiskunnallisia ja työelämävalmiuksia kehittävät hankkeet.

Ehkäpä hieman yllättäen kolmannen sektorin rooli osaamispääoman välittäjänä tarkastelluissa hankkeissa jää varsin vaatimattomaksi (11 hanketta) sektorin laajaan potentiaaliin nähden. Kolmannen sektorin toteuttamat ESR-hankkeet sijoittuvat lähinnä syrjäytymisen ehkäisemisen tehtäväkenttään.

Osaamispääoman siirtäminen tuotantoon

Oppivan alueen kolmannen avainprosessin mukaisesti tarkastelemme empiirisen osion lopuksi otoksen hankkeiden niveltymistä osaamispääoman siirtämiseen aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden tuotantoon. Edellä mainittu osa-alue on vaikeimmin oppivan alueen dimensioista kartoitettavissa, ja yksityiskohtaisempi tarkastelu vaatisi syvällisempien lähtötietojen ja kehittyneempien analysointimenetelmien käyttämistä. Tämän raportin luokitteluihin perustuvassa määrällisessä tarkastelussa ei myöskään ole mahdollista eikä relevanttiakaan perehtyä yhteen aihealueeseen kovin syvällisesti, vaan tavoitteena on ennemminkin tuottaa yleinen kuva ESR-hankkeistuksen roolista alueellisen osaamisen kehittämisessä.

Seuraavassa tarkastellaan otoksen hankkeiden niveltymistä osaamisen realisointiin organisaatio- ja toimenpidelähtöisesti. Organisaatioiden sisällä tapahtuva kehittäminen toimii tärkeänä väylänä uusien prosessien käynnistämiseksi sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Tätä kautta organisaatioiden sisäisessä kehittämisessä syntyvä rakenteellinen pääoma muodostaa pohjan taitotiedon siirtämiseksi tuotantoon. Uusi osaaminen diffusoituu käytännön prosesseihin useimmiten nimenomaan erilaisten kehittämissankkeiden kautta. Toisaalta organisaatioiden sisällä tapahtuva kehittäminen on jo sinänsä uuden omaksumista ja vanhan poisoppimista tuotanto- ja tukiprosesseissa.

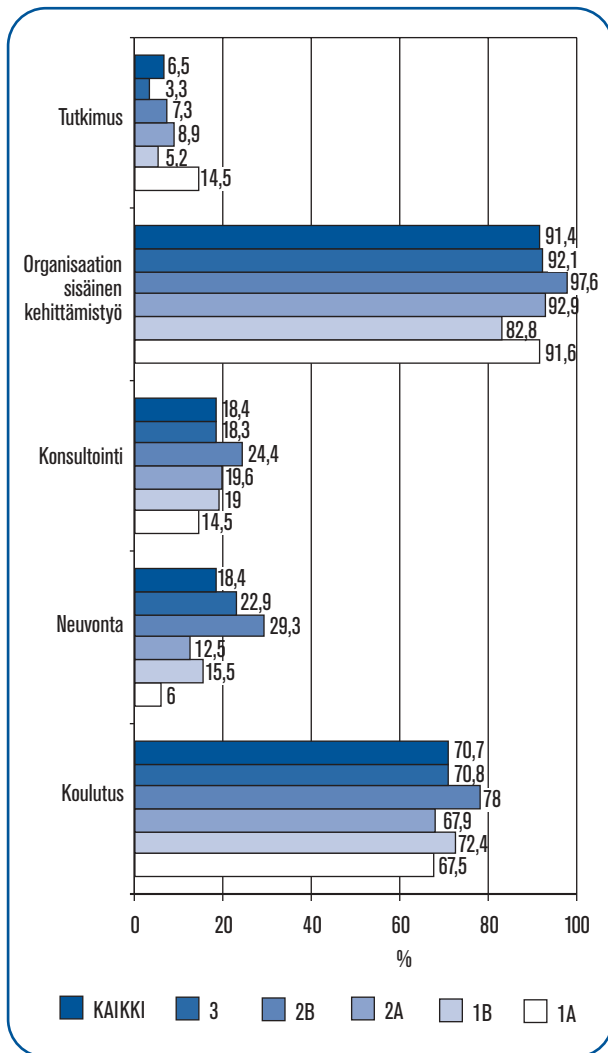
Osaamisen kehittämisen toimenpiteet ja osaamisen realisoinnin edistäminen. Organisaatioiden sisäinen kehittäminen ja konsultointi voidaan nähdä ESR-hanketoiminnan kannalta keskeisimmiksi väyliksi organisaatioiden oppimiselle ja osaamisen realisoinnin tukemiselle. Myös esimerkiksi koulutuksella (erityises-

ti työpaikkakoulutus), neuvonnalla ja tutkimuksella on tärkeä rooli osaamisen realisoinnissa, mutta näiden toimenpiteiden vaikutukset ovat lähinnä välillisiä, eivätkä ne valitettavasti läheskään aina johda opitun realisoitumiseen käytännön tuotantoprosessissa. Lisäksi lukuisilla muilla ESR-hankkeiden toimenpiteillä, kuten osaamis- ja työmarkkinoiden toimintaa integroivilla rekrytointipalveluilla, on merkitystä osaamisen realisoinnissa. Näiden toimenpiteiden rooli ei kuitenkaan liity varsinaisesti alueellisen osaamisen kehittämiseen tai taitotiedon realisoinnin tukemiseen vaan pikemminkin sen allokontiin.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että organisaatioiden sisällä tapahtuva kehittäminen on hyvin keskeisessä roolissa otoksen ESR-hankkeissa. Tämä luo hyvän pohjan hankkeissa mukana olevien organisaatioiden rakenteellisen pääoman kehittämiselle ja sitä kautta osaamisen realisoinnin edistämiseksi. On kuitenkin selvää, että erilaisilla organisaation sisäisillä kehittämistoimenpiteillä on erilaiset tavoitteet ja mahdollisuudet osaamisen realisoinnin tukemisessa. Osa toimenpiteistä voi pyrkiä suoraan tähän tavoitteeseen, kun osassa toimenpiteistä osaamisen realisoinnin edistäminen voi olla sivutavoite tai ilmetä nk. sivuvaikutuksen muodossa. Seuraavassa tarkastellaan karkean luokittelun avulla miten otoksen hankkeissa toteutetut toimenpiteet niveltyvät osaamisen realisoinnin tukemiseen.

Valtaosassa (91,4 %) hankkeita organisaatioiden sisäinen kehittäminen on hyvin keskeisessä asemassa. Organisaatioiden sisäiseksi kehittämistyöksi luetaan tässä yhteydessä mm. erilaisten perustoimintaa tukevien materiaalien, menetelmien ja työtapojen kehittäminen sekä hallinnointi- ja operatiivisten järjestelmien kehittäminen. Organisaatioiden sisäinen kehittäminen poikkeaa yksilöihin kohdistuvista toimenpiteistä siinä, että kehittämistoiminnan tuotos ei ole niin helposti organisaatioista henkilöiden mukana pois valuvaa kuin yksilöihin kohdistuvien toimenpiteiden kohdalla.

Konsultointi nousi merkittäväksi toimenpiteeksi lähes viidenneksessä otoksen hankkeista. Konsultoinnilla käsitetään tässä yhteydessä kehitettävän organisaation ulkopuolelta tulevaa syvällistä ja yksilöllistä asiantuntijapalvelua. Otoksen hankkeissa toteutettu konsultointi kohdistui lähinnä yrityssektoriin. Myös

Kuvio 35 Hankkeissa painotetut toimenpiteet ohjelmittain (N=478, ei poissulkeva)

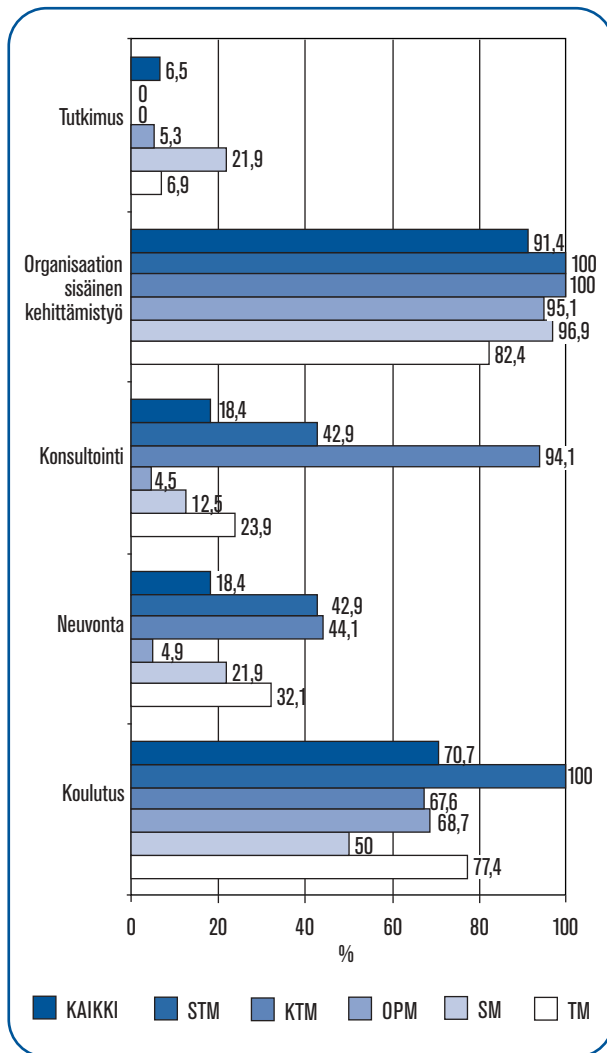
neuvontapalveluita painotettiin toimenpiteenä hankkeissa hieman alle viidenneksessä.

Koulutuksella on keskeinen asema ESR-hanketoiminnassa toimenpiteenä. Koulutusta sisältyi 70,7 % hankkeista. Osaamisen realisoinnin edistämisen näkökulmasta koulutuksen vaikutus on kuitenkin yleensä välillinen, oli kysymyksessä sitten oppilaitoskoulutus tai esim. yrityksen henkilöstölle järjestetty koulutus. Koulutus toimii ehkäpä parhaimmillaan osaamisen käytännön tuotantoprosesseihin siirtämisen edistämiseksi esim. yritykselle räätälöityjen koulutuspakettien osalta. Lisäksi myös tutkimuksella voi olla rooli osaamisen realisoinnissa, varsinkin kehittämistutkimusten osalta. Toisaalta tutkimuksen rooli osaamisen realisoinnissa on koulutuksen tapaan useimmiten välilli-

nen: tutkimus tuottaa taitotietoa, jota hyödynnetään käytännön kehitystyössä sekä aineettomien ja fyysisten tuotteiden tuotantoprosesseissa sovelletusti.

Hankkeiden integroituminen osaamisen realisointiin on hyvin samantyyppinen eri ohjelmissa. Organisaatioiden sisäinen kehittämistyö painottuu keskeisimpänä toimenpiteenä. Koulutuksen rooli hankkeiden toimenpiteenä on myös varsin merkittävä kaikissa ohjelmissa, mutta on tärkeää muistaa, että koulutuksen rooli osaamisen realisoinnin edistämiseksi on hyvin erilainen kuin esimerkiksi konsultoinnin. Tutkimuksen, konsultoinnin ja neuvonnan painottuminen toimenpiteinä hankkeissa on miltei kaikissa ohjelmissa lähellä keskimääräistä tasoa. Merkittävimmät erot ilmenevät Itä-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeiden voimakkaassa panostuksessa tutkimukseen, Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelman hankkeiden selvästi keskimääräistä suuremmasta painotuksesta konsultointiin sekä neuvonnan osalta suurena hajontana Itä-Suomen tavoite 1-ohjelman 6 % minimitasosta Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelman 29,3 % maksimiin.

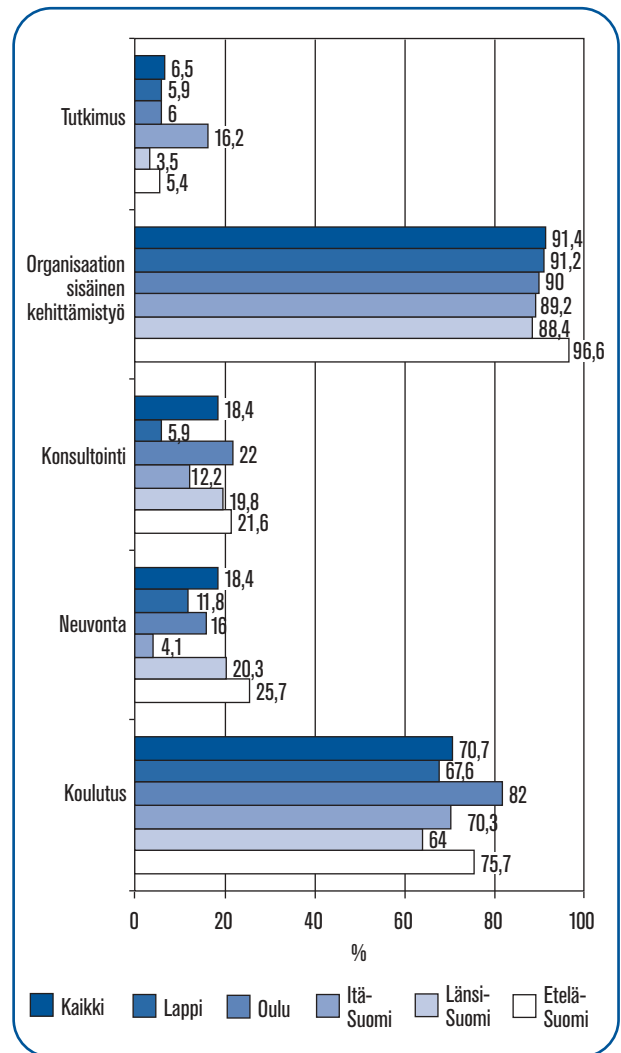
Hallinnonaloitain tarkasteltuna erot eri toimenpiteiden painottumisessa muodostuvat suuremmiksi kuin ohjelmatasolla. Organisaation sisäinen kehittäminen painottuu kuitenkin kaikilla hallinnaloilla vahvasti. Työministeriön hallinnonalan hankkeiden osuus organisaatioiden sisäisen kehittämistyön osalta jää kuitenkin tuntuvasti keski-arvon alapuolelle, mutta toisaalta konsultoinnin rooli on hallinnonalan hankkeissa selvästi keskimääräistä vahvempi. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalalla konsultointi painottuu hyvin vahvasti, mikä liittyy hallinnonalan vahvaan roolin osaamisen realisoinnin edistämiseksi yrityssectorilla. Opetusministeriön hallinnonalan hankkeissa konsultoinnin ja neuvonnan merkitys jää hyvin vähäiseksi, johtuen osaltaan hallinnonalan kehittämistyön painottumisesta oppilaitosten toiminnan sisäiseen kehittämiseen. Neuvonnan rooli korostuu keskimääräistä vahvemmin kauppa- ja teollisuusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan hankkeissa, kuten konsultointikin. Muita merkittäviä eroja hallinnonalojen välillä ovat tutkimuksen painottuminen sisäministeriön hallinnonalan hankkeissa sekä koulutuksen painottuminen sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla.

Kuvio 36 Hankkeissa painotetut toimenpiteet hallinnonaloittain (N=478, ei poissulkeva)

Hieman yllättävänä havaintona voidaan pitää sitä, ettei tutkimuksen rooli painotu kauppa- ja teollisuusministeriön ESR-hankkeissa, mutta toisaalta kuva olisi todennäköisesti hyvin erilainen, jos tarkasteltaisiin hallinnonalan EAKR-hankkeita. Sisäministeriön hallinnonalan hankkeissa koulutuksen rooli on selvästi keskimääräistä pienempi.

Toimenpiteiden painottuminen lääneittäin noudattelee kansallista jakaumaa – organisaatioiden sisäinen kehittäminen ja koulutus painottuvat keskeisimpinä toimenpiteinä. Merkittävimpiä eroja läänitasolla ovat tutkimustoiminnan painottuminen Itä-Suomen läänissä, organisaatioiden sisäisen kehittämisen keskimääräistä vahvempi painottuminen Etelä-Suomen läänin hankkeissa, konsultoinnin selvästi keskimääräistä pie-

Kuvio 37 Hankkeissa painotetut toimenpiteet lääneittäin (N=483, ei poissulkeva)

nempi osuus Lapin läänin hankkeissa, neuvonnan keskimääräistä alhaisempi osuus Itä-Suomen läänissä sekä koulutuksen keskimääräistä vahvempi painottuminen Etelä-Suomen ja Oulun lääneissä.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että otoksen hankkeiden toimenpiteet linkittyvät vahvasti osaamisen realisoinnin edistämiseen. Merkittävimmät osaamisen realisointia tukevat toimenpiteet, organisaatioiden sisäinen kehittäminen ja konsultointi, ovat hankkeista valtaosan keskeistä sisältöä.

Yhteenveto empiirisistä tuloksista

Empiirisen tarkastelun tavoitteena oli tuottaa kuva ESR-hankkeiden integroitumisesta oppivan alueen avainprosesseihin. Ositettuna satunnaisotoksena suoritettu empiirinen tarkastelu muodostaa varsin monipuolisen kuvan aihepiiristä. On kuitenkin tärkeää huomioida, että otostutkimukseen liittyy aina riski otosharhaan, etenkin pieniin havaintomääriin liittyvissä tarkasteluissa. Tämä riski on pyritty kuitenkin ottaa huomioon tuloksia tulkittaessa. Tuloksia tulkittaessa ja tarkasteltaessa on muistettava se, että ne perustuvat hankeasiakirjoista saatuun informaatioon. Tämän voidaan katsoa kuvaavan lähtötilannetta, millä perusteella hankkeet ovat tulleet hyväksytyiksi.

Toinen tärkeä huomioon otettava seikka tuloksia tulkittaessa on se, että edellä esitetty tarkastelu koskee ainoastaan hankemääriä. Rahoitusmäärän mukaan tuominen olisi varmasti tuonut suuren lisäarvon tarkasteluun, mutta valitettavasti tämä ei ollut mahdollista käytettävissä olevan aineiston pohjalta. Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa, joka käsittää pilottimaakuntien (Satakunta, Päijät-Häme ja Keski-Suomi) tarkastelun, rahoitusmäärät ovat mukana analysoinnissa ESR-hankkeiden osalta. Toisaalta voidaan kuitenkin todeta, että hankemääriinkin sidottu tarkastelu palvelee strategista kehittämistä kohtuullisen hyvin. Epäluotettavien rahamääräisten suureiden sitominen tarkasteluun olisi ollut tarkastelun kannalta suurempi ongelma kuin niiden käyttämättä jättäminen.

Kansallinen taso

Kokonaisuudessaan otoksen hankkeet sitoutuvat vahvasti osaamisen vahvistamiseen ja alueellisen kehittämiseen. Osaamisen kehittämisessä painottuu ammatillisen osaamispääoman kehittäminen, mutta myös sosiaalisen inklusion näkökulmaa on korostettu miltei

kolmanneksessa tarkasteluista hankkeista. Syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävien toimenpiteiden kohdalla erittäin positiivisena piirteenä voidaan pitää muutamissa hankkeissa esille tuotua ennalta ehkäisevää työtettä. Hankkeiden orientoituminen alueelliseen kehittämiseen ilmenee reilusti yli puolessa tarkastelluissa hankkeissa tavoitteellisena. Alueelliseen vaikuttavuuteen pyrkiminen on tärkeä osa näiden hankkeiden sisältöä. Lisäksi, miltei kolmannes otoksen hankkeista omaa selkeitä alueellisia vaikutuksia, vaikka niihin liittyviä tavoitteita ei hankehakemuksessa varsinaisesti aseteta.

Osaamispääoman tuottaminen

Osaamispääoman tuottamisella on keskeinen rooli otoksen hankkeissa ESR-viitekehyksen toisen peruspiilarin tavoitteiden mukaisesti. Hanketyypeittäin tarkasteltuna suurimmiksi ryhmiksi noin neljänneksen osuuksilla nousivat yritystoimien ja oppilaitosten toiminnan kehittämiseen tähtäävät hankkeet. Syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäviä hankkeita oli otoksessa noin viidennes.

Kehittämistoiminnan rooli muodostuu hankkeiden suunnitelmissa erittäin keskeiseksi. Suunniteltu kehittämistoimintaa keskittyy lähinnä käytännönläheisen uuden osaamisen tuottamiseen esim. uusien menetelmien, materiaalien tai toimintamallien tuottamisena. Uuden tuotannollisen tai tieteellisen osaamisen tuottamiseen tähtäävä toiminta painottuu tarkastelluissa hankehakemuksissa melko harvoin, ja ainoastaan noin 3 % hankkeista löytyi hakemusten perusteella selkeitä viittauksia tämänkaltaiseen toimintaan. Toisaalta nämä hankkeet vaativat usein mittavan rahoituksen ja rahayksiköillä mitattuna osuus saattaisi olla merkittävästi suurempi.

Pääpainotuksen mukaisesti teknologian hyödyntä-

mistä edistävät tai teknologiaa kehittävät hankkeet kattavat noin viidenneksen tarkastelluista hankkeista. Hankehakemuksissa painottuu kuitenkin edellä mainituista huomattavasti vahvemmin teknologian hyödyntämisen edistäminen. Yli kolmanneksen hankehakemuksista sisältyi IT-osaamisen kehittämistä. Yleisten IT-valmiuksien kehittäminen, sisältötuotannon kehittäminen ja tietoverkkojen hyödyntämisen edistäminen korostuivat tärkeimpinä väylinä IT-osaamisen edistämisessä.

Hankkeiden osaamisen kehittämisen kohtaantoa tarkasteltiin edellä kahden indikaattorin avulla. Osaamisen kehittämisen kohdesektoreista merkittävimmät olivat yksilöt ja oppilaitokset. Myös yritysten osaamisen kehittämiseen tähtäviä tavoitteita esitettiin reilussa kolmanneksessa hankehakemuksista. Vertikaalisista koulutussektoreista selkeästi merkittävimmän kohde- / toteuttajaryhmän muodosti aikuiskoulutus: lähes puolet tarkastelluista hankkeista niveltyy aikuiskoulutukseen. Seuraavaksi merkittävimmät vertikaaliset koulutussektorit ovat ammatillinen koulutus, yliopistot ja ammattikorkeakoulut. ESR-asetuksen mukaisesti nivelyminen esiopetukseen, peruskouluun ja luki-oon jää huomattavasti heikommaksi.

Kansallisesta näkökulmasta on mielenkiintoista myös se, kuinka tarkastellut ESR-hankkeet niveltyvät valtakunnallisiin koulutus- ja kulttuuripoliittisiin linjauksiin. Tätä näkökulmaa kartoitettiin varsin karkean indikaattorin avulla, jolla havainnoitiin hankkeiden nivelymistä niihin koulutus- ja kulttuuripoliittisiin strategioihin, joissa rakennerahastotoiminnan on suunniteltu olevan mukana opetusministeriön hallinnon osalta. Tässä yhteydessä on tärkeää muistaa, että asetetut strategiset tavoitteet koskevat nimenomaan opetusministeriön hallinnon alaa. Edellä mainitun perusteella on hyvin luonnollista, että tarkastellut strategiat painottuvat vahvimmin opetusministeriön hallinnon alan hankkeistuksessa. Asetetut strategiat painottuivat kuitenkin melko hyvin myös muilla hallinnonaloilla. Strategioista vahvimmin ilmenevät hankehakemuksissa elinikäinen oppiminen, koulutuksen ja työelämäyhteistyön kehittäminen sekä tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämisen edistäminen opetuksessa.

Osaamispääoman välittäminen organisaatioiden välillä

Oppivan alueen kannalta alueellisten toimijoiden verkostoituminen sisäisesti ja ulkoisesti on tärkeää. Otoksen hankehakemuksissa verkostoitumista painotettiin reilussa viidenneksessä. Tulosta voidaan pitää varsin hyvänä, kun huomioidaan, ettei pelkkää yhteistyökumppaneiden nimeämistä nähty riittäväksi perusteeksi tässä yhteydessä. Hankehakemuksista tuli ilmettä, että verkostoituminen painottui keskeisenä elementtinä toiminnassa.

Verkostoitumisen lisäksi tämän tutkimuksen puitteissa tarkasteltiin myös hankehakemuksissa ilmeneviä osaamispääoman virtoja eri talouden sektoreiden välillä. Selvästi merkittävimmät osaamispääoman virrat kohdistuivat oppilaitoksista yksilöihin ja yrityksiin. Oppilaitokset muodostavatkin tärkeimmän osaamispääoman välittäjäsektorin hankkeissa myös kokonaisuutena, mikä on varsin luonnollista. Myös julkisen sektorin rooli osaamisen välittäjänä on merkittävä. Kolmannen sektorin rooli osaamisen välittäjänä sen sijaan jää varsin vaatimattomaksi otoksen hankkeissa.

Osaamispääoman realisointi

Osaamispääoman tuotantoprosessiin siirtämisen edistämistä (realisointia) tarkasteltiin edellä hyvin karkealla tasolla hankkeiden toimenpiteiden kautta. Organisaatioiden sisäinen kehittämistyö nousi selkeästi tärkeimmäksi toimenpiteeksi otoksen hankehakemuksissa. Tätä voidaan pitää erittäin hyvänä, sillä juuri organisaatioiden sisäinen kehittämistyö on eräs tärkeimmistä väylistä osaamispääoman realisoinnin edistämisessä. Lisäksi myös konsultointi painottui miltei viidenneksessä hankkeista, ja myös tämä tukee havaintoa otoksen hankkeiden vahvasta nivelymisestä osaamisen realisoinnin edistämiseen. Toisaalta myös koulutuksella, neuvonnalla ja tutkimuksella on tärkeä rooli osaamisen realisoinnin edistämisessä, mutta prosessi näissä tapauksissa on useimmiten välillinen. Esimerkiksi henkilöstökoulutus tuottaa uutta osaamispääomaa, mutta se ei vielä takaa uuden opitun siirtymistä käytäntöön uusina työtapoina tai soveltamisena työtehtävissä.

Seuraavassa tarkastellaan keskeisimpiä eroja hankkeistuksessa ohjelmien, hallinnonalojen ja läänien välillä. Tiivistelmän tarkasteluissa keskitytään tuomaan

esille eri ohjelmien, hallinnonalojen ja läänien *selvästi keskimääräistä vahvemmat painotukset* tarkasteltujen muuttujien osalta muutamaa analyysin kannalta merkittävää poikkeusta lukuunottamatta. Empiirisestä aineistosta muodostettu tiivistelmä fokusoituu siten hahmottelemaan eri ohjelmien, hallinnonalojen ja läänien painotuksia (ei niinkään painottamatta jättämiä) ja roolia alueellisen osaamisen kehittämisessä. Valittu tarkastelutapa tuottaa tarvittavan pohjan raportin viimeisessä luvussa toteutettavalle synteessille ohjelmien ja hallinnonalojen täydentävyydestä. Keskimääräistä heikommät painotukset löytyvät varsinaisesta edellä esitetystä empiirisestä tarkastelusta muuttujittain tarkasteltuina.

Keskeisimmät painotuserot ohjelmien välillä

Eri ohjelmien välillä on selviä painotuseroja tarkasteltujen alueelliseen osaamisen kehittämiseen liittyvien avaintekijöiden suhteen. Selvin ero liittyy siihen, että tarkastelun alla ovat sekä horisontaalinen 3-ohjelma että alueellisten tavoiteohjelmien ESR-osiot. Lisäksi tavoite 2-ohjelmien alueilla vaikuttavat myös 3-ohjelman toimenpiteet, kun taas 1-ohjelmien alueella ei näin ole. Siten on erittäin todennäköistä, että osa ESR-viitekehyksen alla tavoitelluista toimenpiteistä toteutetaan tavoite 2 -ohjelman alueilla tavoite 3 -ohjelman kautta. Osa eroista selittyy myös sillä, että tarkastelun kohteena ovat tässä selvityksessä ainoastaan ESR-rahoituksen hankkeet. Alueohjelmissa on mahdollisesti joidenkin tarkasteltujen tavoitteiden tai toimenpiteiden osalta päädytty toteuttamaan niitä EAKR:n rahoituksen kautta.⁶ Kokonaisuudessaan on kuitenkin todennäköistä, että merkittävä osa painotuseroista liittyy nimenomaan alueellisiin lähtökohtiin, valintoihin ja tavoitteenasetteluihin.

Selkeimmät tavoiteohjelmien väliset erot hankkeistuksen painopisteissä esiintyvät tavoite 3-ohjelman sekä alueellisten tavoite 1-ohjelmien ja tavoite 2-ohjelmien hankkeiden välillä. Tavoite 3-ohjelman hankkeissa alueelliseen kehittämiseen orientoituminen on

heikompaa kuin alueohjelmissa. Suuri osa tavoite 3-ohjelman hankkeista liittyy vahvasti kansallisiin prosesseihin osaamispääoman tuottamiseksi ja työllisyyden edistämiseksi, esimerkiksi koulutuksen ja työelämäyhteistyön edistämisen sekä työssäoppimisen kehittämisen kautta. Toisaalta tavoite 3-ohjelman hankkeet ovat kuitenkin yllättävänkin vahvasti alueorientoituneita, kun otetaan huomioon, että kyseessä on horisontaalinen ohjelma. Lähes puolet ohjelman hankkeista oli aluevaikutuksiin tähtääviä, ja miltei toinen puoli aluevaikutuksia omaavia. Edellisen lisäksi voidaan tavoite 3-ohjelmaan liittyvinä painotuksina todeta sen alla toteutettavien hankkeiden vahva integroituminen yksilöiden osaamisen kehittämiseen ja ammatillisen koulutuksen edistämiseen, tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämisen jäädessä keskiarvoa vähäisempään rooliin hankkeistuksessa.

Tavoite 1-ohjelmissa on tiettyjä yhteneväisiä piirteitä, mutta toisaalta niiden painopisteet alueellisen osaamisen kehittämisen näkökulmasta ovat hyvin erilaisia. Alueellinen orientoituminen korostuu vahvasti molempien 1-ohjelmien osalta ja Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeissa oli mukana selvästi keskiarvoa enemmän alueellisen kehittämisen kärkihankkeiksi luokiteltavia hankkeita. Myös yleisten yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja työelämän valmiuksien kehittämisen painottui keskimääräistä vahvemmin molempien tavoite 1 -ohjelmien hankkeissa, joka lienee vahvasti yhteydessä alueiden sosioekonomiseen tilanteeseen, kuten esim. harvan asutuksen ja työttömyyden aiheuttamiin ongelmiin.

Tavoite 1 -ohjelmien yhteinen piirre on myös hankkeiden selvästi keskimääräistä heikompi niveltymisen työssäoppimisen kehittämiseen. Tämä on merkittävä poikkeama kansallisesta tasosta, kun huomioidaan, että tavoite 2-ohjelmien pienet osuudet selittyvät lähinnä sillä, että kyseinen toiminta on rahoitettu suurelta osin tavoite 3-ohjelman kautta. Tavoite 1 -ohjelmien kohdalla on kuitenkin huomioitava, ettei käytössä ollut tietoa työssäoppimisen hankkeisiin sidotusta rahoituksesta. Rahallisesti mitattuna työssäoppimisesta muodostuva kuva voi olla erilainen: tavoite 1

⁶ Ohjelmien täydentävyyden tarkasteluissa olisi erittäin hedelmällistä jos ESR -hankkeet olisivat kohdistettu alueittain riittävän tarkasti, jotta olisi mahdollista tarkastella esim. tavoite 2-alueilla toteutettuja horisontaalisen tavoite 3-ohjelman hankkeita kokonaiskuvan muodostamiseksi. Valitettavasti tämä ei ole kuitenkaan vielä toistaiseksi mahdollista rekisteriaineistojen pohjalta.

-ohjelmien alla toteutettavat hankkeet saattavat olla volyymitaan suuria.

Edellä esitetyn lisäksi tavoite 1-ohjelmien hankkeiden yhteisenä piirteenä voidaan pitää keskimääräistä vahvempaa kohdentumista opetustoimen ulkopuolisen julkisen sektoriin (julkisten palveluiden tuottajat ja julkishallinto).

Tietyistä yhteneväisyyksistä huolimatta Itä- ja Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelmien hankkeiden välillä ilmenee selviä eroja tarkasteltujen indikaattorien suhteen. Itä-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeissa painottuu keskimääräistä vahvemmin integroituminen tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen. Uutta tieteellistä tai tuotannollista osaamista tuotetaan selvästi keskimääräistä useammassa hankkeessa. Myös teknologian kehittäminen painottui tarkastelluissa hankkeissa keskimääräistä vahvemmin. Toteuttajana ja asiakkaana tavoiteohjelman hankkeissa oli selvästi keskimääräistä useammin koulutussektoreista yliopistosektori. Ohjelman hankkeistusta voidaan luonnehtia keskimääräistä vahvemmin tutkimus- ja teknologia-orientoituneeksi. Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelman hankkeissa painottuvat puolestaan selvästi keskimääräistä vahvemmin hanketoiminnan kohdistuminen yleissivistävään koulutukseen ja olemassa olevan osaamisen jakamiseen sekä teknologian hyödyntämiseen ja tieto-/viestintätekniikan hyödyntämisen edistämiseen opetuksessa. Ohjelman hankkeistusta voidaan siis luonnehtia keskimääräistä vahvemmin osaamisen kehittämisen perusrakenteisiin kohdistuvaksi.

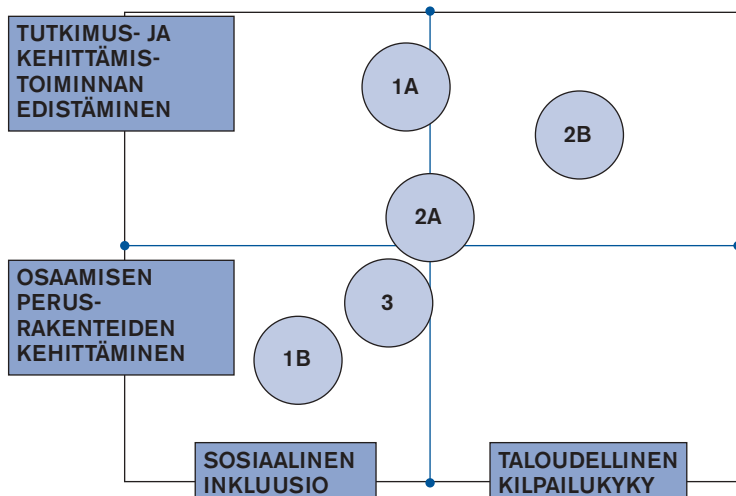
Kuten 1-ohjelmien kohdalla, myös tavoite 2-ohjelmien kesken on havaittavissa tiettyjä yhteneväisyyksiä. Tavoite 2-ohjelmien hankkeistuksessa painottuvat mm. yritystoiminnan kehittäminen, teknologian hyödyntämisen edistäminen ja kolmannen sektorin osaamisen kehittäminen keskimääräistä voimakkaammin. Työssäoppimisen kehittäminen jää molempien ohjelmien hankkeissa keskimääräistä vähemmälle painolle, mutta on muistettava, että tavoite 2-ohjelman alueilla suurin osa tästä toiminnasta toteutetaan horisontaalisen tavoite 3-ohjelman kautta.

Eräiltä osin Länsi- ja Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelmien hankkeiden painotukset alueellisen osaamisen kehittämisen suhteen poikkeavat kuitenkin toisistaan merkittävästi. Länsi-Suomen tavoite 2-ohjelman hankkeistuksen orientoituminen alueellisen osaamisen

kehittämiseen on varsin lähellä otoksen keskiarvoa miltei kaikkien tarkasteltujen aspektien suhteen. Selvimpiä eroja muihin tavoiteohjelmiin ovat keskimääräistä vahvempi painottuminen teknologian kehittämiseen, osaamisympäristön kehittämiseen sekä kolmannen sektorin kehittämiseen. Yliopistosektori korostui keskimääräistä suurempana toteuttaja-/kohderyhmänä ohjelman hankkeissa. Opetusministeriön painotuksista Länsi-Suomen tavoite 2 -ohjelman hankehakemuksissa esiintyivät keskimääräistä useammin tieto- ja viestintätekniikan edistäminen opetuksessa, kansallisten innovaatiojärjestelmien toimintaa tehostavan tutkimuksen tukeminen sekä elektroniikka- ja tietotekniikkatutkimusten lisääminen. Länsi-Suomen tavoite 2-ohjelman hankkeet painottivat myös verkostoitumista keskimääräistä useammin. Kokonaisuudessaan Länsi-Suomen tavoite 2-ohjelman hankkeistusta voidaan luonnehtia tarkasteltujen indikaattoreiden suhteen ESR-hankkeistuksen keskitasoa myötäileväksi.

Painotukset tarkasteltujen indikaattorien suhteen poikkeavat selvimmän Etelä-Suomen tavoite 2 -ohjelman ESR-hankkeistuksessa. Tavoiteohjelman hankkeiden ominaispiirteinä korostuu keskimääräistä vahvempi orientoituminen ammatillisen osaamisen kehittämiseen. Tämä ilmenee myös aikuiskoulutuksen sektorin keskimääräistä voimakkaampana painottumisena suorittaja-/kohderyhmänä osaamisen kehittämisessä.

Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelman hankkeissa painottuvat selvästi keskimääräistä vahvemmin myös yritystoiminnan kehittäminen, kulttuurin edistäminen sekä opetustoimen ulkopuolisen julkisen sektorin kehittäminen. Myös teknologian hyödyntämisen edistäminen ja verkostoituminen korostuivat ohjelman hankehakemuksissa keskimääräistä useammin. Näiden lisäksi tarkastelluista toimenpiteistä (tutkimus, organisaatoiden sisäinen kehittäminen, konsultointi, neuvonta ja koulutus) painottuivat kaikki keskimääräistä vahvemmin ohjelman hankehakemuksissa. Etelä-Suomen tavoite 2-ohjelman hankkeistusta voidaan luonnehtia edellä esitetyn perusteella monipuolisesti alueellisen osaamisen kehittämiseen tähtääväksi niin sisällöllisten painotusten kuin toimenpiteiden osalta. Tavoiteohjelmien hankkeistuksen painottumista alueellisen osaamisen perusdimensioihin on havainnollistettu heuristisessa kuviossa 38.

Kuvio 38 Tavoiteohjelmien hankkeistuksen painottuminen alueellisen osaamisen kehittämisen perusdimensioiden suhteen

Keskeisimmät painotuserot hallinnonalojen välillä

Suurin osa hallinnonalojen välisistä eroista selittyy yksinkertaisesti niiden perustehtävien sisällöistä, jotka ohjaavat hallinnonalojen vastuualueita ESR-interventioiden osalta. Työministeriön hallinnonalan rooli ESR-toiminnan osalta korostuu, koska ministeriö toimii ESR:n maksuviranomaisena sekä hallintoviranomaisena tavoite 3-ohjelmassa ja Equal-yhteisöaloitteessa. Työministeriön hallinnonalan perustehtävät integroituvat vahvasti työttömyyden hoitoon ja ennaltaehkäisyyn sekä muihin työmarkkinoiden toimintaan liittyviin interventioihin. Edellä mainittu heijastuu selvästi myös hallinnonalan ESR-hankeistuksen osalta.

Työministeriön hallinnonalan hankehakemuksissa painottuu keskimääräistä voimakkaammin yleisten sosiaalisten, yhteiskunnallisten ja työelämävalmiuksien edistämiseen liittyvä tavoitteenasettelu. Syrjäytymisen ehkäiseminen eri muodoissaan korostuu vahvasti tarkasteltujen työministeriön hallinnonalan hankkeiden tavoitteissa ja toimenpiteissä. Työvoiman tarjontaan liittyvien toimenpiteiden lisäksi työministeriön hallinnonalan hankkeistuksessa painottuu keskimääräistä voimakkaammin yritystoiminnan edistäminen, joka voidaan liittää toisaalta työttömyyden ennaltaehkäisyn tavoitteisiin ja toisaalta työvoiman kysynnän edistämiseen. Osaamisen kehittämisen väylänä olemassa olevan

osaamisen jakaminen – eli pääasiassa koulutus – painottui työministeriön hallinnonalan hankkeissa keskimääräistä useammin. Edellä mainitun perusteella työministeriön hallinnonalan roolia ESR-hankeistuksessa voidaan kuvata yksinkertaistaen työllisyyden edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtääväksi.

Sisäministeriön rooli on toimia alueellisen kehittämisen veturina. Sisäministeriö on alue- ja paikallishallinnon, aluekehityksen sekä sisäisen turvallisuuden ministeriö. Alueellisen kehittämisen osalta ministeriö vastaa valtakunnallisten tavoitteiden valmistelusta ja koordinoi kehittämissuunnitelmien toimeenpanoa, seuranta ja arviointia. Sisäasiainministeriön aluekehitysosasto hallinnoi Suomessa EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmia, jotka ovat alueellisesti määriteltäviä, Euroopan Aluekehitysrahastoa (EAKR) sekä Interreg- ja Urban -yhteisöaloitteita. Sisäministeriön rooli aluekehittämisen koordinaattorina näkyy myös ESR-hankeistuksessa. Hallinnonalan hankkeiden orientoituminen alueelliseen kehittämiseen on vahvinta, ja yli 15 % tarkastelluista ESR-hankkeista voidaan lukea alueellisen kehittämisen kärkihankkeiden joukkoon. Sisäministeriön hallinnonalan hankkeissa painottuu selvästi keskimääräistä vahvemmin tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistäminen, teknologian kehittäminen, kulttuurin edistäminen sekä osaamisympäristön ja julkisen sektorin kehittäminen. Myös verkostoituminen painottui hallinnonalan hankkeissa keskimääräistä vahvemmin. Koulutussektorin toteuttajina/kohderyhminä painottuvat keskimääräistä voimakkaammin ammattikorkeakoulut ja yliopistot. Sisäministeriön hallinnonalan ESR-hankkeiden orientoitumista alueellisen osaamisen kehittämiseen voidaan luonnehtia koordinoivaksi ja osaamisen infrastruktuuria kehittäväksi.

Opetusministeriö vastaa osana valtioneuvostoa koulutus-, tiede-, kulttuuri, liikunta- ja nuorisopolitiikan kehittämisestä. Ministeriön tavoitteena on edistää sivistystä ja kulttuuria sekä luoda edellytyksiä osaamiselle, luovuudelle ja kansalaisten osallistumiselle ja hyvinvoinnille. Edellä mainitut vastuualueet ja tavoitteet ilmenevät myös hallinnonalan ESR-hankeistuksessa. Hallinnonalan hankkeissa painottuvat keskimääräistä vahvemmin oppilaitosten toiminnan kehittäminen ja osaamisympäristön kehittäminen yleensä. Edellä mainittuun kuuluvaksi voidaan lukea myös opetusminis-

terion hankkeistama tavoite 3-ohjelman, lähinnä työ-
säöppimisen kehittämiseen tähtäävä, toimenpidekoko-
naisuus 1.2, joka osaltaan vahvistaa opetusministeriön
hallinnonalan hankkeistuksen niveltymistä oppilaitos-
ten (erityisesti ammatillinen koulutus) ja laajemmin
osaamisympäristön kehittämiseen. Edelleen, kiinteä-
sti osaamisympäristön kehittämiseen sidoksissa oleva
uuden teknologisen ja tieteellisen osaamisen kehittä-
minen painottuu hallinnonalan hankkeissa keskimää-
räistä vahvemmin.

Osaamisympäristön kehittämisen ohella opetusmi-
nisteriön hallinnonalan hankkeistuksessa painottuu
keskimääräistä voimakkaammin yksilöiden osaamisen
kehittäminen. Odotusten mukaisesti hallinnonalan
hankkeet niveltäivät keskimääräistä vahvemmin tar-
kasteltuihin oman hallinnonalan strategiaan linjauk-
siin EU:n rakennerahastotyölle. Kokonaisuudessaan
opetusministeriön hallinnonalan ESR-hankkeistusta
voidaan luonnehtia oppimisympäristöä kehittäväksi
koulutus- ja tutkimusjärjestelmän kehittämisen kaut-
ta. Tähän sisältyväksi voidaan katsoa opetuksen peda-
goginen ja sisällöllinen kehittäminen, koulutusjärjes-
telmän rakenteellinen kehittäminen sekä sivistystyön
aseman vahvistaminen.

Kauppa- ja teollisuusministeriön tehtävänä on ke-
hittää elinkeinoelämän ja yritysten yleisiä toiminta-
edellytyksiä tavaroiden, palvelujen ja raaka-aineiden
tuotannossa. Ministeriö tukee tutkimusta ja tuoteke-
hitystä sekä uuden teknologian tuotannollista hyödyn-
tämistä. Ministeriö asettaa keskeiseksi tavoitteekseen
elinkeinoelämän todellisen kilpailukyvyyn kehittämisen
ja työllisyyden edistämisen kestäväällä tavalla. Tämä ta-
voitteenasettelu ohjaa osaltaan kauppa- ja teollisuus-
ministeriön hallinnonalan ESR-hankkeistusta. Hallin-
nonalan hankkeissa korostuu vahvasti yrityssektorin ja
ammatillisen osaamisen kehittäminen. Edellä esitetyn
seurauksena hankkeiden painottuminen aikuiskoulu-
tukseen ja elinikäisen oppimisen edistämiseen on hy-
vin luonnollista.

Tarkastellut kauppa- ja teollisuusministeriön hank-
keet niveltäivät myös selvästi keskimääräistä voimak-
kaammin teknologian hyödyntämisen edistämiseen ja
teknologian kehittämiseen. Myös verkostoituminen ja
aluevaikutuksiin tähtääminen painottuivat hallinnon-

alan hankkeissa keskimääräistä useammin. Toimenpi-
teiden osalta neuvonta, konsultointi ja organisaatioi-
den sisäinen kehittäminen painottuivat hallinnonalan
hankehakemuksissa keskimääräistä vahvemmin. Ko-
konaisuutena kauppa- ja teollisuusministeriön hank-
keistusta voidaan luonnehtia yritystoiminnan (uudet
ja toiminnassa olevat yritykset) kehittämiseen ja osaa-
mispääoman realisoinnin edistämiseen tähtääväksi.

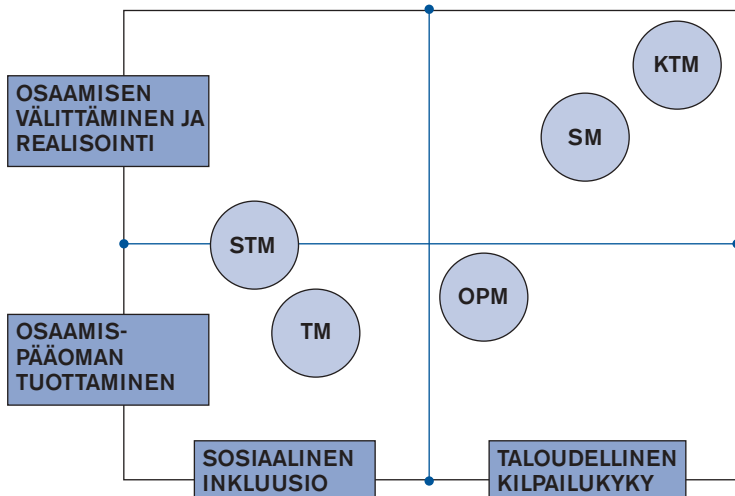
Sosiaali- ja terveysministeriön tehtävänä on turvata
väestön terveellinen elinympäristö, hyvä terveys ja toi-
mintakyky sekä riittävä toimeentulo ja sosiaalinen tur-
vallisuus eri elämäntilanteissa. Sosiaali- ja terveysmi-
nisteriö johtaa ja ohjaa sosiaaliturvan, sosiaali- ja ter-
veydenhuollon palvelujen ja työsuojelun kehittämistä
sekä niiden toteuttamisesta vastaavan hallinnonalan
toimintaa. Nämä perustehtävät ohjaavat myös hallin-
nonalan ESR-hankkeistusta.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan hank-
hakemuksissa painottuvat selvästi keskimääräistä vah-
vemmin yleisten sosiaalisten, yhteiskunnallisten ja
ammatillisten valmiuksien kehittäminen sekä syrjäyty-
misen ehkäiseminen. Tavoitteeksi on asetettu kaikkien
tarkasteltujen hankkeiden osalta vähintään käytän-
nönläheisen uuden osaamisen tuottaminen ihmiskes-
keisesti. Teknologian edistämistä ei tarkastelluissa
hankkeissa esiintynyt lainkaan⁷, mutta esim. yleisten
IT-valmiuksien edistäminen oli hallinnonalan hank-
keissa varsin yleistä.

Osaamisen kehittämisen kohderyhminä painottui-
vat hallinnonalan hankkeissa keskimääräistä enemmän
oppimisympäristön kehittäminen, opetustoimen ulko-
puolinen julkinen sektori (erityisesti terveydenhuolto)
sekä kolmas sektori. Koulutussektoreista aikuiskoulu-
tuksen lohko oli hallinnonalan hankkeissa selvästi kes-
kimääräistä merkittävämpi. Toimenpiteistä koulutus,
neuvonta, konsultointi ja organisaatioiden sisäinen ke-
hittäminen painottuivat keskimääräistä enemmän.
Kokonaisuutena sosiaali- ja terveysministeriön ESR-
hankkeistusta voidaan luonnehtia sosiaalisen tasa-ar-
von edistämiseen sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden
kehittämiseen tähtääväksi.

Hallinnonalojen hankkeistuksen painottumista op-
pivan alueen nelikentässä havainnollistetaan heuristi-
sessa kuviossa 39.

⁷ Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tuloksia tulkittaessa on tärkeää otoksen pienen otoskoon mahdollisesti aiheuttama harha.

Kuvio 39 Hallinnonalojen hankkeistuksen painottuminen oppivan alueen nelikentässä

Keskeisimmät painotuserot läänien välillä

Osa läänien välisistä eroavaisuuksista ESR-hankkeistuksen suhteen ovat yhteneväisiä ohjelmaston painotusten kanssa. Toisaalta ohjelma-alueet ja läänit eivät ole likimainkaan yhteneväisiä, ja lisäksi tavoite 2-ohjelman alueilla toteutuu myös tavoite 3-ohjelman alla tapahtuva hankkeistus. Joitakin painotuseroja ESR-hankkeistuksessa läänien ja tavoiteohjelma-alueidenkin välillä on odotettavissa.

Etelä-Suomen läänin ESR-hankkeissa aluevaikutuksiin tähtääminen jäi keskimääräistä alhaisemmaksi, vaikka niillä voidaankin katsoa olevan merkittävästi alueellisia vaikutuksia. Läänin hankkeissa korostui selvästi keskimääräistä vahvemmin yritysten osaamisen kehittäminen. Koulutussektorin osalta Etelä-Suomen läänin hankehakemuksissa painottuu keski-arvoa voimakkaammin ammatillinen koulutus. Opetusministeriön rakennerahastotoiminnan strategisista painopisteistä läänin alueella nousi selvästi keskimääräistä vahvemmin esiin koulutuksen ja työelämäyhteistyön kehittäminen mm. työssäoppimisen ja yritystoiminnan kehittämiseen tähtävien hankkeiden kautta. Myös verkostoituminen oli alueen hankkeissa keskimääräistä vahvempaa. Toimenpiteinä Etelä-Suomen läänissä painoittuivat keskimääräistä voimakkaammin koulutus, neuvonta, konsultointi ja organisaatioiden sisäinen kehittäminen.

Alueellisen osaamisen kehittämiseen liittyvien indikaattorien osalta Länsi-Suomen läänin hankkeistus mukaili otoksen keski-arvoa. Merkittävimmät eroavaisuudet keskimääräiseen olivat hankkeiden suurempi painottuminen koulutuksen ja työelämäyhteistyön kehittämiseen, sekä ammatillisen koulutuksen ja aikuis-koulutuksen vahvempi painottuminen kohde-/suorittajatahoina.

Itä-Suomen läänin ESR-hankkeistus poikkesi useitten tarkasteltujen indikaattorien osalta selvästi keskimääräisestä. Alueen hankkeissa painottuivat vahvasti tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistäminen ja teknologiaorientoituneisuus. Sekä teknologian hyödyntämisen edistäminen että teknologian kehittäminen painottuivat tarkastelluissa hankkeissa keskimääräistä useammin. Myös uuden tuotannollisen tai tieteellisen osaamisen tuottaminen esiintyivät hankkeiden tavoitteiden asettelussa keskimääräistä useammin. Vastapainona vahvalle teknologiaorientoitumiselle alueen hankkeissa painottui keskimääräistä vahvemmin myös kulttuurin edistäminen. Hanketyyppien osalta työssäoppimisen kehittäminen jäi alueella selvästi keskimääräistä alhaisemmalle tasolle. Itä-Suomen läänin hankkeissa suunniteltujen osaamisen kehittämisen toimenpiteiden kohdesektoreina painottuivat keskimääräistä vahvemmin oppimisympäristön kehittäminen ja opetustoimen ulkopuolisen julkisen sektorin kehittäminen. Koulutussektoreista painottui selvästi keskimääräistä voimakkaammin yliopistosektori. Opetusministeriön strategisista painopisteistä esiintyivät alueen hankkeissa keskimääräistä useammin tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämisen edistäminen opetuksessa, elektroniikka- ja tietotekniikkatutkimusten lisääminen, kansallisten innovaatiojärjestelmien toimintaa tehostavan tutkimuksen tukeminen sekä kulttuurin edistämisen molempien tarkasteltujen muuttujien osalta.

Oulun läänin ESR-hankkeistuksessa esiintyi selvästi keskimääräistä useammin alueellisen kehittämisen kärkihankkeiksi luokiteltavia hankkeita. Kuten Itä-Suomen läänin alueella, myös Oulun läänin alueella painottuivat keskimääräistä vahvemmin teknologian kehittämiseen tähtäivät hankkeet ja kansallisten innovaatiojärjestelmien toimintaa tehostavan tutkimuksen tukeminen. Näiden lisäksi eräs merkittävä Oulun läänin ESR-hankkeistusta kuvaava piirre oli alueen hankkeiden keskimääräistä voimakkaampi niveltymisen

esiopetuksen, peruskoulujen ja lukioiden toimintaan mm. virtuaaliopetuksen kehittämisen kautta.

Kuten Itä-Suomen läänin hankkeistus, myös Lapin läänin hankkeistuksen painotukset poikkeavat keskimääräisestä usean tarkastellun dimensioon suhteen. Lapin läänin ESR-hankkeistuksessa korostui selvästi keskimääräistä vahvemmin hankkeiden niveltymisen yleisten sosiaalisten, yhteiskunnallisten ja työelämävalmiuksien kehittämiseen. Myös aluevaikutuksiin tähtääminen korostui läänin hankkeissa keskiarvoa vahvemmin. Hanketyyppien osalta painottuivat selvästi keskimääräistä vahvemmin oppilaitosten toiminnan kehittäminen, työpajatoiminta ja muu syrjäytymisen ehkäiseminen sekä opetustoimen ulkopuolisen julkisen sektorin kehittäminen. Osaamispääoman kasvatta-

minen tapahtuu Lapin läänin hankkeissa keskimääräistä useammin olemassa olevan osaamisen jakamisen kautta, ja esimerkiksi uuden teknologian kehittämistä ei tarkastelluissa hankehakemuksissa ilmennyt lainkaan. Osaamisen kehittämisen kohdesektoreina painottuvat keskimääräistä voimakkaammin oppimisympäristön kehittäminen sekä opetustoimen ulkopuolisen julkisen sektorin kehittäminen. Läänin hankkeet niveltyvät keskimääräistä vahvemmin lukioihin, ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin. Opetusministeriön rakennerahastostrategioiden painopisteistä esiintyivät läänin hankehakemuksissa keskimääräistä useammin elinikäisen oppimisen edistäminen, tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämisen edistäminen opetuksessa sekä kulttuurin tukeminen.

Johtopäätelmiä ja toimenpidesuosituksia

Tämän luku esittelee tutkijoiden johtopäätelmiä hankehakemusten läpikäyntiin ja toteutettuun hankkeiden luokitteluun perustuen. Osa johtopäätelmistä perustuu vahvasti tutkijoiden näkemykseen siitä, että rakennerahastotoiminnalle suotava rooli alueellisessa osaamisen kehittämisessä liittyy nimenomaan avainprosessien käynnistämiseen ja kehittämiseen, eikä olemassa olevien toimintojen ylläpitoon (vrt. lisäarvo ja instrumenttivaikutus). Luku etenee seuraavasti. Aluksi käsitellään toteutettuun tarkasteluun liittyviä keskeisiä rajoitteita. Seuraavaksi esitetään hankkeistuksen SWOT-tarkastelu perustuen sovellettuihin luokitukseen ja rekisteritietokantojen läpikäyntiin. Luvun lopuksi tutkijat esittävät näkemyksiä keskeisistä hankkeistukseen liittyvistä kehittämismahdollisuuksista.

Toteutetun tarkastelun rajoitteet

Toteutettu tarkastelu tuo esille varsin monipuolisesti sen, millaista alueellisen osaamisen kehittämiseen liittyvää toimintaa Euroopan sosiaalirahaston varoilla on käynnistetty vuosina 2000 ja 2001. Jokaiseen arviointi-/selvitysasotelmaan liittyy kuitenkin tiettyjä rajoitteita ja varauksia, jotka on välttämätöntä huomioida tuloksia tulkittaessa. Näin on myös tämän selvityksen kohdalla. Seuraavassa esitetään keskeisimpiä tekijöitä, jotka vaikuttavat olennaisesti tuotettuun aineistoon ja sen analysointiin sekä saavutettujen tulosten tulkintaan.

Olennaisin toteutettuun tarkasteluun liittyvä rajoite on rahoitustietojen puuttuminen hankkeistuksen analyysistä. Rahoitustiedot olisivat tuoneet merkittävän lisäarvon toteutettuun selvitykseen, mutta valitettavasti selvityksen laatimisvaiheessa hanketietokantojen rahoitustietojen kattavuus ja oikeellisuus eivät olleet sillä tasolla, että olisi ollut millään tavalla perusteltua esittää niitä. Rahoitustietojen puuttuminen vaikeuttaa

kuitenkin merkittävästi resurssiperustaista arviointia. Ongelma korostuu erityisesti niissä yhteyksissä, joissa hanketyyppien tai toimenpiteiden hankkeistusstrategia rahoituksen määrän suhteen poikkeaa merkittävästi keskimääräisestä. Jos tietyn tyyppisten hankkeiden rahoitus poikkeaa systemaattisesti esimerkiksi ylöspäin keskimääräisestä, hankemääriin perustuva tarkastelu aliarvioi tämän hanketyypin merkitystä kyseisessä tarkastelussa. Edellä esitetty voi tulla kysymykseen esim. teknologian kehittämiseen tai tutkimuslaitosten käynnistämiseen liittyvien hankkeiden osalta.

Rahoitustietojen puuttumisesta johtuva harha voi nousta esiin myös alueiden tai hallinnonalojen erilaisen hankkeistusstrategioiden seurauksena. Esimerkiksi jokin hallinnonala tai ohjelma-alue voi tietoisesti valita joidenkin hanketyyppien osalta keskitetyn kehittämisen, jonka seurauksena hankkeet ovat rahoitukseltaan selvästi keskimääräistä suurempia.

Toinen huomioitava seikka on se, että toteutettu hankkeistuksen tarkastelu perustuu otokseen. Otoksen käyttäminen tuo mukanaan tiettyjä ongelmia liittyen lähinnä pienien osajoukkojen sisältämään mahdolliseen otosharhaan. Tässä tutkimuksessa kriittisemmät mahdollisen otosharhan kohteet ovat sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan erillistarkastelut sekä sovellettujen luokittelujen osalta pienen havaintomäärän sisältämät luokat, erityisesti kun hankkeet jaotellaan edelleen esim. tavoiteohjelmien, hallinnonalojen tai läänien mukaisesti.

Kolmantena seikkana on huomioitava se, että arvioinnin kohderyhmä – ESR-rahoitteiset rakennerahastohankkeet – muodostavat hyvin heterogeenisen tarkastelujoukon. Tämä on väistämätön tosiasia myös alueelliseen kehittämiseen liittyvien tarkastelujen osalta. Osa hankkeista painottuu vahvasti varsinaiseen osaamis pääoman kehittämiseen, osa työllisyyden edis-

tämiseen ja osa taasen yritystoiminnan edistämiseen. Näiden lisäksi osa hankkeista pyrkii alueellisen osaamisen kehittämisen näkökulmasta välittömiin ja osa välillisiin vaikutuksiin. Hankkeiden erilaisuutta luonnehtivien piirteiden kuvailua voisi jatkaa hyvin paljon pidemmälle. Lopputulos on kuitenkin se, että heterogeeninen kohderyhmä vaikeuttaa kaikille hanketyypeille sopivien yhteismitallisten indikaattoreiden valintaa ja estää syvällisempien tarkastelujen toteuttamisen. Tarkastelut jäävät siten osittain melko yleisen tason ilmiöitä todisteleviksi.

Neljäs aineistoon ja tulosten analysointiin ja tulkitaan vaikuttava seikka on se, että toteutettu tarkastelu perustuu hankehakemuksiin. Tämä osaltaan asettaa tiettyjä rajoitteita arviointiprosessille. Hankerekisterien tiedot kuvaavat tavoitteita, ja niiden toteuttamiseksi suunniteltuja toimenpiteitä. Kyse on siis tavoittelusta toiminnasta eikä suoritteista. Niinpä tässä yhteydessä onkin relevanttia puhua hankkeistukseen liittyvästä arvioinnista eli toisin sanoen siitä, mitkä ovat olleet keskeiset edellytykset rahoituksen saamiselle. Voidaan hyvällä syyllä olettaa, että hankehakemusten tulisi sisältää keskeisimmät tiedot hankkeen painotuksista eri tavoitteiden ja toimenpiteiden suhteen sekä muut hankkeen hyväksymiseen johtaneet olennaisimmat sisältötekijät. Edellä mainittu koettiin kuitenkin ongelmalliseksi erityisesti hankehakemusten painopisteiden täsmentymättömyyden vuoksi. Suuressa osassa hakemuksia oli esitetty toteutettavaksi paljon erilaisia toimenpiteitä, mutta niiden painopisteet resursoinnin suhteen oli käsittely heikosti.

Viidenneksi on huomioitava, että tämä arviointiperustuu pitkälti laadullisiin luokituksiin erilaisten alueellisten osaamisen kehittämiseen liittyvien teemojen/tekijöiden suhteen. Subjektiiivisuus on siis vahvasti läsnä aineiston muodostuksesta lähtien. Tämä tarkoittaa sitä, että käytetyt luokittelut ovat rakennettu tutkijoiden tulkintojen pohjalta siitä, mitkä ovat alueellisen kehittämisen kannalta olennaisia tarkastelukohteita ja indikaattoreita. Tarkasteltujen ilmiöiden monimutkaisuuden ja hankkeiden heterogeenisuuden vuoksi sovellettuja luokitteluja ei voida yksiselitteisesti strukturoida, vaan kriteereiden täyttyminen jää enemmän tai vähemmän tutkijan hankehakemuksista muodostetun käsityksen varaan.

Edellä esitetyistä rajoitteista huolimatta hankemää-

riin ja varsin kattavaan otokseen (31,6 %) perustuvat havainnot tuottavat kuitenkin melko hyvän yleiskuvan ESR-hankkeiden integroitumisesta alueellisen osaamisen kehittämiseen. Edellä esitetty onkin arviointitutkimuksen myöhempiä vaiheita palvelevan väliraportin varsinainen tavoite.

Hankkeistuksen SWOT

Tässä aluvuossa esitetään synteesisinä edellä toteutetusta empiirisestä analyysistä ja yleisistä hankkeistukseen liittyvistä havainnoista ESR-hankkeistuksen SWOT-analyysi. Analyysin tavoitteena on tuottaa informaatiota keskeisimmistä hankkeistukseen liittyvistä vahvuus-, heikkous-, mahdollisuus- ja uhkatekijöistä. SWOT-analyysin vahvuutena on tulevaisuus- ja kehittämisorientoituneisuus. Ulkoisen toimintaympäristön huomioiminen simultaanisesti toiminnan sisäisten ominaisuuksien tavoitteellisen kartoituksen kanssa antaa hyvät lähtökohdat tulevaisuuden kehitystarpeiden tunnistamiselle. Kehitystarpeiden tunnistamisen kautta kyetään edelleen prosessoimaan kehittämisen kannalta relevantit toimenpidesuosituksset.

Hankkeistuksen vahvuudet (Strengths)

Niveltyminen osaamisen kehittämiseen. Tarkastellut ESR-hankkeet niveltyvät kiinteästi ESR-viitekehityksen peruspilareiden, osaamispääoman kehittämisen ja työllisyyden edistämisen tavoitteisiin. Osaamispääoman kehittäminen, osaamisen välittäminen organisaatioiden sisällä ja välillä sekä osaamisen käytäntöön siirtämisen edistäminen ovat ESR-hankkeiden tavoitteiden asettelussa keskeisessä roolissa. Hankkeistuksessa on yleisesti ottaen huomioitu erinomaisesti osaamisen kehittämisen näkökulma. Tarkastellut hankehakemukset niveltyvät myös monipuolisesti osaamisen kehittämiseen. Niiden perusteella hankkeissa sekä kehitetään huippuosaamista että toimitaan syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Niveltyminen alueelliseen kehittämiseen. Otoksen ESR-hankkeet niveltyvät vahvasti alueelliseen kehittämiseen. Suuri osa hankkeista pyrkii tavoitteellisesti vaikuttamaan kohdealueidensa sosioekonomisiin ongelmiin sekä kehittämään alueiden kilpailukykyä ja

hyvinvointia. Alueellisen kysyntälähtöisyyden painotuksen myötä ESR-hankkeilla on merkittävä rooli rakennerahastovaroilla suoritettavassa aluekehittämissä.

Kehittämisorientoituneisuus. Tarkastellut ESR-hankkeet ovat keskimäärin varsin kehittämisorientoituneita. Hankkeiden keskeistä sisältöä ovat erityisesti käytännönläheiset uuden osaamisen tuottamiseen tähtäävät toimenpiteet. Hankkeet tavoittelevat menetelmien, mallien ja toimintatapojen kehittämisen kautta organisaatioiden kannalta kestäviä vaikutuksia. Hankkeissa tavoiteltu organisaatioiden sisäinen kehitystyö on merkittävä väylä osaamispääoman realisoimisen edistämiseksi. Organisaatioiden kehittämistyötä suoritetaan tarkastelluissa hankkeissa mittavasti myös konsultoinnin kautta. Organisaatiolähtöisen konsultoinnin keskeisimpänä kohderyhmänä ovat yritykset. Vahva kehittämisorientoituneisuus tukee osaltaan hankkeiden integroitumista avainprosessien käynnistämiseen ja tukemiseen.

Monipuolisuus. Otoksen ESR-hankkeiden toimenpidekirjo on hyvin monipuolinen. Samassa hankkeessa on usein esitetty toteutettavaksi useita toimenpiteitä. Interventioiden tehokkuuden voidaan odottaa kasvavan, jos saman päätavoitteen alla suoritetaan useampia toisiaan tukevia toimenpiteitä. Osa hanketyypeistä, kuten esimerkiksi työpajahankkeet ja työssäoppimisen kehittämiseen tähtääviä hankkeet, voidaan nähdä selkeinä toimenpideyhdistelminä. Integroitu toimenpideyhdistelmä voi parhaimmillaan käsitellä useita sekä sisällöllisesti täydentäviä (esim. markkinointikoulutus, kielikoulutus, kansainvälisen kaupan koulutus) että prosessin kulkuun liittyviä (esim. esiselvitys, kehittämissuunnitelma, konsultointi) toimenpiteitä.

Integroituminen eri koulutussektoreihin. Tarkasteltujen ESR-hankkeiden vahvuutena voidaan pitää myös niiden laajaa integroitumista eri koulutussektoreihin ja oppimisympäristön kehittämiseen. ESR-hankkeissa tavoitellussa osaamispääoman ja työllisyyden kehittämisessä ovat vahvasti mukana aikuiskoulutuksen yksiköt, yliopistot, ammattikorkeakoulut ja ammatilliset oppilaitokset. Esiopetuksen yksiköiden, peruskoulujen ja lukioiden rooli on otoksen hankkeissa selvästi pienempi, mutta tämä on ymmärrettävää, kun kysymyksessä ovat erityisesti eurooppalaisen työllisyysstrategian ja kansallisen työllisyyspolitiikan ta-

voitteenasettelua palvelevat ESR-toimenpiteet.

Integroituminen työelämään. Otoksen hankkeet integroituvat vahvasti ESR:n tavoitteenasettelun mukaisesti työelämään. Organisoituminen ja verkostoituminen yrityssektoriin ja laajemmin työelämään on hankkeiden keskeistä sisältöä valtaosassa hankehakemuksissa. Hankkeissa toteutettavaksi suunniteltu koulutuksen ja työelämäyhteistyön kehittäminen sekä välitön yrityssektorin kehittäminen mahdollistavat osaltaan ESR-asetuksen mukaisen inhimillisten voimavarojen kehittämisen työmarkkinoiden muuttuvat tarpeet huomioiden.

Hankkeistuksen heikkoudet (Weaknesses)

Tavoitteiden täsmentymättömyys. Hankehakemuksissa esitettyjen tavoitteiden ja toimenpiteiden runsaus on toisaalta vahvuus ja toisaalta heikkous. Tarkastelluissa hankesuunnitelmissa esitetään usein samalle hankkeelle lukuisia eri tavoitteita. Liian hajautunut tavoitteenasettelu johtaa kuitenkin helposti hankkeiden pääasiallisten missioiden hämärtymiseen ja koordinaation vaikeutumiseen. Hankkeiden tavoitteen asettelu on parhaimmillaan, jos hankkeessa on korkeintaan muutama selkeä päätavoite, johon pyritään selkeästi näihin niveltävillä toimenpiteillä.

Resurssien kohdentumisen läpinäkyvättömyys. Hankkeiden resurssien kohdentuminen ja painopisteiden määrittely oli tuotu heikosti esille hankehakemuksissa. Painopisteiden ja resurssien selkeä, vaikka vain karkeakin määrittely, olisi kuitenkin erityisen tärkeää jo pelkästään seurannan ja hankkeiden itsearvioinnin kannalta. Resurssien kohdentumisen läpinäkyvyys esim. kehittämisen ja koulutuksen välillä luo oikeastaan selkeän pohjan sille, mitä seuranta- tai arviointi-indikaattoreilla tulisi mitata.

Hankeprosessin pirstaleisuus. Tarkasteltujen hakemusten ongelma oli useassa tapauksessa toimenpiteiden irrallisuus hankekokonaisuudesta. Tavoitteiden, strategioiden, resurssien, toimenpiteiden ja odotettavien tulosten ketju oli usein vaikeasti hahmotettavissa. Edellä mainitun ketjun tunnistaminen on kuitenkin erityisen tärkeää esim. resurssien ja tavoitteiden realisuutta arvioitaessa ja hankkeen sisäistä koherenssia punnittaessa.

Tavoitteiden mitattavuuden ongelma. Hankehakemuksissa esitetyt keskeiset tavoitteet ja tavoitellut tuotokset ovat usein vaikeasti mitattavia. Osaltaan tämä johtuu hankkeiden voimakkaasta kehittämisorientoituneisuudesta, joka on sinänsä hyvä asia. On kuitenkin luonnollista, että organisaatioiden sisäisen kehittämisen tuotosten, tulosten ja vaikutusten sekä näiden johdannaisena tavoiteltujen tehokkuuden, vaikuttavuuden ja jatkuvuuden seuranta tai arviointi on useimmiten monimutkaisempaa kuin esim. selkeiden koulutus- tai työllistämishankkeiden yhteydessä. Kehittämistyön seurannassa ja arvioinnissa joudutaankin usein pitäytymään laadullisissa tarkasteluissa määrällisten sijaan. Relevantin tavoite-suorite -asetelman saavuttamiseksi olisi kuitenkin tärkeää, että myös laadulliset tavoitteet olisivat mitattavissa. Kokonaisuudessaan kehittämiseen liittyvien tavoitteiden mitattavuus oli kuitenkin hankehakemuksessa huomioitu heikosti.

Kolmannen sektorin hankkeiden vähäisyys. Tarkasteltujen hankkeiden joukossa oli yllättävän vähän kolmannen sektorin toteuttamia tai kolmannen sektorin toimintaan liittyviä hankkeita. Kolmannen sektorin potentiaali osaamisen kehittämisessä ja työllisyyden edistämässä voidaan olettaa olevan indikoitua suurempi. Kolmannen sektorin hankkeiden vähäisyys liittyy todennäköisesti hankkeistusprosessiin. Nykyprosessissa potentiaalinen hankkeen vetäjä on melko suuri ja hallitsee rakennerahasto- ja hanketyön välineet hyvin. Tähän tarpeeseen on osaltaan pyritty vastaamaan jo nyt mm. välittäjäorganisaatioiden⁸ kautta.

Jatkuvuus. Hankkeiden käynnistämien prosessien jatkuvuus oli käsitelty hankehakemuksissa heikosti. Jatkuvuuteen oli kiinnitetty melko vähän huomiota, ja esimerkiksi toteuttavan organisaation sitoutumista jatkokehittelyyn tai -toteutukseen ei otoksen hankkeissa käsitelty juuri lainkaan.

Rekisteritietokantoihin liittyvät ongelmat. Seuran ja hankkeistuksen tueksi rakennettujen monitoring-tietokantojen toimivuus sekä luotettavuus ohjelmankauden ensimmäisinä vuosina (vuodet 2000 ja 2001) on kokonaisuudessaan heikkoa. Tietokantojen sisältöön ja luotettavuuteen liittyy selviä ongelmia. Nykytasossaan (kesäkuu 2002) tietokannat palvelevat

heikosti sekä seurantaan että hankkeistusta.

Myös tietokantojen käyttöön ja esim. erilaisiin luokituksiin liittyvä ohjeistus ei ole edes välttävällä tasolla yleisesti ottaen. Hallinnonalojen välillä on kuitenkin selviä eroja esim. luotettavuuden suhteen.

Hankkeistuksen mahdollisuudet (Opportunities)

Aluekehittämisen mahdollisuudet. Aluelähtöisyys on keskeisessä asemassa tarkastelluissa ESR-hankkeissa. Alueellisiin tarpeisiin vastaaminen korostuu erityisesti alueohjelmien osalta, mutta myös horisontaalisen tavoite 3-ohjelman hankkeissa alueellisella kehittämisellä on vahva merkitys. Aluelähtöisyys mahdollistaa ESR-hanketoiminnan niveltävyyden ja täydentävyyden muuhun alueella tapahtuvaan kehittämistoimintaan. Edellä mainittu edellyttää kuitenkin selvää näkemystä paikallisen kehittämisen painopisteistä ja onnistunutta koordinoitua eri interventioiden yhteensovittamisessa.

Osaamisen kehittämisen ketjuttamisen mahdollisuudet. ESR-hankkeiden toimenpidekirjo on monipuolinen, ja tämä antaa hyvän potentiaalisen hankkeiden/toimenpiteiden ketjuttamiseen alueellisen osaamisen kehittämisen näkökulmasta. Osaamispääoman tuottaminen, osaamispääoman välittäminen organisaatioiden sisällä ja välillä sekä osaamisen siirtäminen käytäntöön muodostavat ketjun, joka tukee ESR-tavoitteenasettelun mukaisen kaksipilarisen (osaamispääoman kasvattaminen, työllisyyden edistäminen) prosessin toteutumista. Ketjumainen rakenne varmistaa osaltaan interventioiden kumuloitumisen taloudelliseksi vaikutukseksi (alueellinen kilpailukyky) kohdealueella ja tehokkaan työllisyysstrategian tukemisen (työttömyyden ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy ja hoito).

Ydin-periferia -vuorovaikutuksen vahvistaminen. ESR-hankkeissa painotetut aluelähtöisyyden, verkostoitumisen ja sosiaalisen inklusion tavoitteet muodostavat vahvan kolmikannan ydin-periferia -vuorovaikutuksen edistämiseen. Käytännössä vuorovaikutuksen edistäminen ydinalueitten ja perifeeristen

⁸ Välittäjäorganisaatioiden toimiminen erityisesti kolmannen sektorin hankkeistuksessa voi osaltaan aiheuttaa sektorin roolin aliarviointumisen hankemääriin liittyvien tarkastelujen osalta.

alueitten välillä voi toteutua esim. yhteisten kehittämis-/kumppanuushankkeitten, hyvien käytänteiden siirtämisen tai konsultatiivisten prosessien kautta. Parhaimmillaan ESR-toiminta voi edesauttaa sekä alueellisten työmarkkinoiden tasapainottamista että alueellisen tasa-arvon toteutumista.

Osaamispääoman tuottajien vertikaalinen ja horisontaalinen yhteistyö. Tarkastelluissa hankkeissa orastavat vahvat kehittämissyhteistyön mahdollisuudet sekä vertikaalisten että horisontaalisten koulutussektoreiden välillä. Tarkastelluissa hankkeissa oli mukana useita hankkeita joiden toteuttama osaamisen kehittäminen perustuu pitkälti saman vertikaalisen sektorin oppilaitosten yhteistyöhön. Mukana oli myös pienempi joukko hankkeita, joissa yhteistyö oli ulotettu vertikaalisten koulutussektoreiden yli (esim. peruskoulut ja lukiot tai ammattikorkeakoulut ja yliopistot). Yhteistyö edesauttaa kumulatiivisen kehittämisprosessin syntymistä opetussisältöjen ja -menetelmien kehittämisessä. Se edistää myös tehokkaasti hyvien käytänteiden leviämistä ja ehkäisee osaltaan päällekkäisyyksien syntymistä.

Koulutuksen ja työelämäyhteistyön edistäminen. Tarkastellussa ESR-hankeistuksessa on painotettu voimakkaasti koulutuksen ja työelämäyhteistyön edistämistä. Työssäoppimisen kehittäminen, näyttöjen kehittäminen, opettajien työelämäjaksot, opinnäytetöiden suuntaaminen yrityksiin, yrityksissä tapahtuva työharjoittelu sekä oppilaitosten ja yritysten yhteiset kehittämishankkeet edistävät kaikki työelämän tarpeiden ja osaamisen kehittämisen kohtaamista. ESR-viitekehityksessä esitetty koulutuksen ja työllisyyden välinen rekursiivinen suhde vaati kiinteää ja tavoitteellista vuorovaikutusta työelämän ja koulutuksen organisaatioiden välillä. Tämän edistämiseen on ESR-hanketoiminnassa erittäin hyvät edellytykset.

Alueellisen kilpailukyvyyn edistäminen. Alueellisen kilpailukyvyyn peruselementtinä voidaan pitää tervettä ja virkeää yritystoimintaa. Tarkastelluista ESR-hankkeista suuri osa kohdistuu yrityssektoriin. Yrityssektorin kehittämiseen tähtäävät hankkeet käsittävät olemassa olevien yritysten toimintaa kehittäviä sekä uusien yritysten käynnistymistä ja selviytymistä edesauttavia interventioita. Yrityksiin kohdistuvien ESR-hankkeiden keskeisiä tavoitteita ovat yritysten osaamispääoman kehittäminen, työelämän uudistusten tu-

keminen ja yrittäjyyteen tukeminen. Yritystoimintaan kohdistuvien interventioiden laaja-alaisuuden perusteella ESR-hankkeilla on merkittävät mahdollisuudet olla mukana alueellisen yritystoiminnan ja sitä kautta alueellisen kilpailukyvyyn tukemisessa.

Osaamispääoman realisoinnin edistäminen. Tarkasteltujen hankkeiden vahva kehittämisorientoitumisen luo hyvän pohjan osaamispääoman realisoinnin edistämiseksi. Organisaatioiden sisäinen kehittämissyö ja konsultointi toimivat tärkeinä väylinä uusien toimintatapojen, menetelmien ja järjestelmien siirtämiselle ja omaksumiselle tavaroiden ja palveluiden tuotantoon. Osaamispääoman realisointi on kriittinen tekijä niin työllistämisen kuin alueellisen kilpailukyvyyn näkökulmista.

Hankeistuksen uhat (Threats)

Kehittämisen liiallinen pirstaleisuus. ESR-hankeistuksessa toteutetussa laaja-alaisessa kehittämistyössä voi piillä tiettyjä riskejä jatkuvuuden suhteen. Jos oletetaan, että rakennerahastotoiminnalla yleensä ottaen on avainprosessien käynnistämiseen ja kehittämiseen tähtäävä rooli, niin laaja-alaisuus tässä yhteydessä tarkoittaa laaja-alaista uusien kehittämisprosessien käynnistämistä ja tukemista. Edellä mainittua käsitystä tukee empiirisen analyysin tulos hankkeiden voimakkaasta kehittämisorientoitumisesta, ja tavoite 3-ohjelma-asiakirjan viittaukset kehityslaboratorion suuntaan. Kehitystoiminnan laaja-alaisuus voidaan nähdä toisaalta etuna ja toisaalta rasitteena. Rasitteeksi se muodostuu lähinnä silloin, kun pirstaleisen hankemassan hankeistuksen yhteydessä ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota jatkuvuuden turvaamiseen. Miltei jokainen avainprosessin käynnistäminen tai tukeminen tarvitsee hankkeen päätyttyä joko toteuttavan organisaation sisältä tai ulkoa resursseja prosessin jatkuvuuden mahdollistamiseksi. Esimerkiksi työpajatoimintaan tai muutokoulutukseen liittyvän kehittämis-toiminnan seurauksena voi syntyä lisäresurssien tarvetta uusien menetelmien tai mallien siirtyessä varsinaiseen toimintaan. Lisäksi myös kehittämis-toiminnan voitaisiin olettaa jatkuvan tavalla tai toisella.

Organisaatioiden kehittämisen näennäisyys ja kertaluonteisuus. Suuressa osassa otoksen ESR-hankeis-

ta painotettiin organisaatioiden sisäistä kehittämistyötä keskeisenä väylänä osaamisen kehittämisessä. Organisaatioiden todellinen kehittäminen voi kuitenkin jäädä näennäiseksi, jos organisaatioiden sitoutumista ja prosessin toteutuksen ja tulosten raportointia ei varmisteta. Ilman riittävää organisaation sitoutumista kehittämistyö ei kanna toivottua hedelmää ja tulokset jäävät helposti ainoastaan hankkeen koordinaattorin osaamisvarantoon. Sitoutumista parantaa osaltaan se, että hankkeella on vahva sidos toteuttavan organisaation perustehtäviin ja strategiaan. Ilman asianmukaista kehittämisprosessin ja sen tulosten raportointia kärsivät puolestaan kehittämisen jatkuvuus, tuotosten levitettävyyden ja kestävä rakenteellisen pääoman muodostuminen.

Painotusten epätasaisuus eri ohjelmien välillä. ESR:n kautta rahoitetaan useampia interventioita, jotka pyrkivät koko maan kattavan strategisen linjauksen toimeenpanoon. Empiirisen tarkastelun perusteella voidaan kuitenkin todeta, että painotukset eri tavoiteohjelmissa poikkeavat selvästi monessa kohden, vaikka huomioitaisiin horisontaalisen tavoite 3-ohjelman päällekkäisyys tavoite 2-ohjelmien alueilla. Myös alueohjelmien sisällä on todennäköisesti selviä painotuseroja esim. maakuntien välillä. Alueellisen kysyntälähtöisyyden kautta erilaisia painotuseroja on luonnollisesti odotettavissa, mutta erityisesti kansallisten strategisten linjausten toteuttamisen kohdalla nämä saattavat muodostua ongelmallisiksi.

Päällekkäisyys. Käynnissä olevan ohjelmakauden aikana ongelmalliseen hyvien käytänteiden levittämiseen on haettu monissa yhteyksissä ratkaisua pyrkimällä saamaan jo hankkeistuksessa mukaan riittävästi toimijoita (kriittinen massa). Tämä lähestymistapa on varmasti monissa tapauksissa parempi vaihtoehto epäonnistuneelle ”valmiiden” tulosten levittämiseksi. Kriittiseen massaan perustuvaan lähestymistapaan liittyy kuitenkin riskitekijöitä, kuten toimintojen päällekkäisyys. Jos samaa menetelmää ja mallia kehitetään useassa organisaatiossa samanaikaisesti, on olemassa riski siitä, että samat hyvät käytännöt keksitään ja sa-

mat epäonnistumiset toistetaan useampien toimijoiden taholta samanaikaisesti. Kriittiseen massaan perustuva lähestymistapa vaatiikin onnistuakseen vahvoja oppimisverkostoja kriittisen massan sisällä.

Seuranta-tietokantojen kehittämättömyys. Seuranta-tietokantoihin liittyvien ongelmien ratkaisematta jättäminen voi haitata oleellisesti loppuohjelmakauden hankkeistuksen suunnittelua ja hankkeiden seurantaa. Taloudellisilta ja muilta määrällisiltä tunnusluvuilta vaaditaan riittävää reliabiliteettia ja validiteettia, jotta ne toimisivat tehokkaasti hankkeistuksen ja hankeseurannan tukena. Rekisteritietokantojen tulisi keskittyä oleellisten tietojen keräämiseen mahdollisimman eksaktisti. Erilaisten laadullisten indikaattoreiden sisällyttäminen rekistereihin on välttämätöntä hankkeiden luonteen huomioiden. Laadullisten arviointikohteiden osalta tulisi kuitenkin panostaa riittävästi relevanttien indikaattoreiden rakentamiseen ja hankkeistajien ohjeistamiseen. Näin menetelmällä saadaan kerätylle tiedolle oikeata informaatioarvoa.

Hankkeen omahallinnointiin liittyvät ongelmat. Tarkastelluista hankkeista noin 6,5 % voidaan lukea alueellisten viranomaisten omahallinnointiin perustuviksi hankkeiksi⁹. Omahallinnoidut hankkeet sijoittuvat työministeriön (13 hanketta), sisäministeriön (2 hanketta) sekä kauppa- ja teollisuusministeriön (16 hanketta) hallinnonaloille. Toiminta-alaltaan omahankkeet ovat lähinnä yritystoiminnan edistämistä ja työllistämistä. Omahankkeet voivat joissain tapauksissa olla perusteltavissa resurssien tehokkaalla käytöllä. Perusteita tällöin voivat olla mm. sopivien hankevetäjäorganisaatioiden puuttuminen tai kokonaiskustannustehokkuuteen liittyvät seikat. Omahallinnointeihin hankkeisiin voi sisältyä kuitenkin ongelmia, jotka realisoituvat vasta seurannan ja tarkistusten myötä. Omahallinnointeihin hankkeisiin liittyy aina keskimääräistä hanketta tarkempi selvitystarve kokonaiskustannustehokkuuden osoittamisesta, lisäarvon ja instrumentti-vaikutuksen osoittamisesta, kilpailuttamisesta sekä riippumattomuudesta seurannan ja valvonnan suhteen.

⁹ Hankkeet, joissa hankkeen koordinoinnista/toteutuksesta vastaava organisaatio on rahoituspäätöksen tekijä.

Evästyksiä hankkeistukseen

Seuraavassa esitetään tutkijoiden näkemyksiä keskeisistä kehittämisteemoista ja toimenpidesuosituksista ESR-hankkeistuksessa pohjautuen edellä esitettyyn SWOT-analyysiin. Toimenpidesuosituksen osalta korostuu väistämättä tutkijan/arvioitsijan näkökulma, ja ne ovatkin tarkoitettu lähinnä suuntaa-antaviksi. Yksilöllisemmät toimenpidesuositukset vaatisivat toimijan

lähtökohtien, hallinnonalan, ohjelmakontekstin ym. toimintaympäristöön liittyvien seikkojen huomioimista. Esitettyjen kehittämisteemojen ja toimenpidesuosituksen ensisijaisena tehtävänä onkin lähinnä kiinnittää huomiota mahdollisiin ongelmakohtiin ja niiden ratkaisuvaihtoehtoihin.

KEHITYSTEEMA 1

Hankkeistuksen suunnittelun ja hallinnan edistäminen

Toimenpidesuositukset:

- Hankkeistuksen strateginen suunnittelu ja hallinta hyödyntää rekisteritietokantojen päätös- ja seurantatietoja. Nämä tiedot muodostavat usein ainoan tietolähteen arvioitaessa resurssien sidontaa, maksatusta, alueellista kohdentumista jne. Olisi-kin ensiarvoisen tärkeää, että **tietokantojen kriittisimmät osiot saatettaisiin riittävälle kattavuus- ja luotettavuus-tasolle mahdollisimman pian.**
- ESR-hankkeilla on selvä alueellisen kehittämisen funktio. Olisikin tärkeää, että hankkeiden pääasiallinen kohdentuminen olisi selvillä mahdollisimman tarkalla aluetasolla (esim. seutukunta tai kuntataso) hankkeistuksen ja arvioinnin tueksi. Alueellisen kohdentumisen tarkastelun kannalta olisi oleellista **määrittää pääasiallinen kohdentumisalue** ennemminkin kuin esittää kattava kuvaus kaikista alueista joita hanke sivuaa.
- Tavoitteellisen hankkeistuksen onnistumisen edellytys on, että siihen osallistuvat kansallisen ja alueellisen tason **viranomaiset muodostavat oppimisverkoston**. Oppimisverkostot toimivat hankkeistuksen tuntosarvina ja tulkkeina. Oppimisverkoston eräs tärkeä tehtävä on erilaisten priorisointien ja toimintatapojen jalkauttaminen yksittäisiin toimipaikkoihin.

KEHITYSTEEMA 2

Hankkeiden tavoitteiden ja panosten kohdentamisen selkeyttäminen

Toimenpidesuositukset:

- Hankkeiden **pää tavoitteet** (korkeintaan 3) tulisi esittää selkeästi erillään hankkeen alatavoitteista ja niiden tulisi **fokusoitua riittävän selkeästi** hankkeen mission esille tuomiseksi.
- Hankkeiden **tavoitteet** tulisi myös laadullisten osalta esittää **mitattavina mahdollisuuksien mukaan.**
- Seurannan ja arvioinnin näkökulmasta olisi erittäin tärkeää, että jo rahoituspäätöstä tehtäessä muodostettaisiin selkeä kuva hankkeen **resurssien jakautumisesta kehittämistyöhön** (esim. menetelmien ja mallien tuottaminen) **ja varsinaiseen toimintaan** (esim. pilottikoulutuksen toteuttaminen).
- Hankkeiden **resurssien kohdentaminen** tulisi esittää riittävän **läpinäkyvästi**. Eräs tapa toteuttaa tämä voisi olla arvio panosten kohdentumisesta esim. 10 % tarkkuudella eri toimenpiteisiin.
- Hankkeiden toteutus niveltyy usein vahvasti toteuttavan organisaation muuhun toimintaan ja/tai esimerkiksi EAKR:n rahoitukselle toteutettaviin toimenpiteisiin. Seurannan ja arvioinnin kannalta olisi kuitenkin tärkeää, että varsinaisen hankkeen alla tapahtuva toiminta erottuisi riittävän selvästi organisaation muusta toiminnasta ja muista hankeosioista. Varsinaisen **hankkeen resursseilla tapahtuva toiminta tulisikin erottaa selvästi muista hanketta tukevista toimista** jo hankkeistusvaiheessa.

KEHITYSTEEMA 3

Hankkeiden sisäisen ja ulkoisen koherenssin varmistaminen

Toimenpidesuosituksukset:

- Hankkeiden **sisäinen ja ulkoinen koherenssi tulisi todentaa** ja mahdolliset riskit tunnistaa **jo hankkeistusvaiheessa**.
- Hankkeen sisäisen koherenssin todentamiseksi tulisi muodostaa riittävän hyvä kuva **hankkeen taloudellisesta kestävydestä ja kannattavuudesta**.
- Hankkeiden sisältäessä useita tavoitteita ja toimenpiteitä, tulisi niiden **täydentävyyteen** kiinnittää erityistä huomiota, ja varmistaa, **etteivät hankkeen tavoitteet ole keskenään ristiriitaisia**.
- Hankkeiden onnistuneen toimeenpanon kannalta on erityisen tärkeää varmentaa myös **tavoite-panos-tuotos -ketjun katkeamattomuus, realismi ja toteuttamiskelpoisuus**.
- Ulkoisen koherenssin kannalta tulisi erityisesti varmistaa hankkeen ja sen toimenpiteiden **niveltymisen ESR-asetukseen**.
- Hankkeiden ulkoisen koherenssin todentamiseksi tulisi niiden toteuttamiskelpoisuutta arvioida siinä ympäristössä ja organisaatioissa missä ne toteutetaan. Keskeisiä varmennettavia seikkoja tässä yhteydessä ovat **hankkeiden niveltymisen toteuttavan organisaation varsinaiseen toimintaan sekä alueellisiin ja kansallisiin linjauksiin**.

KEHITYSTEEMA 4

Hankkeiden käynnistämien avainprosessien jatkuvuuden turvaaminen

Toimenpidesuosituksukset:

- Rakennerahastotoiminnan keskeisenä tehtävänä voidaan pitää alueellisen kehittämisen avainprosessien käynnistämistä ja tukemista. Sen rooli on siten enemmänkin sytytystulpan kuin polttoaineen. Avainprosessien käynnistämiseen liittyy kuitenkin suuri jatkuvuuteen liittyvä vastuu. Jo sytytettäessä prosessia tulisi riittävästi kiinnittää huomiota siihen, mistä polttoaine prosessiin löytyy hankkeen loputtua. Kysymys on siis **käynnistettävän prosessin elinkelpoisuuden arvioinnista**.
- Käynnistettyjen prosessien elinkelpoisuuden kannalta on tärkeää, että niitä käynnistetään vain jatkuvuuden kannalta **otollinen määrä**. Liian suuri määrä johtaa toisaalta alueellisen mission hämärtymiseen ja jatkoresurssien puuttumiseen.
- Hankkeiden jatkuvuuden kannalta keskeinen kysymys liittyy myös siihen, missä määrin niiden tulokset raportoidaan. Ilman riittävää raportointia hankkeen käynnistämien prosessien jatkuminen organisaatioissa on epätodennäköistä varsinaisen hankkeen loputtua tai avainhenkilön siirryttyä muihin tehtäviin. Hankkeilta tulisikin **edellyttää riittävää raportointia** kehitetyistä malleista, menetelmistä ja tuotteista jatkuvuuden edistämiseksi.
- Organisaatioiden sisäinen kehittämistyö nousi erittäin keskeiseksi toimenpiteeksi tässä selvityksessä tarkasteltujen hankkeiden osalta. Organisaatioiden sisäisen kehittämistyön elinkelpoisuuden kannalta olisi tärkeää, että hankkeet niveltäisivät kiinteästi organisaatioiden varsinaiseen toimintaan. Sitoutuminen ja resurssien kohdentaminen käynnistettyyn prosessiin hankkeen loputtua varmistuu osaltaan, jos hankkeet nähdään työvälineinä organisaatioiden varsinaisten tavoitteiden saavuttamisessa. Hankkeilta tulisikin **edellyttää sisältymistä organisaatioiden kehittämisstrategioihin ja -ohjelmiin** jatkuvuuden turvaamiseksi.
- Jatkuvuuden kannalta keskeiseksi muodostuu myös tuotettujen menetelmien, mallien, työtapojen jne. levittäminen hankkeiden ulkopuolelle. Hyvien käytänteiden leviämisen myötä hankkeen "idea" jää elämään. Tuotettujen tuotteiden monistettavuus asettaa kuitenkin esteitä niiden omaksumiselle ja soveltamiselle kehittämisorganisaatioiden ulkopuolelle. Näiden esteiden voittamiseksi voidaan edetä useammalla tavalla. Eräs tapaa on sitoa prosessiin jo kehittämisvaiheessa **kriittinen massa kehittäjiä**. Edelleen, luomalla kriittisen massan sisään **oppimisverkostoja** voidaan kehittämistyön onnistumista heterogeenisissa organisaatioissa edesauttaa. Hyvien käytänteiden leviämistä voidaan edistää myös varsinaisesti tähän tähtäävillä hankkeilla, mutta sitoutuminen jo kehitettyyn tuotteeseen voi muodostua vaikeaksi esteeksi voittoa.
- Suuri osa ESR-hankkeista integroituu osaamispääoman kehittämisen kautta oppilaitoksiin. Oppilaitosten tuottamaan opetukseen ja sitä kautta tapahtuvaan oppimisprosessiin liittyy kiinteästi jatkuvuuden problematiikka. Koulutuksen vertikaaliset sektorit täydentävät edellisellä tasolla saavutettua osaamista ja luovat edellytykset seuraavalla tasolle siirtymiseksi. Eri tasojen niveltymisen toisiinsa muodostaa kriittisen elementin koko osaamispääoman kehittämisen kannalta. Tämä niveltymisen olisi huomioitava erityisen tarkoin myös rakennerahastohankkeiden kohdalla. Kehittämistyön tulisi ulottua vertikaaliselta sektorilta toiselle tehokkuuden ja jatkuvuuden varmistamiseksi. Koulutussektoreiden niveltymisen edistämiseksi **hankkeistuksessa tulisi suosia vertikaalisia koulutussektorirajoja** (esim. ammattikorkeakoulu, yliopisto) **ylittäviä oppimisverkostoihin perustuvia hankkeita**.

Alueellisen vaikuttavuuden lisääminen

Toimenpidesuositukset:

- Rakennerahastotoiminnan alueellisen vaikuttavuuden kannalta on tärkeää, että toteutetut toimenpiteet integroituvat kiinteästi muuhun kehittämisrahoilla tai budjettierillä toteutettavaan aluekehitystyöhön. Tämän sidoksen varmistamiseksi olisi suotavaa, että kansalliset ja maakunnalliset kehittämissuunnitelmat sekä muut alueelliset **kehittämissstrategiat** laadittaisiin **'vuorovaikutteisesti'** eri toimijoiden välillä.
- Toimeenpanon kannalta on tärkeää, että alueiden strategiset linjaukset olisivat hankkeistajien hallussa. Tämä edellyttää **selkeitä, yksiselitteisiä ja yhtenäisiä linjauksia** eri toimijoiden ja kehittämissstrategioiden välillä. Kiinteä yhteistyö alueellisten hankkeistajien, alueellisten kehittämisorganisaatioiden ja potentiaalisten rahoituksen hakijoiden välillä on ehdoton edellytys tehokkaalle rakennerahastotoiminnalle.
- Oppivan alueen **avainprosessien** (osaamispääoman tuottaminen, välittäminen ja realisointi) **ketjuuntumisen** tukeminen hankkeistuksessa varmistaa osaltaan sijoitettujen panosten ja toimenpiteiden realisoitumisen. Vasta realisoitunut osaamispääoma näkyy alueiden kilpailukyvyssä työllisyyden paranemisena, yritystoiminnan kehittymisenä ja alueellisen kilpailukyvyn kasvuna.
- Kokonaisvaltaisemman aluekehittämisen mahdollistamiseksi olisi suotavaa, että keskus- ja reuna-alueiden yhteistyötä saataisiin tiivistettyä. Osaamisen kehittämisen toimijat keskittyvät pääasiassa keskusalueille. Aluepoliittisen viitekehyksen näkökulmasta olisi kuitenkin tärkeää, että myös reuna-alueiden osaamisen kehittämisestä huolehditaan riittävästi. Hankkeistuksessa tämä tarkoittaa suoran panosten kohdentamisen lisäksi myös **osaamisen ja hyvien käytänteiden siirtämisen tukemista reuna-alueille**.
- Oppimisverkostot muodostavat keskeisen väylän alueellisen oppimisen edistämiseksi. Näiden avulla lisätään yksittäisten toimijoiden kehittymisen mahdollisuuksia ja edesautetaan käynnistettyjen prosessien mahdollisuuksia jäädä elämään. ESR-hankeilla on varsin hyvät mahdollisuudet toimia välineenä **alueellisten oppimisverkostojen käynnistämiseksi ja tukemisessa**.
- Yleisellä tasolla kestäväan alueelliseen kehittämiseen liittyy kaksi toisiaan tukevaa prosessia. Alueiden **yksilöiden ja organisaatioiden oppiminen** voidaan nähdä avainpanoksiksi innovaatioiden ja innovaatioverkostojen synnyssä sekä taloudellisen kilpailukyvyn muodostuksessa. Yhtä tärkeää kestäväan alueellisen kilpailukyvyn kehittämisen kannalta on sosiaalisesta inklusion toteutuminen. **Sosiaalinen inklusio** voidaan nähdä toisaalta välittömänä hyvinvoinnin lähteenä ja toisaalta panoksena taloudellisen kilpailukyvyn muodostumiseen tulevaisuudessa. Edellä esitetyt kaksi prosessia tulisi nähdä **tasa-arvoisina hankkeistuksessa** ja siten varmistaa kestävä alueellisen kilpailukyvyn kehittyminen.
- Rakennerahastohankkeiden merkitys alueellisen kilpailukyvyn kehittämisessä niveltyy pitkälti hankkeistuksessa toteutuneeseen toimialakohtaantoon. Alueellisessa kehittämisessä keskittyminen tiettyihin toimialoihin on välttämätöntä käytettävissä olevien resurssien niukkuudesta johtuen. Aluekehittämisen kannalta olisi tehokasta **kohdentaa hankkeistoiminta koordinoitusti alueellisten strategioiden mukaisille toimialoille** (vahvuusalat, kasvualat, uudet avaukset).

Oppivan alueen ja oppimisen vahvistaminen

Toimenpidesuosituksen:

- Oppivan alueen konseptin **ymmärtäminen** on edellytys paikallisten toimijoiden **sitoutumiselle** kehittämisprosessiin. **Yhteistyön merkityksen sisäistäminen sekä oman roolin tiedostaminen** ovat lähtökohta toimijoiden vastuulliselle osallistumiselle. Ilman riittävää ymmärrystä vaikuttamisen kohteena olevista prosesseista ja valittujen toimenpiteiden vaikutusmekanismeista toiminta jää helposti irralliseksi. Oppivan alueen konseptin sisäistämiseksi onkin tärkeää, että kaikki kehittämisosapuolet saadaan pohtimaan, **mitä oppiva alue merkitsee kunkin organisaation ja toiminnan kannalta**, ja mitkä ovat ne toimenpiteet, joilla ne voivat olla mukana kehittämistyössä.
- **Ketjuuntumisen synnyttäminen** aluekehitystyössä tukee oppivan alueen ja oppimisen vahvistumista. Hanketyön kannalta **keskeisten kehitysprosessien tunnistaminen ja hallinta** edesauttaa tehokkaiden kehittämisketjujen muodostumista.
- **Oppimisen tukeminen hankkeiden sisällä** edesauttaa hanketoiminnan integroitumista oppivan alueen prosesseihin. Hanke sidosryhmineen muodostaa ydinkompetenssien kannalta toteuttaja- ja kehittäjäorganisaatioiden verkoston oppimisen edistämiseksi.
- **Oppimisverkostot luovat pohjan alueelliselle oppimiselle.** Oppivien alueiden konseptin sisäistäminen, kehittämisketjujen muodostaminen ja kehitysethoksen luominen ovat oppimisprosesseja, joissa oppimisverkostojen rooli on korvaamaton. Monipuolisten oppimisverkostojen kehittäminen on eräs tärkeimmistä väylistä alueellisen oppimisen vahvistamisessa. Ne toimivat hanketoimintaan liittyvien ongelmien ratkaisufoorumeina ja hyvien käytänteiden kylvöalustoina.
- Uuden oppiminen ja vanhan poisoppiminen vaatii dynaamisuutta. **Oppivien alueiden esteiden poistamisessa** alueellisen **dynaamisuuden edistämien** onkin tärkeää. Selkeät roolijaot, avoimuus eri toimijoiden välillä ja raja-aitojen purkaminen edesauttaa kitkatonta asioiden käsittelyä ja nopeaa reagoitua.
- **Kehitysethoksen – kehittymisen tahdon** – muodostaminen on oppivan alueen kriittisimpiä kulmakiviä. Ilman sitä oppivan alueen kehittäminen ei voi olla aitoa. Kehitysethos on alueellisen kehityksen aikaansaava voima niin yrityksissä kuin muissa alueellisissa instituutioissa. Kehitysprosessien synnyttäminen edellyttää paikallisten **kehitysprioriteettien identifiointia, tavoitteiden konkretisointia ja riittävien resurssien saatavuutta. Tätä tarpeiden tunnistamisen ja kehittämiseen järjestäytymisen** prosessia paikallisten toimijoiden keskuudessa kutsutaan kehitysethokseksi. Kehitysprosessi on dynaaminen prosessi, jossa opitaan menneestä ja tunnistetaan uudet tarpeet niiden ilmaantuessa. Kehitysethokseen johtava prosessi voi olla spontaani tai jonkinasteisen virallisen luonteen omaava.
- **Arvioinnin kehittäminen** edistää osaltaan oppimista. Asianmukaisen ja **kehittämisorientoituneen** palautteen saaminen tukee ongelmien tunnistamista ja tarvittavien toimenpiteiden suunnittelua. Oppivassa alueessa arviointiprosessi on sisäänrakennettu mekanismi tuloksellisuuden varmistamiseksi myös hanketyön osalta. Onnistuneen arviointiprosessin tuloksena syntyy toimijoille tärkeitä ja konkreettisia päätöksiä, jotka johtavat konkreettisiin toimenpiteisiin.

Kirjallisuus

- Alasoini T., Lifländer T., Rouhiainen N. ja Salmenperä M. (2002), Innovaatioiden lähteillä, Miksi ja miten suomalaista työelämää kannattaa kehittää, Helsinki: Edita Prima Oy.
- Boekema, F., Morgan, K., Bakkers, S. ja Rutten, R. (2000), Knowledge, innovation and economic growth, Massachusetts: Edward Elgar Publishing Limited.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1262/1999, Euroopan sosiaalirahastosta, Euroopan yhteisöjen virallinen lehti 26.6.1999.
- Euroopan unionin neuvosto (1999), Neuvoston asetus (EY) N:o 1260/1999, rakennerahastoja koskevista yleisistä säännöksistä, Euroopan yhteisöjen virallinen lehti 26.6.1999.
- European Commission (1997), *Evaluating EU Expenditure Programmes: A Guide, Ex post and Intermediate Evaluation*, XIX/02 – Budgetary overview and evaluation, Directorate-General XIX – Budgets.
- European Commission (1999), "Evaluating socio-economic programmes", Means Collection, volumes 1-6, Luxembourg: Office for Official Publications of the European communities.
- Kauppa- ja teollisuusministeriö (2001) Kauppa- ja teollisuusministeriön strategia julkisen yritysrahoituksen vaikuttavuuden arvioinnin kehittämiseksi, Julkisen yritysrahoituksen vaikuttavuustyöryhmän loppuraportti, Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 4/2001.
- Laki alueiden kehittämisestä (602/2002)
- Lyytinen H. K. (1999), Työelämäyhteistyön arviointi, Jyväskylän, Tampereen ja Turun ammattikorkeakoulujen työelämäyhteistyön ulkoinen arviointi, Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 16:1999, Helsinki: Edita.
- Mannila, S., Valjakka, S. ja Ala-Kauhaluoma M. (2001) Työelämäkynnysten ylittäminen harvaan asutuilla alueilla, Hyvät käytännöt, 3, Helsinki: Oy Edita Ab.
- Maskell, P., Eskelinen, H., Hannibalsson, I., Malmberg, A. ja Vatne E. (1998), Competitiveness, localised learning and regional development, New York: Routledge.
- Ministry of Labour (2002), Impacts of the EES, National evaluation of the effects of the European Employment Strategy in Finland, EES evaluation project 2002 Final report, Helsinki: Ministry of Labour.
- Niemi, M. (2001), Rakennerahastohankkeiden arviointi opetusministeriön hallinnon alalla – Läpileikkaus rakennerahastoarvioinnin keskeisistä kysymyksistä Euroopan unionin rakennerahastojen sekä opetus- ja kulttuurihallinnon näkökulmista, Opetusministeriön EU-rakennerahastot –julkaisu 5/2001.
- OECD (2001), *Cities and Regions in the New Learning Economy*, Paris: OECD.
- Okko, P. (2000). Growth, Human Capital, and Agglomeration Economies. In T. Reponen (Ed.) *Management Expertise for the New Millennium*, In Commemoration of the 50th Anniversary of the Turku School of Economics and Business Administration. Turku School of Economics and Business Administration Series A-1: 2000.
- Opetusministeriö (1999), Opetusministeriön strategiset linjaukset EU:n rakennerahasto-ohjelmatyölle 2000-2006, Helsinki: Opetusministeriö (painamaton).
- Opetusministeriö (1999), Koulutus ja tutkimus vuosina 1999–2004, kehittämissuunnitelma 29.12.1999, Helsinki: Opetusministeriö.
- Opetusministeriö (2001), Toiminta- ja taloussuunnitelma 2002–2005, Helsinki: Opetusministeriö.

- Opetusministeriö (2002), Aluekehittämissstrategia vuosina 2003–2013, Helsinki: Opetusministeriö
- Osaamiskeskustyöryhmä (2000), Osaamiskeskukset uudelle tasolle, Osaamiskeskustyöryhmän linjaukset osaamiskeskusohjelman tehostamiseksi, Osaamiskeskustyöryhmä (<http://www.intermin.fi/suom/oske/>).
- Richardson, H. W. (1978), *Regional & Urban Economics*. Middlesex: Penguin Books.
- Ritsilä, J. (1999) Regional differences in environments for enterprises, *Entrepreneurship and Regional Development*, 11, 3, pp.187–202.
- Ritsilä, J. (2001) Studies on the Spatial Concentration of Human Capital. Jyväskylä studies in business and economics, 7, Jyväskylä: Yliopistopaino. (väitöskirja)
- Sisäasiainministeriö a (2001), Pohjois-Suomen tavoite 1 -ohjelma 2000–2006, EU-ohjelmat julkaisu 1/00.
- Sisäasiainministeriö b (2001), Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelma 2000–2006, EU-ohjelmat julkaisu 2/00.
- Sisäasiainministeriö c (2001), Etelä-Suomen tavoite 2 -ohjelma 2000–2006, EU-ohjelmat julkaisu 3/00.
- Sisäasiainministeriö d (2001), Länsi-Suomen tavoite 2 -ohjelma 2000–2006, EU-ohjelmat julkaisu 4/00.
- Sisäasiainministeriö (2001), Pohjois-Suomen tavoite 1 -ohjelman 2000–2006 täydennysosa, EU-ohjelmat julkaisu 5/00.
- Sisäasiainministeriö (2001), Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelman 2000–2006 täydennysosa, EU-ohjelmat julkaisu 6/00.
- Sisäasiainministeriö (2001), Etelä-Suomen tavoite 2 -ohjelman 2000–2006 täydennysosa, EU-ohjelmat julkaisu 7/00.
- Sisäasiainministeriö (2001), Länsi-Suomen tavoite 2 -ohjelman 2000–2006 täydennysosa, EU-ohjelmat julkaisu 8/00.
- Sisäasiainministeriö (2001), Alueellinen kehittäminen (<http://www.intermin.fi/alue/index.html>).
- Talousneuvosto (2000) Alueellinen kehitys ja aluepolitiikka Suomessa – työryhmäraportti, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja, 2000/6.
- Työministeriö (2001), Euroopan sosiaalirahasto – Tiedon, työllisyyden osaamisen, yrittäjyyden ja tasa-arvon eurooppalainen Suomi (<http://www.teho.net/esr/index.html>).
- Työministeriö (2001), ESRA-järjestelmän käyttöohje, Helsinki: Työministeriö (painamaton).
- Valtioneuvoston asetus alueiden kehittämisestä (1224/2002)

Liite 1 Arvioitavien hankkeiden toimintalinjat ja toimenpidekokonaisuudet

HORISONTAALINEN TAVOITE 3 -OHJELMA:

Toimintalinja 1: Työvoiman kysynnän hyödyntäminen ja työllistyvyyden edistäminen

- Tpk 1.1 Työttömien työllistäminen avoimille työmarkkinoille ja yritysten työvoiman saannin turvaaminen
- Tpk 1.2 Uudet toimintatavat koulutuksesta työelämään siirtymiseksi

Toimintalinja 2: Tasa-arvon ja yhtäläisten mahdollisuuksien edistäminen työelämässä

- Tpk 2.1 Sukupuolten mukaisen tasa-arvon edistäminen koulutuksessa ja työelämässä sekä naisten työmarkkina-aseman vahvistaminen
- Tpk 2.2 Ammatilliseen koulutukseen aktivointi ja koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen
- Tpk 2.3 Heikossa työmarkkina-asemassa olevien ryhmien tukeminen

Toimintalinja 3: Koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen, ammatillisen liikkuvuuden edistäminen sekä koulutuksen ja työelämän välisten suhteiden vahvistaminen

- Tpk 3.1 Koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen
- Tpk 3.2 Ammatillisen liikkuvuuden sekä koulutuksen ja työelämän suhteiden vahvistaminen

Toimintalinja 4: Osaamispääoman kehittäminen tukemaan yrittäjyyttä, työelämän uudistumista sekä tutkimuksen ja teknologian hyödyntämistä

- Tpk 4.1 Yrittäjyyden lisääminen ja kehittäminen
- Tpk 4.2 Henkilöstön osaamisen ja työssä jaksamisen edistäminen
- Tpk 4.3 Tutkimustulosten ja teknologian hyödyntäminen sekä elinkeinoelämän ja tutkimussektorin yhteistyön edistäminen

ITÄ-SUOMEN TAVOITE 1 –OHJELMA (1A)

Toimintalinja 2: Osaamisen vahvistaminen ja työvoiman valmiuksien parantaminen

- Tpk 2.1 Koulutusjärjestelmän kehittäminen ja koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen
- Tpk 2.2 Osaamispääoman kehittäminen ja työvoiman osaamisen lisääminen
- Tpk 2.3 Työmarkkinoiden toimivuuden ja työllistyvyyden edistäminen
- Tpk 2.4 Työelämän tasa-arvon edistäminen

POHJOIS-SUOMEN TAVOITE 1 –OHJELMA (1B)

Toimintalinja 1: Yritystoiminta

- Tpk 1.3 Yritysten henkilöstön kehittäminen ja yrittäjyyden edistäminen

Toimintalinja 2: Maaseutu

- Tpk 2.6 Osaamisen kehittäminen maaseudulla

Toimintalinja 3: Osaaminen ja työllisyys

- Tpk 3.2 Osaamisen ja avainalojen edistäminen
- Tpk 3.3 Työllistymisen edistäminen ja työttömyyden ehkäiseminen
- Tpk 3.4 Työmarkkinoilta syrjäytymisen ehkäiseminen ja tasa-arvon edistäminen työmarkkinoilla

LÄNSI-SUOMEN TAVOITE 2-OHJELMA (2A)

Toimintalinja 1: Yritystoiminnan kehittäminen ja tuotantorakenteen uudistaminen

- Tpk 1.3 Yrittäjyyden edistäminen ja henkilöstön kehittäminen

Toimintalinja 2: Osaavan työvoiman ja teknologian kehittäminen

- Tpk 2.2 Koulutuksen ja työelämäyhteyksien ja työllistämisen vahvistaminen

Toimintalinja 3: Aluerakenteen ja elinympäristön kehittäminen

- Tpk 3.4 Alueellisten ja paikallisten toimintayhteisöjen aktivointi sekä syrjäytymisen ehkäiseminen

ETELÄ-SUOMEN TAVOITE 2-OHJELMA (2B)

Toimintalinja 1: Etelä-Suomen vetovoimaisuuden ja yritysten kilpailukykyyn lisääminen

- Tpk 1.4 Yritystoimintaa ja teknologiaosaamista tukeva henkilöstön kehittäminen

Toimintalinja 2: Osaamisen tason ja inhimillisten resurssien kehittäminen

- Tpk 2.2 Työvoiman osaamistason nostaminen ja koulutuksen saatavuuden parantaminen

Toimintalinja 3: Yhdyskuntien toimivuuden ja viihtyisyyden turvaaminen

- Tpk 3.3 Syrjäytymisen ehkäiseminen ja sosiaalisen osallisuuden sekä elämänhallinnan lisääminen
- Tpk 3.5 Kulttuuri- ja ympäristöalojen toimijoiden osaamisen kehittäminen

Liite 2 Sovelletujen luokittelujen kuvaus

Luokitus I: Tavoitellun osaamisen kehittämisen sosioekonominen ulottuvuus (POISSULKEVA)	
0. Hankkeet, joilla ei ole varsinaista osaamisen kehittämisen funktiota:	Hankkeiden tavoitteet, toiminta ja vaikutukset eivät liity varsinaisesti osaamisen kehittämiseen.
1. Yleisiä sosiaalisia, yhteiskunnallisia tai työelämän valmiuksia edistävät hankkeet (social inclusion):	Hankkeet painottuvat yleisten sosiaalisten, yhteiskunnallisten tai työelämän valmiuksien kehittämiseen. Edellä mainittujen valmiuksien kehittämiseen sisältyvät mm. yleissivistävän koulutuksen kehittäminen, ura- ja rekrytointipalvelut, elämänhallintaan liittyvä koulutus sekä erityisryhmien yhteiskuntaan ja työelämään sopeuttamiseen tähtäävät hankkeet.
2. Hankkeet, jotka edistävät ammatilliseen osaamiseen painottuvaa osaamispääoman kehittämistä (economic competativeness):	Hankkeet, jotka lisäävät työelämä- / tuotanto-orientoitunutta osaamispääomaa joko yksilö- tai organisaatiotasolla. Hankkeet vahvistavat taloudellisen kilpailukyyn kehittämiseen liittyvää inhimillisen pääoman tai sosiaalisen pääoman varantoa.
3. Hankkeet, jotka painottavat sekä luokassa 1 että luokassa 2 määritellyjä kriteerejä.	Hankkeet, joihin sisältyy sosiaalisia, yhteiskunnallisia tai työelämän valmiuksia edistäviä sekä taloudelliseen kilpailukyyn kehittämiseen painottuvia, osaamispääomaa kasvattavia toimenpiteitä. Tähän luokkaan kuuluvat hankkeet, jotka pyrkivät simultaanisesti vastaamaan tiukentuneisiin taloudellisiin paineisiin huolehtien samalla sosiaalisesta koheesiosta ja yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta.

Luokitus II: Tavoitellun osaamisen kehittämisen sitoutuminen aluekehittämiseen (POISSULKEVA)	
0. Aluevaikutuksiltaan neutraalit hankkeet	Hankkeet, joilla ei voida katsoa olevan varsinaisia alueellisia vaikutuksia tai kohderyhmiä. Hankkeiden toimenpiteet ja vaikutukset eivät kohdistu maantieteellisten koordinaattien perusteella tai ovat luonteeltaan kansallisia.
1. Aluevaikutuksia omaavat hankkeet	Hankkeet, joilla ei ole välttämättä edes varsinaisia alueelliseen kehittämiseen liittyviä tavoitteita, mutta ne kohdistuvat rajattuun kohdealueeseen (esim. kunta, seutukunta tai maakunta) ja omaavat näin alueellisia vaikutuksia vähintään sivuvaikutusten muodossa.
2. Aluevaikutuksiin tähtäävät hankkeet	Hankkeet, joilla on varsinaisia alueelliseen kehittämiseen liittyviä tavoitteita, mutta niitä ei lukea maakunnallisen kehittämisen kannalta merkittäviin avainhankkeisiin. Luokan hankkeita voivat olla mm. alueelliset koulutuksen kehittämishankkeet, yrityksiin kohdistuvat kehittämishankkeet ja toimialan kilpailukyyn edistämiseen tähtäävät hankkeet.
3. Alueellisen osaamisen kehittämisen kärkihankkeet	Maakunnallisesti merkittävät alueellisen osaamisen kehittämisen hankkeet. Kärkihankkeina voidaan pitää hankkeita, jotka tuovat alueelle uutta merkittävää osaamista ja avaavat näin uuden osaamisen kehittämisen väylän. Kärkihankkeet ovat tyypillisesti suurehkoja. Luokan hankkeisiin luetaan mm. alueellisten sateenvarjohankkeiden runkoprojektit.

Luokitus III: Osaamisen kehittämisen pääluokka (POISSULKEVA)	
1. Työpajahankkeet	Hankkeet, jotka painottuvat työpajatoiminnan kehittämiseen tai toteutukseen.
2. Työvoimakoulutus	Hankkeet, jotka painottuvat työvoimakoulutuksen kehittämiseen tai toteutukseen.
3. Työssäoppimisen kehittäminen	Hankkeet, jotka painottuvat työssäoppimisen kehittämiseen. Tähän luokkaan lasketaan lähinnä työssäoppimisjärjestelmän kehittämiseen tähtäävät hankkeet, työpaikkaohjaajien koulutus, opettajien työelämäjaksot sekä näyttöjen kehittäminen.
4. Oppilaitosten toiminnan kehittäminen	Hankkeet, jotka painottuvat oppilaitosten toiminnan kehittämiseen (esim. oppimateriaalien, menetelmien, koulutusohjelmien tai työtapojen kehittäminen).
5. Yritystoiminnan kehittäminen	Hankkeet, jotka painottuvat yritystoiminnan kehittämiseen (esim. konsultointi, koulutus tai neuvonta)
6. Julkisen sektorin kehittäminen	Hankkeet, jotka painottuvat muiden luokkien ulkopuoliseen julkisen sektorin kehittämiseen (esim. julkisten arkistojen, työnvälityksen tai terveydenhuollon kehittäminen).
7. Tutkimus- ja kehittämistoiminta	Hankkeet, jotka painottuvat tutkimus- ja kehittämistoiminnan kenttään (esim. tutkimusyksiköiden perustaminen, yksityisten tai julkisten tutkimusyksiköiden kehittäminen ja tutkimusyhteistyön edistäminen).
8. Kulttuurihankkeet	Hankkeet, jotka painottuvat kulttuurin edistämiseen (esim. taidekasvatus, teatteritoiminta ja virtuaalisen kulttuuritarjonnan kehittäminen).

Luokitus IV: Kehittämisorientoituneisuus (POISSULKEVA)	
1. Vähintään olemassa olevan osaamisen jakamista tai omaksumista:	Hankkeet, joiden tuottama oppimisprosessi perustuu olemassa olevan osaamisen jakamiseen esim. koulutuksen, neuvonnan, ohjauksen tai käytännön oppimisen kautta.
2. Vähintään käytännön läheisen uuden osaamisen tuottaminen:	Hankkeet, joiden tuottama oppimisprosessi perustuu käytännön läheisen uuden osaamisen tuottamiseen esim. olemassa olevan osaamisen soveltamiseen uudessa asia- tai organisaatioyhteydessä. Tyypillisesti esim. erilaisia käytännönläheisiä kehittämishankkeita tai pilottihankkeita.
3. Vähintään uuden tuotannollisen tai tieteellisen osaamisen tuottaminen:	Hankkeet, joiden tuottama oppimisprosessi perustuu uuden osaamisen tuottamiseen esim. tutkimus- ja kehittämistyön kautta.

Luokitus V: Hankkeissa tavoitellun osaamisen kehittämisen teknologiaprofiili (POISSULKEVA)	
1. Ei teknologista osaamista kehittävät hankkeet	Hankkeet, joiden tavoitteissa ja toteutuksessa ei painotu teknologian hyödyntäminen tai kehittäminen, vaikka niillä olisi sidoksia teknologiaan. Ei teknologista osaamista kehittäviä hankkeita voivat olla mm. ei teknologia-alojen perus- ja jatkokoulutus, ei teknologinen yritysconsultointi, ei teknologisiin aihepiireihin liittyvien internet-foorumien rakentaminen sekä elämänhallintaan liittyvä valistus ja koulutus.
2. Teknologian hyödyntämistä edistävät hankkeet	Hankkeet, joiden tavoitteissa ja toteutuksessa painottuu teknologian hyödyntäminen. Teknologian hyödyntämistä edistäviä hankkeita voivat olla mm. teknologia-alojen peruskoulutus, sovellusohjelmiin liittyvä käyttökoulutus, sekä uusien teknisten työvälineiden käyttämiseen liittyvä koulutus ja consultointi.
3. Teknologiaa kehittävät hankkeet	Hankkeet, joiden tavoitteissa ja toteutuksessa painottuu teknologian edistäminen. Teknologiaa kehittäviä hankkeita voivat olla mm. teknologia-alojen jatkokoulutus, uusien teknologisten ratkaisujen kehittämishankkeet, teknologinen tutkimustoiminta sekä teknologiset yhteistyöhankkeet.

Luokitus VI: Hankkeiden kytkeytyminen informaatioteknologiaan (EI POISSULKEVA)	
1. Yleisiä IT-valmiuksia edistävät hankkeet	Hankkeet, jotka edistävät IT-kansalaistaitojen kehittämistä.
2. Ammatillisia IT-valmiuksia edistävät hankkeet (ei IT-ala)	Hankkeet, jotka edistävät ammatilliseen osaamiseen liittyvien IT-taitojen kehittämistä.
3. IT-alan tutkintoon johtava koulutus tai sen kehittäminen	Hankkeet, jotka kohdistuvat tutkintoon johtavan IT-alan koulutuksen edistämiseen.
4. Tietoverkkojen hyödyntämistä edistävät hankkeet	Hankkeet, jotka edistävät tietoverkkojen hyödyntämistä koulutuksessa, opiskelussa, yritystoiminnassa tai julkisella sektorilla yleensä.
5. Hardware-osaamisen kehittämiseen tähtäävät hankkeet	Hankkeet, jotka tähtäävät hardware-osaamisen kehittämiseen esim. elektroniikan tai hienomekaniikan aloilla.
6. Software-osaamisen kehittämiseen tähtäävät hankkeet	Hankkeet, jotka tähtäävät software-osaamisen kehittämiseen esim. ammatillisten sovellusohjelmien, viihdeohjelmistojen tai tietoturvaan liittyvien ohjelmistojen alueilla.
7. Sisältötuotantoon liittyvän osaamisen kehittämiseen tähtäävät hankkeet	Hankkeet, jotka tähtäävät tietoteknologiaa hyödyntävän sisältötuotannon kehittämiseen ohjelmistotuotannon lisäksi esim. verkkokoulutuksen materiaalin tai muiden internet-sovellusten muodossa.
8. IT-alaa palvelevan matematiikan ja luonnontieteitten opetuksen ja tutkimuksen kehittäminen	Hankkeet, jotka tähtäävät IT-alaa palvelevan matematiikan ja luonnontieteitten koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseen esim. puolijohdeteknologian tai matemaattisten ratkaisumallien kehittämisen kautta.

Luokitus VII: Hankkeiden osaamisen kehittämisen kohde (EI POISSULKEVA)	
1. Yksilöt	Hankkeet, joiden osaamisen kehittäminen kohdentuu yksilöihin organisaatioiden ulkopuolella (esim. päätoimiset opiskelijat ja työttömät).
2. Oppimisympäristön kehittäminen	Hankkeet, joiden osaamisen kehittäminen kohdentuu oppimisympäristön kehittämiseen (lähinnä oppilaitokset).
3. Yritykset	Hankkeet, joiden osaamisen kehittäminen kohdentuu yrityksiin (esim. henkilöstökoulutus, consultointi ja neuvonta)
4. Opetustoimen ulkopuolinen julkinen sektori	Hankkeet, joiden osaamisen kehittäminen kohdentuu opetustoimen ulkopuolisen julkisen sektorin kehittämiseen (esim. terveydenhuolto ja julkishallinto).
5. Kolmassektori	Hankkeet, joiden osaamisen kehittäminen kohdentuu kolmanteen sektoriin (lähinnä yleishyödylliset yhdistykset).

Luokitus VIII: Osaamisen kehittämisen vertikaaliset tasot koulutussektorilla(EI POISSULKEVA)	
1. Esiopetus	Hankkeet, jotka nivELYVÄT esiopetukseen.
2. Peruskoulu	Hankkeet, jotka nivELYVÄT peruskouluun.
3. Taiteen perusopetus	Hankkeet, jotka nivELYVÄT taiteen perusopetukseen.
4. Lukio	Hankkeet, jotka nivELYVÄT lukioon.
5. Ammatillinen koulutus	Hankkeet, jotka nivELYVÄT ammatilliseen koulutukseen.
6. Ammattikorkeakoulu	Hankkeet, jotka nivELYVÄT ammattikorkeakouluun.
7. Yliopistot	Hankkeet, jotka nivELYVÄT yliopistoon.
8. Aikuiskoulutus	Hankkeet, jotka nivELYVÄT aikuiskoulutukseen.
9. Muu koulutus	Hankkeet, jotka nivELYVÄT muuhun koulutukseen.

Luokitus IX: Hankkeiden nivELYMINEN koulutus- ja kulttuuripoliittiseen strategiaan (EI POISSULKEVA)	
1. Koulutuksen ja työelämäyhteistyön kehittäminen	Hankkeet, jotka pyrkivÄT koulutuksen ja työelämäyhteistyön kehittämiseen. Edellä mainittuja hankkeita ovat mm. työssäoppimisen hankkeet, oppilaitosten ja työelämäyhteisöjen yhteiset koulutus-, kehittämis- ja valmennusohjelmat sekä harjoittelun ja opinnäytetöitten tukeminen.
2. Elinikäinen oppiminen	Hankkeet, jotka pyrkivÄT elinikäisen oppimisen periaatteen tukemiseen. Edellä mainituista hankkeista esimerkkeinä voidaan mainita mm. ikääntyneisiin väestöryhmiin kohdistettu koulutus muutokoulutus sekä vuorottelu- ja rotaatiomallien kehittäminen.
3. Tieto- ja viestintäteknikka opetuksessa.	Hankkeet, jotka pyrkivÄT vahvistamaan tieto- ja viestintäteknikan hyödyntämistä opetuksessa. Edellä mainittuja hankkeita ovat mm. virtuaalisen opetuksen sisällön ja infrastruktuurin tuottamiseen tähtäävät hankkeet.
4. Elektroniikka- ja tietotekniikatutkintojen lisääminen	Hankkeet, jotka pyrkivÄT elektroniikka- ja tietotekniikka tutkintojen määrän lisäämiseen. Tutkintojen määrän lisäämiseen voidaan pyrkiä mm. nykyistä koulutusta laajentamalla sekä perustamalla oppilaitoksiin uusia koulutusohjelmia tai -aloja.
5. Kansallisten innovaatiojärjestelmien toimintaa tehostavan tutkimuksen tukeminen	Hankkeet, jotka pyrkivÄT tukemaan kansallisten innovaatiojärjestelmien toimintaa tukevaa tutkimusta niin, että talous, yritystoiminta ja työllisyys kehitty. Edellä mainitun kaltainen hanketoiminta käsittää mm. yliopistojen, korkeakoulujen ja yritysten varsinaiset tutkimushankkeet sekä tutkimukseen liittyvän yhteistyön kehittämisen.
6. Kansallisen kulttuuri-identiteetin sekä henkisten ja fyysisten kulttuuripalvelujen turvaaminen	Hankkeet, jotka pyrkivÄT kansallisen kulttuuripalvelujen ja -identiteetin turvaamiseen. Edellä mainitut hankkeet voivat liittyä mm. taidekasvatuksen kehittämiseen, teatteritoiminnan tukemiseen ja liikuntakasvatuksen edistämiseen.
7. Kulttuurisen tietoyhteiskunnan edistäminen	Hankkeet, jotka pyrkivÄT kulttuurisisältöisen tietoyhteiskunnan edistämiseen. Kulttuurisen tietoyhteiskunnan edistämiseksi voidaan katsoa mm. kulttuurisista lähtökohdista toteutettu tietoyhteiskuntavalmiuksien ja infrastruktuurin kehittäminen.

Luokitus X: Verkostoitumisen painottaminen osaamisen kehittämisen väylänä (POISSULKEVA)	
1. Ei verkostoitumista toiminnassaan painottaneet hankkeet	Hankkeet, joissa verkostoituminen ei painotu osaamisen kehittämisen väylänä. Luokan hankkeissa voi kuitenkin esiintyä verkostoitumista.
2. Verkostoitumista toiminnassaan painottaneet hankkeet	Hankkeet, joissa verkostoituminen painottuu osaamisen kehittämisen väylänä. Luokan hankkeissa verkostoitumisella on keskeinen rooli tavoitteenasettelussa ja toimenpiteiden valinnassa.

Luokitus XI: Pääasiallinen osaamispääoman virta eri talouden sektoreiden välillä (EI POISSULKEVA)	
0 Organisaatioiden sisäinen kehittäminen	Pääasiallinen osaamispääoman virta organisaation sisällä
1.1–1.5 Välittäjä oppilaitos	1.1 oppilaitoksesta yksilöille 1.2 oppilaitoksesta yrityksiin 1.3 oppilaitoksesta opetustoimen ulkopuoliseen julkiseen sektoriin 1.4 oppilaitoksesta oppilaitoksiin 1.5 oppilaitoksesta kolmannelle sektorille
2.1–2.5 Välittäjä yritys	2.1 yrityksestä yksilöille 2.2 yrityksestä yrityksiin 2.3 yrityksestä opetustoimen ulkopuoliseen julkiseen sektoriin 2.4 yrityksestä oppilaitoksiin 2.5 yrityksestä kolmannelle sektorille
3.1–3.5 Välittäjä opetustoimen ulkopuolinen julkinen sektori	3.1 julkiselta sektorilta yksilöille 3.2 julkiselta sektorilta yrityksiin 3.3 julkiselta sektorilta opetustoimen ulkopuoliseen julkiseen sektoriin 3.4 julkiselta sektorilta oppilaitoksiin 3.5 julkiselta sektorilta kolmannelle sektorille
4.1–4.5 Välittäjä kolmassektori	4.1 kolmannelta sektorilta yksilöille 4.2 kolmannelta sektorilta yrityksiin 4.3 kolmannelta sektorilta opetustoimen ulkopuoliseen julkiseen sektoriin 4.4 kolmannelta sektorilta oppilaitoksiin 4.5 kolmannelta sektorilta kolmannelle sektorille

Luokitus XII: Tavoitellut toimenpiteet ja niiden merkitys osaamispääoman realisoinnin edistämässä (EI POISSULKEVA)	
1. Koulutus	Hankkeet, joiden toimenpiteissä painottuu koulutus. Koulutuksen rooli osaamispääoman realisoinnin edistämässä on usein välillinen.
2. Neuvonta	Hankkeet, joiden toimenpiteissä painottuu neuvonta. Neuvonnan rooli osaamispääoman realisoinnin edistämässä on usein välillinen.
3. Kehittämistyö	Hankkeet, joiden toimenpiteissä painottuu organisaatioiden sisäinen kehittäminen. Organisaatioiden sisäisen kehittämistyön rooli osaamispääoman realisoinnin edistämässä on usein välitön.
4. Konsultointi	Hankkeet, joiden toimenpiteissä painottuu konsultointi. Konsultoinnin rooli osaamispääoman realisoinnin edistämässä on usein välitön.
5. Tutkimus	Hankkeet, joiden toimenpiteissä korostuu tutkimus. Tutkimuksen rooli osaamispääoman realisoinnin edistämässä on usein välillinen.

Liite 3 Hankkeiden toimenpiteet ESR-asetuksen mukaisiin tukikelpoisiin toimiin luokiteltuna (ei poissulkeva = hanke voi olla useassa luokassa)

Tukikelpoiset toimet

1. Koulutus ja ammatillinen koulutus, oppisopimuskoulutus, valmentavakoulutus perustaitojen opettaminen ja parantaminen mukaan lukien, ammatillinen uudelleen koulutus, toimet työllistyvyyden edistämiseksi työmarkkinoilla, opastus, neuvonta ja jatkuvakoulutus; **35,6 %**
2. Työllistämistuki ja tuki itsensä työllistämiseksi; **2,9 %**
3. Tutkimuksen, tieteen ja teknologian kehityksen alalla, akateeminen jatkokoulutus ja johtajien ja teknisen henkilöstön koulutus tutkimuslaitoksissa ja yrityksissä; **26,8 %**
4. Uusien työllistymismahdollisuuksien edistäminen mukaan lukien edistäminen osuus- ja yhteisötalouden alalla (kolmas sektori); **1,5 %**
5. Muu edellä esitettyyn tähtäävä toiminta; **0,4 %**

Tehokkuuden parantamiseen tähtäävät toimet ja lisätoimenpiteet

1. Ammatillisen koulutuksen, koulutuksen sekä ammattitaidon hankkimiseen liittyvän koulutuksen kehittäminen ja parantaminen, johon sisältyy opettajien, kouluttajien ja muun henkilökunnan kouluttaminen, sekä työntekijöiden koulutukseen ja pätevöitymiseen pääsyn parantaminen; **36,6 %**
2. Työvoimapalveluiden uudistaminen ja niiden tehostaminen; **9,8 %**
3. Työelämän ja koulutus ja tutkimuslaitosten välisten yhteyksien kehittäminen; **15,4 %**
4. Työllisyyden ja ammattitaitovaatimusten muutoksia koskevien ennustejärjestelmien kehittäminen – mahdollisuuksien mukaan – erityisesti uusien työmallien ja työn uudelleen organisoinnin kannalta ottaen huomioon tarve sovittaa yhteen työ- ja perhe-elämä ja antaa ikääntyneille työntekijöille mahdollisuus tehdä täysipainoista työtä eläkkeelle siirtymiseen saakka. Ei sisällä varhais-eläkejärjestelmän rahoittamista; **2,1 %**
5. Tuki edunsaajille tarkoitettujen palveluiden kehittämistä varten, mukaan lukien huollettaville järjestettävät hoitopalvelut ja -välineet; **0,6 %**
6. Sosio-pedagogisten taitojen kehittäminen työelämään siirtymisen helpottamiseksi kokonaisvaltaisen lähestymistavan mukaisesti; **4,8 %**
7. Valistus, tiedottaminen ja tietoiskut; **0,6 %**
8. Muu edellä esitettyyn tähtäävä toiminta; **4,6 %**

Liite 4 ALUEOSAAJA-hankkeen ohjausryhmän kokoonpano

Gardin Markku , Johtaja	Satakunnan TE-keskus
Goyal Lea , Rakennerahastokoordinaattori (ohjausryhmän sihteeri)	Länsi-Suomen lääninhallitus
Hirvonsalo Jaakko , Toimitusjohtaja	Rauman Kauppakamari
Koivula Marja , Kehityspäällikkö	Päijät-Hämeen liitto
Lyytinen Heikki K. , Lääninsivistysneuvos (ohjausryhmän puheenjohtaja)	Länsi-Suomen lääninhallitus
Niemi Merja , Ylitarkastaja	Opetusministeriö
Pääkkö Eija , Sivistystoimentarkastaja	Itä-Suomen lääninhallitus
Salpakoski Raimo , Aluejohtaja	SAK:n Keski-Suomen aluepalvelukeskus
Sorvari Rauli , Koulutus­päällikkö	Keski-Suomen liitto
Ritsilä Jari , Erikoistutkija	Jyväskylän yliopisto / Taloustieteiden tiedekunta / Tutkimuskeskus

KUVAILOLEHTI

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
9.1.2003

Tekijät (toimielimestä: Toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji	
Jari Ritsilä ja Jukka Haukka		Toimeksiantaja	
		Opetusministeriö	
		Toimielimen asettamispv	Dnro
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) ESR-HANKKEET OPPIVAN ALUEEN TOIMINTAMALLISSA, VÄLIRAPORTTI 1			
Julkaisun osat			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämä raportti on osa laajempaa selvitystä (Alueellisen osaamisen kehittäminen ja rakennerahastohankkeet), jonka tavoitteena on arvioida, millaisia vaikutuksia ESR-rahoitteisilla rakennerahastohankkeilla on alueellisen osaamisen ja kilpailukyyn kehitysprosesseihin sekä miten nämä vaikutukset realisoituvat. Selvityksen teoreettisena lähtökohtana toimii oppivan alueen viitekehys. Tämän väliraportin tarkastelutaso on kansallinen ja se painottuu hankkeistuksen kuvaukseen. Sen tavoitteena on tuottaa tietoa hankkeistamisen ja ohjelmien koordinoiminnin tueksi, erityisesti alueellisen osaamisen kehittämisen ja Euroopan sosiaalirahaston näkökulmasta. Toteutettu tarkastelu perustuu 500:n hankkeen otokseen ESR-seurantatietokantojen (ESRA, IRIS, FIMOS) vuosina 2000 ja 2001 hyväksytyistä hankkeista.</p> <p>Oppivan alueen perus avainprosessit – osaamispääoman kehittäminen, osaamisen välittäminen organisaatioiden ja yksilöiden välillä sekä osaamisen käytäntöön siirtämisen edistäminen – ovat keskeisessä asemassa arvioitujen ESR-projektien tavoitteiden asettelussa. Tarkastellut projektit nivELYvät vahvasti myös alueelliseen kehittämiseen. Suuri osa projekteista pyrkii tavoitteellisesti vastaamaan kohdealueen sosioekonomisiin ongelmiin sekä kehittämään alueiden kilpailukykyä ja hyvinvointia. Alueellisen kysyntälähtöisyyden painottumisen myötä ESR-projekteilla on merkittävä rooli rakennerahastovarolla suoritettavassa aluekehittämistyössä.</p> <p>Arvioiduissa hankkeissa korostui strategisten linjausten mukaisesti myös kehittämisorientoituneisuus. Kehittämisorientoituneisuus asettaa kuitenkin erityisen suuren haasteen ohjelmatyön seurannan ja arvioinnin suhteen. Kehittämistyön tehokkuus ja tuloksellisuus on vaikeasti todennettavissa. Nykyiset seuranta- ja suoritusvarausindikaattorit painottuvat vahvasti määrällisten suoritteiden mittaamiseen. Kehittämisorientoituneen hanketoiminnan mittaamisen kannalta olisi kuitenkin relevanttia, että määrällisten indikaattoreitten lisäksi seurattaisiin riittävästi myös laadullisia, kehittämistoiminnan tuloksellisuutta rekisteröiviä mittareita. Kehittämistoiminnan tehokkuuden mittaaminen epätarkoituksenmukaisilla määrällisillä indikaattoreilla johtaa mitä todennäköisimmin epärelevantteihin lopputuloksiin, joissa tuotetun työpaikan tai toteutetun koulutuspaikan hinta on tähtitieteellinen. Seurannan painottuminen kehittämisen kannalta soveltumattomiin indikaattoreihin saattaa lisätä myös riskiä manipuloida hankkeiden tuotoksia indikaattoreille sopiviksi. Ohjelmakauden ensimmäisten vuosien hankkeistuskokemusten perusteella olisikin mitä pikemmin perehdyttävä siihen kuinka kehittämisorientoituneen toiminnan tehokkuutta ja tuloksellisuutta voitaisiin riittäväällä tarkkuudella seurata. Tämä vaatii sekä hankkeiden tavoitteiden ja toimenpiteiden nykyistä selkeämpää painopisteiden määrittämistä että laadullisten indikaattoreiden rakentamista seurannan ja arvioinnin tueksi.</p>			
Avainsanat (asiasanat) rakennerahastotoiminta, Euroopan sosiaalirahasto, arviointitutkimus, oppiva alue, osaamisen kehittäminen, ohjelmatyön kehittäminen			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön julkaisuja 2003:7		ISSN 1458-8110	ISBN 952-442-181-X
Kokonaissivumäärä	Kieli Suomi	Hinta	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja		Kustantaja Opetusministeriö, EU-rakennerahastot	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
9.1.2003

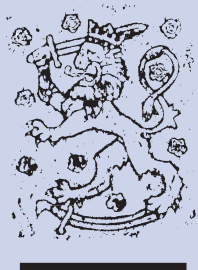
Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Jari Ritsilä och Jukka Haukka	Typ av publikation		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
	Datum för tillsättandet av organet	Dnr	
Publikation (även den finska titeln) ESF-Projekt i den lärande regionens verksamhetsmodell, Delrapport 1			
Publikationens delar			
<p>Sammandrag</p> <p>Denna rapport är del av en mera omfattande utredning (Regional kompetensutveckling och strukturfondprojekt) vars avsikt är att bedöma vilka effekter projekt finansierade ur ESF har på utvecklingsprocesserna av regional kompetens och konkurrensförmåga. Referensramen för den lärande regionen utgör den teoretiska utgångspunkten för utredningen. Granskningsnivån för delrapporten är nationell och betonar skildring av projektskapandet. Ändamålet med rapporten är, att producera information som stöd för projektskapandet och koordineringen av programmen, speciellt ur regionalkompetensens och Europeiska socialfondens synpunkt. Granskningen baserar sig på ett urval av 500 projekt från ESF-databaserna (ESRA, IRIS, FIMOS) som accepterats under år 2000 och 2001.</p> <p>De grundande nyckelprocesserna för den lärande regionen – utvecklande av kompetenskapital, förmedlan av kunskap mellan organisationer och individer samt främjandet av överförande av kunskap till praktik – har en central position i uppställningen av målen för de ESF-projekt som utvärderades. De projekt som granskades är starkt anknutna till regional utveckling. En stor del av projekten strävar målinriktat till att bemöta socioekonomiska problem inom målområdet samt utveckla konkurrensförmågan och välmåendes i området. Betoningen av regional efterfrågan medför att ESF-projekt har en betydande roll i regionalt utvecklingsarbete som finansierats ur strukturfonderna.</p> <p>Även utvecklingsinriktningen i de granskade projekten betonades enligt strategiska målsättningar. Projektenas utvecklingsinriktning ställer emellertid en speciellt stor utmaning på uppföljningen och bedömningen av programarbetet. Effektivitet och framgång av utvecklingsarbetet är svårt fastställda. Rådande indikatorer för uppföljnings och resultatreserver betonar kraftigt mätning av kvantitativa prestationer. För mätning av utvecklingsorienterad projektaktivitet vore det emellertid relevant, att utöver kvantitativa även kvalitativa indikatorer, som registrerar resultaten av utvecklingsaktiviteterna, följs tillräckligt. Effektiv mätning av utvecklingsaktiviteten med oändamålsenliga kvantitativa indikatorer leder med största sannolikhet till irrelevanta slutresultat där priset av en producerad arbetsplats eller förverkligad studieplats är astronomisk. Om uppföljningen betonar indikatorer som är olämpliga för utvecklingsarbetet, kan det även öka risken för manipulation av resultaten så att de bättre passar indikatorerna.</p> <p>Enligt erfarenheterna från projektskapandet under de första åren av programperioden borde man fortast möjligt göra sig förtrogen med hur man med tillräcklig precision kan följa effektiviteten och framgången av utvecklingsorienterad verksamhet. Detta kräver tydligare fastställda tyngdpunkter för projektenas målsättningar och åtgärder samt uppförandet av kvalitativa indikatorer som stöd för uppföljning och utvärdering.</p>			
Nyckelord strukturverksamhet, Europeiska socialfonden, utvärderingsforskning, lärande region, kompetensutveckling, utveckling av programverksamhet			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets publikationer 2003:7		ISSN 1458-8110	ISBN 952-442-181-X
Sidoantal	Språk Svenska	Pris	Sekretessgrad
Distribution		Förlag Undervisningsministeriet, EU strukturfonder	

DESCRIPTION

Publisher
Ministry of Education

Date of Publication
9.1.2003

Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary)		Type of publication	
Jari Ritsilä and Jukka Haukka		Contracted by	
		Ministry of Education	
		Committee appointed on	Dno
Name of publication (also in Swedish) ESF-PROJECTS IN THE OPERATIONAL FRAMEWORK OF LEARNING REGIONS, INTERMEDIATE REPORT 1			
Parts			
<p>Abstract</p> <p>This report is a part of a larger analysis (Developing regional competence and structural fund projects) the aim of which is to evaluate what kind of effects EU Structural Funds projects have on regional know-how and competence development processes, as well as how these effects are realised. The theoretical starting point is the frame of reference of learning region. This progress report charts ESF programme work on a national level, and its emphasis is on describing project development and acceptance. Its goal is to produce information to support project development and acceptance as well as co-ordination of programmes, especially from the point of view of the European Social Fund and developing regional competence. The analysis is based on a sample of 500 accepted projects (years 2000 and 2001) from the ESF-database.</p> <p>The key processes of learning region – developing competence capital, transmitting of competence between organisations and individuals, and promoting the practical utilisation of competence – have a key role in the goals set for the evaluated ESF-projects. The evaluated projects are strongly linked also to regional development. Majority of the projects aim in the set goals to answer the socio-economic problems of the target region, as well as to develop the competence and well-being of the region. By putting emphasis on regional demand, the ESF-projects have an important role in the regional development funded by structural funds.</p> <p>The evaluated projects emphasised, in accordance to the strategic lines, also orientation towards development work. Development-orientedness, however, creates a special challenge for the follow-up and evaluation and programme work. The efficiency and results of development work are hard to indicate. Current monitoring and performance reserve indicators strongly emphasise measuring quantitative achievements. It would be relevant for development-oriented project work to follow not only quantitative indicators, but also qualitative indicators that register the results of development work. Measuring development work with irrelevant indicators leads most likely to irrelevant results, in which the price of the job or training place created is astronomical. Emphasising the monitoring on indicators that are irrelevant for development may also increase the risk of manipulating the results of the projects to better fit the indicators.</p> <p>Further evaluation, based on the experiences gained from project development and acceptance, is essential to figure out how the efficiency and results of development work can be followed with an adequate accuracy. This requires a more clear definition of the aims and measures of the projects, as well as creating of qualitative indicators that support monitoring and evaluation.</p>			
<p>Key words</p> <p>EU Structural Funds operations, The european Social Fund, evaluative research, learning region, developing competence, developing programme work</p>			
Other information			
Name and number of series		ISSN	ISBN
Publications of the Ministry of Education, Finland 2003:7		1458-8110	952-442-181-X
Number of pages	Language	Price	Degree of confidentiality
	English		Public
Distributed by		Published by	
		Ministry of Education, EU structural funds	

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

